

TAULA

- BORDOY-TORRENTS, PERE M.
El concepte de Filosofia en la cultura catalana actual. I
Les fórmules romanes de la vida política 137
- BARBERÀ, JOSEP
L'educació musical a l'escola primària. . . 108; 197; 301
- CAPDEVILA, J. M.^a
«La Filosofia di Giovanni Gentile», per Emili Chiocchetti. 31; 102
- COLINDRES, F.
Valoració de les quantitats en monedes antigues . . . 21
- COROMINAS, PERE
La raó subjectiva de l'interès del diner 97
- COLOMINAS, J.
Sepulcres megalítics de l'Ausetània. 331
- FLIGHT
Les idees pedagògiques a través les revistes. . . . 79
- GRIERA, X.
Un manuscrit català de Geografia. 161
- GUDIOL, J.
Sepulcres megalítics de l'Ausetània. 331
- MÍNGUEZ, J.
Un tractat de Pedagogia medieval 39
- Unes pàgines de Quintilià sobre educació. . . . 222
- MASSÓ-TORRENTS, J.
L'antiga Escola poètica de Barcelona 52; 264
- OLIVER, B.
L'art educador. 70
- PALMÉS, FERRAN M.^a
El bilingüisme de l'escola primària. 213
- REVENTÓS, M.
Antecedents de la guerra europea. . . 127; 247; 312
- REIXACH, A. V.
Polònia. 273
- SANCHIS I SIVERA, J.
Un sermó català de sant Vicens Ferrer 62

DOCUMENTS

- Programa dels Cursos de l'Institut Superior de Filosofia a la Universitat de Lovaina. 84

REPRODUCCIONS

- Els arguments d'Einstein, per F. Vial 179
- Universitat de Friburg a Suïssa (Curs d'Estiu de 1923). 284
- Ordinacions per la Confraternitat dels Mestres de llegir,

escriurer, y Comptar de la
Ciutat de Barcelona. . . 385

BIBLIOGRAFIA

Analecta Montserratensia (1920-1921). — *Sigil·lografia catalana*, per F. de Sagarra. — *Bàrtek el vencedor i altres contes*, per E. Sienkiewicz. — *La panolla*, per F. P. Briz. — *Aplec de rondalles*, per V. Serra i Boldú 87

Aquella tardor, per A. Gallart. — *El tribut*, per Joan Sallarès. — *Vint cançons*, per T. Garcés. — *Tragèdies de veïnat*, per J. Puig Pujades. — *Report documentat de l'Institut de*

Cultura i Biblioteca Popular de la Dona. 193

Anuari de l'Institut d'Estudis Catalans. — *Estudis Universitaris Catalans*. — *La Philosophie au Moyen Age*, per E. Gilson. — *Alphonse V roi d'Aragon et de Naples, et l'Albanie de Scanderberg*, per C. Marinesco. — *De la Natura*, per Lucreci. — *Sintaxi catalana segons los escrits en prosa de Bernat Metge*, per A. Par 288

Le Prêtre Jean. Son pays. Explication de son nom, per Constantin Marinescu. — R. d'A.

Les enyorances del món, òpera xv, per J. M. López-Picó, J. M. 394

QUADERNS D'ESTUDI

N.º 54

BARCELONA, GENER-MARÇ 1923

VOL. XV

EL CONCEPTE DE FILOSOFIA EN LA CULTURA CATALANA ACTUAL*

Οὔτοι ἀπ' ἀρχῆς πάντα Θεοὶ Θνητοῖς ὑπέδειξαν
No pas des del començament els Déus
mostraren totes les coses als mortals.

Xenòfanes de Colofó, frag. xvi.

I

El lema que havem pres com a punt de partida d'aquest estudi enclou una de les lleis més profundes i extenses de tota evolució humana. Els homes, els animals, les plantes, el seny director, l'assimilació de tota mena de coneixement científic ja estructurat, i la descoberta de nous fets i lleis, segueixen una progressió lentíssima i tan plàstica i constant que el poble n'ha fet un dels cabals del seu tresor mental expressant-la amb dites com ara aquestes : *de pressa i bé no pot ésser; ràpida creixença, ràpida decadència*. I els nostres homes més il·lustres, aquells que devem considerar així com els veritables patriarques de la Nació catalana i en els quals s'accentuà més finament el contingut de la nostra psicologia romana, procedien gradualment i s'hi pensaven. Sant Ramon de Penyafort no donava fins l'endemà els consells que hom li demanava. I els nostres pagesos, davant per davant de la proposta seductora — sia ella de caràcter mercantil i voltada de seguretats i conveniències —, i quan hom diria que llur interlocutor ha obtingut un èxit segur, immòbils com el marbre, responen fredament : « — Torneu demà i ja us en diré alguna cosa. »

Però aquesta marxa de tota evolució, prou accentuada a

* Conferència llegida a Vilajoana el dia 5 de març d'enguany.

Catalunya per la nostra procedència romana, comporta una gradació psíquica ben paral·lela i homogènia al decurs de la vida intel·lectual. L'infant comença per la vida material i sensible i dins l'ordre de la sensibilitat, damunt la socialada d'una estructuració orgànica definitiva, van expandint-se i enfortint-se les seves facultats sensitives obrint espai la via per on discurrirà després la intel·ligència, do suprem i típic de l'home. I ve després lentament la lassitud, l'home marxa cap a la mineralització i s'empobreix de cabals orgànics, la intel·ligència va eclipsant-se, tornant a l'esclat de vida material i sensitiva, lllindar de la tomba, i punt de convergència amb el no ésser que precedia a la seva existència.

Esguardem el tarannà de la raça catalana en el transcurs dels segles, però remembrant abans el principi claríssim de la triple i necessària llei de tot nacionalisme, l'etnogràfica, la geogràfica i la de la seva puixança interna que enfortint-se per graus munta cada dia i, vessant fatalment, no té més remei que expandir-se cap enfora : el nacionalisme és essencialment imperia- lista. Així Catalunya, arrossegada dins les extremes perifèries de la decadència romana, i reaccionant després per l'acció contrària del flagell dels bàrbars i dels alarbs, comença bastint de bell nou el seu casal i, reintegrada la seva testa, Barcelona, que, com fan els *Usatges*, dóna motiu per ésser concebuda en la persona dels nostres comtes, sota l'aspecte de *subjugadora d'Espanya*, es troba ja amb la clau del seu esdevenidor material. I en arribar a aquest punt, seguint la mateixa llei evolutiva que abans constàvem i tant bé remarcaren sant Tomàs i el nostre Milà i Fontanals, s'adreça la nostra raça vers la immanència d'ella mateixa començant per lo més planer i per lo més sensible, l'ordre sentimental i imaginatiu. Els nostres monjos es passen la vida traslladant còdexs, fent cròniques, estudiant gramàtics i clàssics, ideant colpidores melodies gregorianes, o projectant monuments com ara Santa Maria de Ripoll i Sant Cugat del Vallès. Però aquesta fase, malgrat la seva valor extraordinària i a tothora necessària, és encara infantina en la total jerarquia humana. Figurem-nos un home només esverçat en la música o en la transcripció i explicació de documents;

no hauria pas assolit, *com a tal*, el cimell absolut de la personalitat humana, i, per tant, li serien del tot forasters els vastos problemes de la cultura i la moderació del seu poble, els quals exigeixen les llums més altes de la intel·ligència estricta, per a capir cada moment de la seva raça, les característiques i realitats més vives d'ella, el seu destí típic, les seves necessitats, la seva posició mundial, i tota mena de reaccions internes i externes a liquidar sempre amb esguard elevat.

Deturada en aquesta fase, Catalunya, a guisa d'infant, hauria estat inevitablement xuclada per altres pobles que s'haguessin trobat en la plenitud intel·lectual. Però la seva marxa responia al seu providencialisme que en feia un poble mediterrani, i, per tant, central de l'univers, i una derivació alhora — la més forta i semblant — del poble de Roma. Capeix de pressa la valor de la seva llei interna i remembrant amb goig el passat s'enllaça amb la lluminosa constel·lació creada per Alcuí i Carlemany, veritables progenitors de la ciència medieval. I és aleshores que la nostra raça arriba al cim de la seva personalitat; les llums de la intel·ligència estricta l'amaren per tots caires; la ciència dels nostres — no el simple coneixement de coses — brilla a Tolosa, a París, a Montpeller, a Bolonya; esclaten per tots costats verificacions ben colpidores d'aquelles llums com ara Ramon Lull, Joan Bassols, Guiu de Terrena; el seny jurídic de la nostra raça és considerat a Roma com a necessari, i un català ordena les *Decretals* i no podent muntar més amunt vessa la personalitat catalana expandint-se per contrades ben llunyanes, on exerceix una brillant hegemonia.

I ve després la lassitud vers la qual l'home s'adreça amb delit sense voler donar-se'n compte. Ell marxa sempre cap endavant neguitós d'horitzons novells i de novelles hegemonies, però el marxar endavant des del grau més ínfim de la cultura humana és equivalent a pujar, i des del grau superior al qual pot ella arribar és, en una raça i un moment determinat, davallar per a tornar altra vegada al grau d'on inicialment procedia. El sector Catalunya de la universal raça catalana decau coincidint amb la seva ineptitud per a la civilització del pes i de les masses perifèriques del Renaixement; l'activitat catalana

s'escorre cap avall i a les terres valencianes produeix dos dels homes més equilibrats de la nostra raça : Auzias March, el nostre Dant, tan digne com aquest d'una correntia de glossadors, que tenim, amb fonament, l'esperança de veure creada aviat; i Fra Didac Mas, el filòsof més clàssic i més representatiu de la raça catalana, ja transportat al nostre renaixement filosòfic.* I després d'aquest crepuscul, el silenci nocturn domina per totes les terres catalanes. Una concentració, diríeu hivernenca, de vida ínfima, reté la nostra raça dins les entràmenes de la civilització universal. Ella, doncs, tornarà renàixer seguint el providencialisme de la seva història, això és, llavors que les valors espirituals de l'Edat mitjana tornin ésser cotitzades per la societat, cansada ja d'arreconar i trossejar retaules medievals, de tapar o enderrocar arcs romànics i gòtics, de fer del Dret un cos casuístic, de convertir, per son unitarisme perifèric, en esclaus, pobles ben diferents i diversos; de donar la preferència a l'ordre material sobre l'espiritual.

II

Venim del mall i del teler com a punt de partida i postulat imprescindible. El tipus de *senyor Esteve* ha estat la condició indispensable de la renaixença catalana. L'ordre industrial i el comercial són a la societat humana el que els peus a l'individu; sense ells hom no pot marxar; però l'activitat específica i més transcendent de l'home és tota altra.

Ens tornem, doncs, a trobar en les mateixes condicions materials que assenyalàvem en fixar les lleis que presidiren l'evolució de la Catalunya medieval. Resolts els problemes de la vida moderna, el català s'ha esguardat i ha esguardat el seu entorn i d'aquesta doble ullada sentimental i imaginativa n'ha pervingut una de les més brillants gèneres de poetes, d'historiadors, d'homes eminents en la crítica de textos i en l'explicació de documents, d'artistes de lluc immortal. Podem ben dir

* Vegeu el nostre *Curs de Filosofia Natural en Arxius de l'Institut de Ciències*, any vi i ss.

que per ells el nom de Catalunya és escoltat amb respecte i fins amb veneració en les acadèmies més prestigioses del món que conreuen disciplines semblants a les esmentades.

Damunt d'aquesta primera fase cultural i provocada per ella n'esclata en primer terme una altra que posa a la ment catalana en un dels llocs més privilegiats i gloriosos de la terra. Ens referim a la ciència política, a l'art difícil de regir les races vers llurs destins, i anem a parlar-ne breument, des d'un punt de mira estrictament científic, i ben allunyats del vaivé de les vanitats humanes.

L'esclat intel·lectual primer de Catalunya ha confirmat la persistència de l'esperit romà en la nostra raça : les llums de la política han estat les primeres que han batut de ple a ple damunt la psiqui catalana, fins a crear una escola que no té avui superació coneguda en tota la terra, per la seva visió adequada de la realitat, i principalment de la missió de l'etnos catalana respecte dels altres pobles ibèrics i dels mediterranis que sembla coincidir amb el susdit text dels *Usatges*; pel sospesament feliç de les actuals resistències externes i la tradició que porten inviscerada; per l'esguard net i encertat de la psicologia catalana i de les resistències internes provocades per la força dissolvent i iconoclasta que tendeix a liquidar les millors energies del nostre poble; per la seva tendència continua a enfortir cada dia amb més cabals el tresor espiritual de Catalunya, i, finalment, per la seva adequació perfecta als principis més profunds de la ciència política i alhora a la lentitud secular que, sense excepció, ha presidit i regulat la realització de les reivindicacions nacionalistes de totes les races, així com regula tota evolució còsmica. La nostra escola política ens ha fet pensar moltes vegades en l'admirable *bo i seient i reposant* de la filosofia grega, tan perfectament verificat en la Minerva arcaica d'Atenes, en el *Corpus* del Dret romà i en les *Decretals*, i tan viu alhora en l'ànima de la pagesia catalana.

I després d'aquesta primera onada intel·lectual, en segueixen d'altres ben glorioses : la fundació de l'Institut d'Estudis Catalans, de la Societat de Biologia, de l'Institut de Fisiologia, de l'Observatori de Meteorologia i del veritable eixam d'escoles de

la Universitat Nova, totes elles creades davant l'exigència ben viva i extensa de la realitat catalana.

Però en aquest segon esclat de la ment catalana i la diversa gradació objectiva que ella comporta, veiem predominar-hi l'esforç espiritual de la nostra raça damunt la matèria i la quantitat. Les escoles que sota un aspecte o altre a elles es refereixen i les publicacions que en tracten — com ara la *Col·lecció de Física i Matemàtica*, que dirigeix N'Esteve Terrades — denuncien que en aquesta esfera la intel·ligència catalana ha tornat ja a retrobar-se, i si havem de judicar-les pel concepte que han merescut a especialistes d'altres països, podem ben afirmar que la raça catalana es troba ja ben centrada i arrapada en ambdues esferes per a fecundar-les amb veritable èxit.

III

La comunitat catalana ha anat encara endavant passant al radi més difícil, més elevat i més estrictament humà de l'ordre intel·lectual, el coneixement filosòfic, saltant-hi des de l'activitat sentimental i imaginativa. Per això aquesta transició nostra apareix caracteritzada amb les mateixes determinacions que el pas de la poesia grega a l'elucubració estrictament filosòfica, oferint tipus intermedis com Xenòfanes de Colofó. I en arribar a aquest punt havem de declarar que res no seria més lluny del nostre propòsit que injuriar o molestar a ningú, i que anem a tractar del renaixement filosòfic a Catalunya, no tan sols amb el respecte, sinó encara amb un veritable afecte a tots els que hi han pres part d'una manera o altra.

La transició de l'ordre imaginatiu i sentimental al que en podríem anomenar metafísic i psicològic ha tingut a Catalunya dues concrecions ben brillants i conegudes: López-Picó i Eugeni d'Ors. El primer, filòsof per temperament, com ja remarcàvem en QUADERNS D'ESTUDI (n.º 51, pp. 191-192), i fins per la seva propedèutica científica, i alhora dotat d'aquella fantasia esplèndida que sant Tomàs reconeixia en els tipus intel·lectuals privilegiats, s'ha deixat portar per aquesta última, optant per a una tasca,

no igual a les seves forces, segons l'assenyada norma d'Horaci, sinó inferior, de molt, a elles. D'aquí l'esplendorosa densitat de la seva poesia, la seva aparent obscuritat, i, a la vegada, el seu perdurable èxit.

Eugeni d'Ors constitueix un fenomen invers; l'*excés* d'imaginació que impossibilita l'activitat en els cimals de la intel·ligència, li donava una estructuració espiritual plenament literària i artística. En aquesta esfera hauria dominat, amb justícia, com a sobirà absolut. Però inversament a López-Picó, per comptes d'escollir una tasca inferior o igual a les determinacions més accentuades de la seva personalitat, optà per a una de molt superior a elles: el conreu difícilíssim de la filosofia. En el moment, intel·lectual de ple, en què ell actuava, era ja insostenible que «el poeta fos l'home més savi de la terra». Per això la seva, diem-ne filosofia, és mancada de tota elaboració estrictament intel·lectual, de tota adequació a la realitat, de tota eixutesa, i abillada constantment de convencionalismes. Per tal de fer-nos més assequibles transportem, per exemple, la manera del seu *glossari* a una classe de geometria. La definició, com és ara, del triangle sap tothom que cal donar-la dient que aquest no és altra cosa que una part de pla limitat per tres línies que es tallen. Eugeni d'Ors l'hauria explicat en una glossa que, poc més o menys, hauria pogut dir així:

El triangle. — Capdavanter del progrés hodiern, cimell coronador dels misteris grecs i, per atavisme, concreció encara viva del fanatisme religiós. Car ell remata el Partenon; és posat, així com senyera, davant el ferrocarril i corona els altars de les esglésies romanes.

Evidentment, això no és ciència. Aquesta manera de concebir les coses que res no té que veure amb l'especulació científica, i tants esperits jovençans arrossegà, transportada a l'esfera de la filosofia, produí aquí una escola, que podem considerar completament liquidada.

Però el mot *filosofia* té encara a Catalunya dues altres accepcions ben diverses: l'una es refereix a la consideració de l'immanent, del més profund que, raonant, ofereixen les coses; l'altra, considerant a la primera com una eina arreo-

nada i inservible, actua fortament a flor de la realitat *material* i *quantitativa*.

D'on prové aquest dualisme que s'ofereix amb fortes garanties de seriositat i elevació mental? Anem a estudiar-lo situant-nos en el marc de la civilització europea. Aquest procediment ens donarà alhora la clau, l'explicació més profunda, de la trajectòria seguida per la civilització catalana en el decurs dels segles.

IV

La civilització europea ha seguit un curs homogeni a la hel·lènica. Després de les primeres escoles, eixides de la riquesa exuberant de l'Àsia menor, i desvinculades de la realitat, el pensament grec peninsular i, per tant, més occidental desesperançat, al principi, de l'ordre físic, a conseqüència de les disbauxes filosòfiques de la Jònia, s'adreça amb Sòcrates a l'ordre ètic, d'on, presa una admirable elevació, es torna profundament elevat i suggestivament fantàstic amb Plató; Aristòtil, fill de les terres de Macedònia, el centra després fent-lo davallar racionalment fins a la realitat de les coses, constituint un cos de filosofia tan equilibrat i extens que serà a la ciència el mateix que el Partenon i les escultures de Fídies i Praxiteles a l'arquitectura i l'escultura. La seva característica distintiva és l'aprofitament de tota realitat indiscutible i la marxa racional i segura vers el més immanent, els aspectes últims i més profunds, a què, de raonament en raonament, pot arribar l'home en la consideració de tota realitat. Segueixen després les conquestes d'Alexandre i la capitalitat d'Atenes es desplaça a Alexandria, on la ment hel·lènica ha davallat ja un grau en la consideració científica de les coses; de l'ordre real ultrasensible, passa — com a nota principal i més gloriosa — a la consideració de la quantitat i de la matèria; és l'època de la Física i de les Matemàtiques. Però esdevé després un novell desplaçament; el centre polític de la raça grega es situa a Constantinoble; i l'ànima hel·lènica ja no discorre per cap grau científic, redacta cròniques i viu de perifèriques disbauxes.

Però, mentre que es produïx aquest fenomen, un immens i bellugadís formiguer occidental condensa a manera de testa en la Sorbona les energies més elevades dels nostres pobles, i de les terres orientals tot un món d'alarbs gravita en l'ordre científic a l'entorn de la filosofia grega i principalment aristotèlica que havia rebut dels cristians orientals. L'onada guerrera de les hosts de Mahoma, arribà menys amunt i fou menys eficient que la ciència que elles portaven. Les obres de llurs més grans doctors envaïren la Sorbona; aleshores varen agafar un crit tan extraordinari les glosses d'Averroes, que una de les seves doctrines capitals, la de la unitat de l'intel·lecte en la humanitat, arribà fins a les capes inferiors de la societat. Preguntat un soldat de París que es trobava frec a frec de la mort si es penedia dels seus mancaments, va respondre : « — Si l'ànima de sant Pere és salvada també em salvaré jo, car si només amb un enteniment tots coneixem, finim sortint d'una mateixa manera de la vida.» (P. Calo, *Vita S. Thomae Aquinatis*, n.º 12, Tolosa, 1911.)

Aleshores també es produí aquella famosa crisi de la *double veritat*, o sia la correntia que afirmava que una proposició pot ésser vertadera segons la raó i falsa segons el dogma, i inversament. Aquest fenomen denunciava l'esguard sublim dels pobles occidentals i dels mediterranis. En un moment en què l'espiritualitat de les masses occidentals vibrava finíssima pels àmbits més elevats de la humana pensa, llucà l'home europeu amb fonda suggestió el contingut doctrinal de la filosofia peripatètica per bé que transportada mitjançant traduccions insanes i estrafalàries : Aristòtil era l'esclat joïós i exacte de la realitat com a conductora de llunyanes conseqüències que encloïen els aspectes definitius i més pregons de les coses; havia, doncs, d'ésser acceptat amb tots els honors; però el contingut de la Bíblia, pel seu origen i l'autoritat de l'Església, era també inatacable. Sant Tomàs, comprenent tot seguit els motius d'aquest dualisme, encarregava una traducció directa i literal d'Aristòtil al seu company Guillem de Moerbeka, arquebisbe de Corint; sobre els fonaments d'aquella, fundava l'escola filosòfica més profunda entre totes les que han aparegut, més audaç i més

neguitosa d'arribar raonablement a les conseqüències extremes acceptant-les tranquil·lament per endavant. La seva característica fonamental és el raonament simplicíssim basat damunt realitats a l'abast de tothom per a marxar des d'elles i com per mitjà d'un encadenament matemàtic a la consideració de les *realitats ultrasensibles* que l'univers enclou fins a sistematitzar llur explicació en pocs principis que, per contracop, poden ésser fàcilment controlats així pel savi com per l'home de mitjana cultura. I aquest contingut doctrinal s'esqueia ésser, no una irradiació, sinó un sistema científic del tot convergent amb el contingut de la Revelació.

En arribar a aquest punt havem de recordar que la flor de la mentalitat europea vibrava amb una elevació homogènia a la en què el poble grec produïa les seves més belles obres artístiques, considerades sempre com a models insuperables. No pas sense raó s'ha pogut afirmar pels especialistes que el moment suprem de l'estatuària grega no té altre parió que el de l'estatuària medieval; però superior a elles i raó suprema d'ambdues era l'elevació, finor i objectivitat del pensament grec, i del pensament medieval educat i sostingut per l'ambient espiritual del cristianisme. Aquesta consideració hauria de fer pensar una mica a aquells que admiren les obres artístiques medievals, com ara catedrals, retaules, música, autonomia en masses racials homogènies, etc., i en menyspreen el pensament que en fou la direcció i l'ànima.

Amb sant Tomàs arribava la pensa humana al llindar filosòfic de les seves possibilitats en contingut i en expressió, al punt màxim de la seva elevació; però la societat humana anava marxant. Seguint, doncs, la llei que abans havem constatat, començava aleshores la seva davallada. El Dant explicava, en plec, la raó i l'aspecte mestre d'aquesta evolució en la següent terzina:

Per questo l'Evangelio e i Dottor magni
 Son derelitti e solo ai Decretali
 Si studia, si che pare ai lor vivagni.

(Par. IX, vv. 133-135.)

que el nostre Andreu Febrer tradueix així:

On l'Evangeli, e ls Doctors grans d'aquells
Són vuy deserts; e sol als Decretals
S'estudia, e par a llurs mantells.

Com en la civilització alexandrina la ment europea marxava de dret cap a la realitat dins els aspectes que cauen sota el domini dels sentits i s'anava materialitzant de mica en mica fins a constituir un agregat orgànic de coneixements que en comparació a la filosofia eren relativament fàcils, i respecte de la posició dominant de l'home el feien davallar de mica en mica del tron de la seva més alta puixança, fins a no fer-li veure més que la quantitat i la matèria. «Les matemàtiques — escrivia ja sant Bonaventura — són prou manifestes per tal com s'ofereixen al sentit i de bona gana l'home s'hi dóna, car cauen sota la imaginació; i la imaginació és forta en nosaltres i la raó s'entenebreix; i per això l'home s'atura força en aquestes coses.» (*Collationes in Hexaemeron*, col. IV, n.º 4.) I un altre savi, Domènec Soto, escrivia dels filòsofs del seu temps que «cap cura no tenen d'investigar les causes de les coses, judicant llurs ensenyaments clars i fàcils, car tractant les coses d'una manera superficial no n'escorcollen les causes». (*In Primo Posteriorum*, introducció.)

Havem dit, també, que l'home s'anava materialitzant de mica en mica, i, en efecte, el davallament que anem explicant coincidia amb la lenta decadència de Catalunya i amb l'honor que hom concedia al pes, a les masses i a l'ordre perifèric característics del Renaixement, que havia d'ofegar les realitats més profundes i vives i amb elles preconitzar un sistema polític de grandors superficials que s'oposava a la desintegració natural homogènia del període medieval.

Però, hom pot objectar: Era, per ventura, funest que l'home investigués l'ordre material i quantitatiu? No; el que constituïa una veritable follia era que abandonés l'alt setial de les especulacions de l'ordre ultrasensible, fins a convertir el temple de Minerva en sojorn exclusiu de contempladors de la matèria

i de la quantitat, els quals, obtenint l'hegemonia directora de la societat, donaven ocasió a què els elements intel·lectuals d'aquesta, per llurs exclusivismes materials i sensibles, poguessin permetre afirmar, en relació a l'ordre metafísic, que «l'home llavors que era en honor, no ho entengué, essent comparat als irracionals i fent-se semblant a ells». (*Salm XLVIII; 13.*)

Explicuem una mica aquesta davallada posant un exemple pres del moment inicial en què ella es produïa.

Un cos qualsevol, *com a sensible* i compost d'àtoms, de mol·lècules, de fons, serà l'objecte de la Física i de la Química: com enclouent *una quantitat continua* serà objecte de la Geometria; *com a morbós*, de la Patologia; *com a viu*, de la Biologia, etc.; cada un d'aquests aspectes, ben reals — encara en podríem esmentar d'altres —, és així com la rodella vers la qual s'adreça cada especialitat científica. Però, entre aquests altres, n'hi ha un que és l'objecte de la Filosofia, el qual dóna alhora la mesura de la profunditat típica de les especulacions filosòfiques. El lector que va seguint aquest treball, és específicament un home: abans d'existir no existia com a tal; però existia un fons d'ell que ha passat a rebre la determinació específica d'home; d'altra manera hauria estat creat. Ara bé; aquest fons que ha passat a ésser home i abans era planta, irracional, etc., és evident que ha rebut una realitat nova que l'ha determinat a ésser home, perdent la determinació específica anterior. Doncs bé; aquell fons de si indeterminat, com és obvi, i l'altre element que l'ha determinat a ésser específicament home, són ultrasensibles dins l'ordre sensible i anomenats pels escolàstics *matèria prima* i *forma substancial*, respectivament. De si, doncs, la matèria no enclou cap determinació, del contrari seria específicament qualche cosa, i, si no és específicament, és clar que tampoc té una existència plena, car, en altre cas, hauria d'existir com ésser complet, com a quelcom específic. Tals són les conclusions a què emmena un raciocini portat amb tota rigor.

Ara bé; Duns Escot, que inicia la fase de la davallada mental europea, no pot ja concebir aquells dos principis, *matèria prima* i *forma substancial*, mitjançant una visió profunda; arrossegat pels aspectes exteriors dels éssers que ens envolten, roman a flor

del problema, afirmant en el llibre segon dels seus comentaris a les *Sentències* de Pere Llombart (dist. XII, q. 1) que la matèria prima té la seva determinació essencial pròpia i una pròpia existència, i el mateix assegura de la forma substancial. En l'orientació purament material, el geni poderós de Duns Escot fou el precursor més notable de Descartes, i molt superior a ell en multitud d'aspectes; el Dr. Subtil donava a la ideologia franciscana la seva construcció definitiva. No sense raó hom ha observat que el lluc divinal de sant Bonaventura va brillar molt més en el llibre segon dels *Sentenciaris*, o sia en el tractat de l'univers, que no pas en altres.

Tal fou la trajectòria inicial de la materialització exclusivista de la ciència europea, impulsada alhora per un davallament successiu de la mentalitat occidental. Els grans problemes de la metafísica eren cada dia més incompresos i reproduïts ben sovint en textos que denunciaven la ignorància de l'autor, o defensats — encara ho havem vist en els nostres dies — amb veritables jocs de paraules que no res significaven. No pas sense fonament podia escriure Molière, en *El casament per força*: «Al diable els savis que no volen escoltar la gent! Prou m'ho havien dit que son mestre Aristòtil no era sinó un parlotejador.»

Aquesta trajectòria del pensament vers la matèria i la quantitat la veiem ja consagrada en les obres de Descartes, on la pigricia de la mentalitat humana rep una consagració que podríem anomenar definitiva. Posem-ne un exemple. L'estudi filosòfic del moviment, diu sant Tomàs, amb tota raó, que és difícilíssim; una consideració profunda d'ell ens emmena a la visió d'un aspecte real en un subjecte que mitjançant aquell va cap a una determinació definitiva. Posat així el problema, hom comprèn la vastíssima àrea del moviment, el qual haurà d'encloure com espècies el moviment local, l'augment, la disminució, l'alteració, de la qual és terme la generació.

El concepte que del moviment tenia Descartes no podia ja ésser més migrat quant a la realitat a què el referia, i quant a la manera d'explicar-lo. Ambdós aspectes palesen el salt que havia fet l'home del radi més elevat de la seva puixança específica. Descartes, de totes les espècies de moviment, en pren només

que una, la més notòria i al nostre abast, o sia el moviment local; les altres, com ha observat molt bé Hamelin (*Le système de Descartes*, p. 317; París 1921), li semblen absolutament inintelligibles, i el defineix, no segons ses determinacions essencials o més profundes, sinó segons qualques *aspectes derivats* que amb ell necessàriament es produeixen. «El moviment — diu ell — és essencialment relatiu. Tot això que és positiu i real en els cossos que es mouen, i que ens fa dir que es troben en moviment, es troba també en els altres cossos contigus que hom diu restar immòbils.» (*Principiorum Philosophiae*, p. 11, n.º 30.) Per a Descartes, doncs, el moviment no és quelcom intrínsec al cos que es mou, sinó un simple canvi de relacions de distància respecte dels altres cossos que l'envolten; d'on hom pot deduir que aquests, restant immòbils, també es mouen, per tal com movent-se aquell experimenten, així mateix, respecte d'ell, un canvi de relacions de distància. Bergson, amb el seu procediment de compenetració amb les coses que analitza, ha pogut escriure : «Sia, per exemple, el moviment d'un objecte en l'espai. Jo el percep diferentment, segons el punt de mira mòbil o immòbil, des d'on l'esguardo. Jo l'expresso d'una manera diferent segons el sistema d'axes o punts de referència als quals el refereixo; això és, segons els símbols mitjançant els quals el tradueixo. I jo l'anomeno *relatiu* per aquesta doble raó, car, tant en l'un cas com en l'altre, jo em situo fora del mateix objecte. Quan jo parlo de moviment absolut és que atribueixo al mòbil un interior i com estats psíquics, és que jo simpatitzo amb aquests estats i m'insereixo en ells mitjançant un esforç de la imaginació. Aleshores, segons que l'objecte serà mòbil o immòbil, segons que ell adoptarà un moviment o un altre moviment, jo no experimentaré pas la mateixa cosa. I això que jo experimentaré no dependrà pas ni del punt de mira que jo pugui adoptar respecte de l'objecte, car jo seré en l'objecte mateix, ni dels símbols mitjançant els quals jo el pugui traduir, car jo hauré renunciat a tota traducció per a posseir l'original. Breu : el moviment no serà pas pres des d'enfora i, d'un cert mode, des de mi, sinó des de dins, en ell mateix.» (*Revue de Métaphysique et de Morale*, gener de 1913.)

Què en pensaven de tot això els grans escolàstics? Escoltem

el que en deia un dels filòsofs més grans de la nostra terra, avui gairebé completament oblidat : «Cert, — diu fra Felip Puigserver — ells no entenen la nostra doctrina, ni toquen el viu de la qüestió, ni combaten les nostres afirmacions.» (*Philosophia Sancti Thomae Aquinatis*, vol. III, llib. 3.^r, cap. 1.) Hom no podia concretar més abreujadament la tesi que abans havem consignat; el pensament humà s'havia exiliat vers altres varals i no capia ja els ordres més elevats de la intelligència. Ens trobàvem, doncs, de ple en això que se n'ha dit filosofia física i matemàtica, la qual anava prenent una volada i una hegemonia cada dia més extenses per la intransigència de no pocs escolàstics que davant el profitós i bell esclat de les ciències de la quantitat i de la matèria volien sostenir una sèrie de posicions aristotèliques que no tenien, ni molt menys, un engranatge necessari amb el cos de la filosofia tomista i eren, amb tota raó, menyspreades com arcaiques i insostenibles pels nous físics i matemàtics. Ens referim a quelques opinions accidentals i transitòries que acostumen acompanyar tot cos científic i que es troben també en el clos de totes les ciències modernes.

Així anava muntant el descrèdit de l'Escolàstica, mentre que anant més enllà, hom preconitzava proposicions ja ben liquidades per civilitzacions anteriors, com ara l'afirmació que no hi ha altra metafísica que la de l'ordre sensible (cf. sant Tomàs, *Metaph.*, IV, lect. V) i que en tota progressió científica hom no ha d'emprar altre procediment que el matemàtic. La follia humana ja no podia anar més enllà en la seva pretensió de voler aplicar un mateix procediment a coses de natura ben diverses. Jo em puc passejar a cavall per la Rambla, i m'anirà molt bé; però em guardaré bé prou de fer-ho per la mar, on hauré d'executar-ho en barca. En ambdós casos em passejaré, però amb procediments diversos; menjaré amb forquilla un arròs, però no hi pendré una tassa de cafè. «Navec cascun ab son vent», fa dir al rei Joan el nostre Bernat Metge, i raona aquest tal afirmació dient : «car a diversos termes anam». Aquest exclusivisme respecte del procediment fou encara estès a diferents realitats o objectius que especifiquen les ciències, com si ara volguéssim, per exemple, transportar els electrons a l'ordre

filosòfic negant l'existència de la matèria prima i de la forma substancial i substituir-les per aquells, o envair les matemàtiques per l'aspecte morbós dels cossos, objecte de la Patologia general, negant llur quantitat. H. Poincaré sentia aquest tràgic esviaixement de la intel·ligència humana en escriure: «Potser vindrà un dia en què els físics es desinteressaran d'aquestes qüestions inaccessibles als mètodes positius i les deixaran per als metafísics.» (*La Science et l'hypothèse*, p. 258; París, 1903.)

La intel·ligència es trobava brillantment en novells viarans, però, en plec, s'anava desplaçant cap al subjectivisme i al convencionalisme perquè passà també l'antigor abans d'arribar a fórmules definitives. «Alguns — diu sant Tomàs — no accepten el que hom els proposa si no els ho diu d'una manera matemàtica. I això, cert, esdevé a causa del costum als qui han estat pastats en les matemàtiques. I com el costum és semblant a la natura, pot també això esdevenir a alguns a causa d'indisposició, val a dir, a aquells que són de forta imaginació i no tenen l'enteniment molt elevat. N'hi ha, però, d'altres que res no volen acceptar si no els és proposat mitjançant algun exemple sensible, ja a causa del costum, ja a causa del domeny de la virtut sensitiva en ells i feblesa de l'enteniment.» (*Metaph.*, II, lect. V, n.º 334.)

Així, doncs, quedava constituïda una nova filosofia que ha produït treballs genials, elucubracions interessantíssimes, però completament desplaçades del radi de la veritable filosofia. Els seus conreadors, homes de bona fe i d'admirable activitat, han estat, com a tals, el que avui és el centralisme al nacionalisme.

Per altra part, ells es trobaven arrossegats cap al radi en què actuaven a causa del seu mateix talent extraordinari. Reduïts al camp físic i matemàtic, volien esbrinar les raons més profundes dels aspectes en ell enclosos, i trobant-se aleshores l'Escolàstica en ple descrèdit, les cercaven per ells mateixos amb els procediments propis d'aquelles ciències. Per això ben sovint qualques de llurs afirmacions farien riure a un simple estudiant de la filosofia estricta.

Però la filosofia moderna té encara un altre aspecte principal que representa una veritable reacció davant per davant la tra-

jectòria escotista i cartesiana, i alhora ens fa pensar en els períodes que precediren i servaren dispersos els materials amb què fou bastida la filosofia aristotèlica.

Aquest altre aspecte de la filosofia moderna, junt amb l'estellada cartesiana que abans havem explicat, té ja una posició inicial en els primers moments de decadència de l'escolasticisme. En efecte : Duns Escot representa el lluc i la davallada material; el seu deixeble i confrare Guillem d'Occam, malgrat d'accentuar la minva objectiva del pensament humà i la marxa cap al subjectivisme i l'excepticisme, té ja més elevació filosòfica, es troba més en el marc de lo transcendent.

Així, en l'època moderna, després del fort esclat científic que provocà Descartes dins l'ordre material i quantitatiu, es llevà a les terres europees, com a les de la Jònia, i perdura, encara exuberant, un eixam de pensadors genials i independents, descentrats en absolut respecte de la valoració del subjecte, de l'objecte, i de la visió de l'home davant la realitat, avui reivindicada per un fort corrent nord-americà. L'actuació, de varietats infinites, cada vegada més rica en contingut i plena de dispersos i genials incerts, no representava en plec ni un inici d'adequació a la realitat, però sí un preàmbul i una aproximació vers ella i un veritable desig de conèixer-la i, per sobre de tot, una nova elevació filosòfica de la ment humana, que denunciava els temps novells que ja presenciem, en els quals l'home ha muntat altra vegada al soli de la veritable filosofia, deixant a altres disciplines el conreu de la quantitat i de la matèria, amb les quals tendeix cada dia més a coordinar-se, no com a servidora, sinó com a dominadora. A l'Edat mitjana l'home era un rei que anava en carreta; més tard fou un esclau que anava en automòbil : ara som ja a la fase definitiva, o sia la coordinació de l'home-rei amb els progressos de la matèria.

Seguint aquesta ascensió i davant per davant del conglomerat de filosofies — que per a no ésser ja massa llargs — havem explicat breument i té excel·lents representants a Catalunya, fa ja més d'una centúria que de bell nou va aixecant-se la filosofia tomista, el contingut de la qual havem explicat sintèticament en parlar de la tasca de sant Tomàs. El seu èxit ha estat tan ex-

traordinari que, esguardat en conjunt, podem ben afirmar que ella es troba a hores d'ara en els inicis d'un veritable predomini. El breu i significatiu estat que en publicàvem damunt les pàgines de QUADERNS D'ESTUDI (n.º 53, pp. 382-385) ens dispensa d'estendre'ns sobre aquest particular.

Però cap català es creuria aquí dispensat de prescindir d'un dels aspectes del renaixement escolàstic que permet adjudicar a Catalunya un dels millors triomfs del pensament humà. Glòria ben singular és de la nostra terra que un dels seus fills es sentís amb la missió de restaurar la filosofia perenne. Em refereixo a un dels homes més genials i més oblidats de la nostra raça: el cardenal Boixadors.* Abans d'explicar-ne la tasca val la pena de refer, encara que sia ràpidament, la seva biografia. Va néixer a Barcelona en 1703 i morí a Roma el 14 de desembre de 1780. Era de la casa dels comtes de Perelada, els quals li feren aprendre Filosofia en el Convent de Santa Catarina, i Teologia en el Col·legi de Sant Ramon, que els PP. Dominics tenien obert en aquesta ciutat. Després d'haver estudiat Dret civil i canònic a la Universitat de Lovaina i d'ésser nomenat membre de la Reial Acadèmia de Bones Lletres de Barcelona, el rei Carles III el féu «miembro del Consejo Supremo de su Majestad». Aquí, el seu esperit elevat i íntegre, sentia lo transitori i superficial de les glòries humanes, i desitjant viure en ple ideal renuncià el susdit càrrec per a vestir l'hàbit de sant Domènec. El rei n'estava tan encantat, que li digué en aquesta avinentesa: «— Si per qualque accident es refredés la teva vocació religiosa, torna-te'n a la meva Cort; car a tothora serà oberta per a tu la meva reial casa i palau.» Però ell, marxant de dret vers la realització del seu propòsit, se n'anà al famós convent de la Minerva, de Roma, on sojornava, com a mestre general dels Predicadors, una altra glòria de Catalunya, fra Tomàs Ripoll, el qual l'acceptà, afiliant-lo a santa Catarina de Barcelona. Ensenyà Teologia a Perúgia i al susdit convent de la Minerva, venint després a la nostra capital per a exercir el càrrec de Provincial d'Aragó. Després

* V. *Rivista di Filosofia Neoscolastica* (gener-febrer de 1922): «Gli albori del neo-tomismo in Italia», pel Prof. A. Masnovo.

del traspàs del general Ripoll se n'entornà a Roma, i la seva fama era ja tan extraordinària que, mort el general Bremond, fou elegit Boixadors unànimement per a succeir-lo. Més tard, en nomenar-lo cardenal, Pius VI feia d'ell aquest altíssim elogi — pres de sant Gregori — davant el Col·legi de Cardenals: «Nulli incongruae voluntati deservivit.» Cap esviaixat voler va dominar-lo, fou l'home de la raó i del seny; qualitats ben típiques de la nostra raça.

Ara bé: l'ambient filosòfic italià — d'on ha sortit la restauració del tomisme — era en el segle XVIII del tot eclèctic i allunyat en absolut d'una filiació netament escolàstica. ¿Qui transmutà d'una manera inicial aquest ambient, que a la llarga havia de restar saturat del tomisme en què va pastar-se Lleó XIII? El cardenal Boixadors. Expliquem breument aquest caire importantíssim de la història de Catalunya. El nostre cardenal, format en el tomisme en els susdits centres barcelonins, va comprendre aviat la gravetat de les desviacions del pensament d'Itàlia i convidà al P. Salvador M.ª Rosselli a redactar un curs massís de filosofia segons la doctrina de sant Tomàs. L'obra aparegué a Roma en 1777, en sis gruixuts volums, i en 1783 n'era feta ja una altra edició. El convit del P. Boixadors és remembrat en el *Monitum Auctoris* per a la segona edició. L'obra del P. Rosselli tingué un èxit talment extraordinari, malgrat les opinions personals i les malfiances dels seus censors, i junt amb l'edició crítica de les obres de sant Tomàs, feta per un altre dominicà, ben conegut dels crítics, el P. De Rubeis, sota la influència també del nostre cardenal, renovellà d'una manera ben extensa la tradició tomista a les terres italianes i encara més enllà d'elles. D'altra banda, ell feia adoptar a la península ibèrica el cèlebre manual de filosofia d'Antoni Goudin, tan excellent que ha estat reimprès gairebé en els nostres dies per Roux Lavergne (París, 1851-61) i a Orvieto (1859-60), i traduït al francès compta ja dues edicions (París, 1864 i 1865).

Finalment, el dia 30 d'abril de 1757 publicava una Enciclica sobre l'estudi de sant Tomàs, en la qual manava als professors de la seva Ordre que seguissin amb tota fidelitat les doctrines de l'angèlic Mestre. Aquesta lletra era un monument

tan extraordinari de seny i de clarividència, que el Pontífex Benet XIV volgué que el Boixadors li llegís tota, malgrat de la seva extensió, i el va commoure tant que abraçà al nostre conterrani i li besà el front; el rei Carles III i altres monarques l'adoptaren per a la Facultat de Teologia de les Universitats de llurs reialmes; entre les forasteres podem esmentar la de Viena. I el cèlebre bisbe Climent, de Barcelona, feia d'aquella Encíclica el més significatiu elogi en adoptar el pla que contenia per als estudis eclesiàstics del seu bisbat. (*Instrucción Pastoral a los Presidentes y Estudiantes de las Academias de Teologia Moral de esta ciudad.* 30 setembre 1768.)

L'obra del cardenal Boixadors — que també té excel·lents representants a Catalunya — s'ha estès per l'univers a manera d'arbre immens, fins l'extrem que l'altra filosofia, de la qual parlàvem suara, es troba, respecte de la neo-escolàstica, en la mateixa situació que el criteri centralista respecte del nacionalista. Resten en aquell no pocs homes il·lustres i d'insuperable bona fe, però el món torna a marxar a grans gambades vers la filosofia tomista, seguint en això el moviment universal i ben vistable de reintegració de totes les valors espirituals que l'època medieval va llegar-nos.

PERE M. BORDOY-TORRENTS

VALORACIÓ DE LES QUANTITATS EN MONEDES ANTIGUES

ELS METALLS PRECIOSOS COM A MONEDA

La naturalesa de les coses ha fet dels metalls preciosos, independentment de tota llei i de tota convenció, la moneda universal. I fins quan l'art de fer moneda no es coneixia, treien els homes de les propietats dels metalls preciosos el partit més aventatjós, canviant les altres mercaderies per trossos d'aquests metalls d'un pes determinat.

Quan els metalls preciosos començaren a tenir curs, l'home s'acontentava de donar-los i de rebre'ls per una estimació aproximada de llur pes contra articles d'altra naturalesa.

El primer sistema monetari que implantà el costum de comptar les monedes en lloc de pesar-les es suposa que fou el dels grecs. La *dracma* (δρακμοῦναι) unitat de valor, definida etimològicament, expressa ço que hom pot agafar amb la mà, o sia, sis puntes de metall, que cada una d'elles portava el nom d'*òbol* (ὀβολός), que significa *broche*.

L'or pot extreure's molt acuradament dels dipòsits d'alluvions, on es troba en forma de grans o de pols, les quals formes foren les primeres que adoptà la moneda antiga d'or. Els antics peruvians tancaven, per precaució, la pols d'or en tubs de ploma, i d'aquesta manera el feien circular millor. En els mercats de Califòrnia, d'Austràlia i de Nova Zelanda, la pols d'or es canvia avui en dia directament amb l'ajut de la balança, contra tota classe d'objectes. L'art de fondre l'or i l'argent, i de donar-li amb l'ajut del martell diferents formes, és procediment que remunta de l'antiguitat. Els gods i els celtes tenien el costum d'extreure l'or en fils llargs que els enrotllaven de seguida en forma

d'espiral i que probablement els portaven enrotllats als dits, fins el moment en què el metall esdevenia necessari per qualche compra. És molt probable, també, que aquesta moneda, sota la forma de bagues o anells que s'han arribat a trobar, segons els historiadors, en diverses comarques d'Europa i d'Àsia, fou el primer pas envers l'encunyació de la moneda. Cèsar ens ensenya que els bretons portaven anells de ferro d'un pes determinat, que els servien de moneda. En altres casos els anells o joies eren comprats i venuts amb l'ajut de les balances, i qualques pintures egípcies representen personatges ocupats en pesar anells. Fóra molt possible, també, que a l'objecte d'evitar aquestes freqüents pesades es fessin sacs contenint un pes determinat d'anells; tals són potser els sacs d'argent donats per Naaman a Gehazi, dels quals es parla en el segon llibre dels Reis (v. 23). S'assegura que aquesta moneda en forma d'anells s'usa avui encara entre els nubians.

Hom ha donat a l'or i a l'argent, per a convertir-los en moneda, moltes i variades formes. Així veiem que els habitants de Siam fan circular una moneda que consisteix en uns petits lingots o en troncs cilíndrics plegats d'una manera particular. A Pondichery, fa observar Stanley Jevons que l'or és esmerçat sota formes petites de grans o botons. La moneda persa anomenada *larin*, consisteix en un fil cilíndric d'argent, de 6 centímetres, aproximadament, de llargada, que està plegat en dos trossos, i porta un dibuix en un lloc aplanat per a la bona acceptació. Aquesta moneda és probablement una imatge de la moneda en forma d'anell. A Xina la moneda actual es compon, en gran part, de ço que s'anomena argent treballat; són petits lingots d'argent que prenen la forma de sabates, i que són controlats i marcats pel govern.

Hi ha el costum de designar la vàlua del metall que conté una peça de moneda per l'expressió de vàlua intrínseca; però aquest mot d'intrínsec corre el risc de donar falses nocions sobre la naturalesa de la vàlua, que no és mai una propietat intrínseca o, més ben dit, essencial; però que és senzillament una circumstància, una relació exterior. Per a evitar aquest equívoc, jo esmerçaré l'expressió de vàlua metàllica, i distingiré aquesta vàlua de

la vàlua nominal, o legal, segons la qual una peça és canviada realment, o ha de canviar-se, legalment, contra altres peces.

La vàlua metàl·lica d'una peça pot pujar o baixar del límit de la seva vàlua nominal de dues maneres : disminuint el pes i canviant el títol del metall. Un exemple pràctic del primer cas ens el dóna el sistema monetari anglès. Anglaterra conserva encara l'antic títol de 11 unces 2 dracmes d'argent per la lliura Troy (val 373 gr. 242), títol que data d'un temps immemorial. Per la llei de 1816, les monedes d'argent que eren abans, almenys de nom, monedes de vàlua plena, varen perdre un 6 per 100 del seu pes, i esdevingueren així monedes de vàlua convencional, la qual convenció conserven encara avui. I un cas pràctic del segon cas el tenim a França i tots els altres països de la Unió Monetària Llatina. Les petites peces d'argent de dos francs, d'un franc i de cinquanta centèsimes s'han convertit, per dir-ho gràficament, en fitxes, per la reducció que han sofert en el títol primitiu de 900 mil·lèsimes en baixar a 835 mil·lèsimes a què actualment s'han encunyat les peces petites d'argent. Dels dos sistemes d'alteració, el menys propens a falsificacions és el d'Anglaterra, perquè hom pot assegurar millor el pes d'una moneda, mentre que els assajadors de professió poden falsificar el títol del metall amb molta més facilitat que no el pes de la moneda.

Fetes aquestes breus consideracions sobre els metalls preciosos en llurs funcions monetàries, entrem a l'estudi que ens ocupa.

COSES QUE CONVÉ TENIR EN COMPTE PER A LA VALORACIÓ DE LES QUANTITATS EN MONEDES ANTIGUES

1.ª La seva equivalència en moneda estrangera, pes per pes i metall per metall, i

2.ª La vàlua relativa dels metalls preciosos en les dues èpoques que s'estudiïn.

Quant a l'estudi de la primera part, cap dificultat no presenta si partim de la hipòtesi que els càlculs fets sobre aquestes són sobradament fonamentals. En canvi, resulta un problema més complicat la determinació de la vàlua relativa de la moneda, perquè

els metalls preciosos, el mateix que les altres mercaderies, en general estan sotmesos a moltes variacions segons abundin o escassegin en el mercat.

Heu's aquí un estudi que mereix una extensió illimitada de treball i del qual nosaltres, en breus mots, ens limitarem a donar una idea general.

Tres són les èpoques que ens proposem estudiar : la Grega, la Romana i l'Edat mitjana.

Tant en una època com en una altra s'encunyaven unes medalles la significació de les quals no era ni més ni menys que la que tenen avui en dia les nostres monedes.

Començem, doncs, per l'estudi de les medalles o monedes de la

Època grega. — Entre les moltes monedes que circulaven, la de més prestigi i vàlua era la dels atenencs, poble comercial per excel·lència que, pel seu domini i comerç en aquells temps, veié admesa la seva moneda en totes les transaccions internacionals, per qual motiu tingué un curs legal universal.

La unitat monetària era la *dracma* d'argent, que aproximadament venia a valer unes 92/100 pessetes, com veurem més endavant. Els múltiples de la dracma eren:

Talent, equivalent a 60 mines;

Mina, equivalent a 100 dracmes;

I la unitat dracma estava dividida en 6 *òbols*.

Les subdivisionàries eren les següents:

Òbol, equivalent a 8 calchi;

Calchi, equivalent a 7 lepti.

Demés d'aquestes monedes, en circulava una altra, la *tetra-dracma*, o sigui una moneda equivalent a 4 dracmes.

Totes aquestes monedes eren d'argent i eren canviades sobre les estrangeres amb aventatge. Sols una vegada se n'encunyà de coure, però no fou de circulació durable.

Barthelemy i Backh valoren el pes de la dracma en 82 grans, i que per diverses consideracions redueixen a 79. La seva relació és de 1/72. Amb aquestes dades fàcilment podrem cercar la seva equivalència aproximada en pessetes.

	<u>Grams</u>
·Els 79 grans equivalen a.....	4'20
El 1/72 de 4'20 grams és igual a.....	<u>0'06</u>
Resta de fi per a la dracma.....	<u>4'14</u>

La pesseta té 4'50 de fi. Això ens demostra evidentment que la *dracma* i la *pesseta* nostra estan en una relació de 414 a 450. Si plantegem la proporció trobarem que la dracma val 0'9166 pessetes. Donada la valor de la unitat, fàcilment deduirem l'equivalència de les múltiples i subdivisionàries:

Talent, o sia 6,000 dracmes, = 5,500 pessetes.

Mina, o sia 100 dracmes, = 91'66 »

Obol, o sia 1/6 de dracma, = 0'15 »

Calco, o sia 1/48 de dracma, = 0,02 »

Lepti val molt menys que el nostre cèntim.

El talent i la mina no eren monedes reals, sinó monedes de compte. Demés, en tota la Grècia era corrent comptar per talent. Podem citar el

Talent d'Egina, igual a 10,000 dracmes àtiques;

Talent Enboic, que valia quelcom més que el talent atenenc;

Talent d'Egipte, que valia 1,500 dracmes àtiques, i

Talent d'Alexandria, que valia menys que el talent enboic.

Observem, doncs, amb quina facilitat hem arribat a trobar l'equivalència aproximada, en moneda dels nostres jorns, de la moneda grega, pes per pes i metall per metall.

Segona època a estudiar

Època romana. — El sistema monetari romà, en comparació amb el sistema monetari atenenc, ha estat moltes voltes modificat. Ho fou primer en els anys 483 o 485 (quant a la data fixa hi ha moltes diversitats de criteri), quan per primera volta s'encunyà a Roma moneda d'argent. Tingui's en compte que això no vol dir que a Roma no hagués circulat moneda d'argent amb anterioritat a la seva reforma monetària, car es servien de peces

d'argent encunyades en els països estrangers. Posteriorment, o sia l'any 490, una altra reforma s'introduí en el nou sistema, i en el transcurs del segle VI altres dues reformes més, que també recaigueren sobre la moneda d'argent. Aquests canvis ràpids, fills tots d'un fet ocorregut en cada data, han desorientat de tal manera els historiadors i economistes, que amb una facilitat sorprenent, com podrem apreciar en el transcurs d'aquest estudi, arriben a confondre les monedes més corrents i de més circulació.

Per a arribar a la vàlua d'aquest sistema monetari, seguirem les raons dels economistes Garnier, Barthelemy i Bachk.

Garnier proposava, per a la de les quantitats antigues, reduir totes aquestes a una moneda tipus, mitjançant la qual es poguessin comparar aquelles. Cal dir, d'una manera certa, que no fóra un mal sistema si les dates dels historiadors fossin exactes, però per la incertesa d'aquestes és molt probable que, fent-ho tal com proposava el comte Garnier, resultés un estudi tot equivocat.

Nosaltres, repetim, donarem com a certes les conclusions d'aquests economistes sols per a deduir-ne un estudi aproximat.

Segons l'economista Garnier, la moneda principal havia estat el *sesterzio*, i amb aquesta moneda s'anuncien la major part de les quantitats romanes.

La unitat fonamental era el *diner*, que valia 4 *sesterzio*, i no era moneda real, sinó de compte. Entre el diner i la dracma àtica existia una identitat perfecta, tal, que mants historiadors i antiquaris la confonen amb molta senzillesa.

Els historiadors antics donen una relació de 8 a 9 entre el diner i la dracma. Apliquem, doncs, aquesta relació en els càlculs fets per Barthelemy i Bachk sobre la dracma àtica que, com ja hem vist més endavant, fixen el pes d'aquesta a 79 grans, i plantejem la proporció següent:

$$8 : 9 :: x : 79$$

trobarem per al diner 70 grans.

En canvi, Garnier valora sols per al diner romà 37 i 1/2 grans, i amb els seus càlculs, que exposarem a continuació, arriba a una valoració gairebé igual a la dracma àtica.

A què obeeixen aquestes divergències de criteri?

Els economistes que el precediren, segons ell, s'enganyaren; perquè arribaren a confondre amb les monedes de compte monedes que tenien una valor més forta que aquella que ells donen. El diner, primer va ésser moneda real i molt prompte fou sols moneda de compte, i no per això varià la seva valor. La moneda que veritablement circulava era l'*argentens*, que valia 2 i 1/2 diner i l'anomenaven el *sesterzio* d'argent, com primerament ho fou la moneda dita *asa*.

La confusió està, doncs, segons Garnier, entre l'*argentens*, o sia, 10 *sesterzio* i el diner, del qual es fa menció en la història antiga, i això, com a conseqüència immediata, ha motivat que molts historiadors preguessin per una *tetradracma* (peça de 4 dracmes) aquella peça que representava 10 dracmes. En ambdós casos les valoracions dels economistes estan equivocades en una relació de 2 i 1/2 a 1. En efecte, si hom multiplica per 2 i 1/2 la xifra de 31 i 1/2 grans, dada de Garnier, ens donarà un pes de 78 i 3/41 grans, que, segons ell, deu tenir el vertader *sesterzio*, i si comparem les dues monedes, àtica i romana, trobarem una petita diferència (78 i 3/41 grans el diner i 79 la dracma), que per ésser tan insignificant ha donat lloc a les esmentades confusions.

Havent cercat l'equivalència de la unitat, fàcilment anirem a cercar la de les altres monedes mitjançant la comparació d'aquestes amb aquella, o sia, cercant les vegades que la unitat conté a les subdivisiònaries o que les monedes múltiples contenen a la unitat.

Sols ens resta ara, per a donar fi a l'estudi que ens ocupa, examinar les monedes de la

Edat mitjana. (Aquest estudi recaurà sols en les monedes franceses.) — França, des de la fi del segle XI fins a l'any 1789, ha vingut reformant el seu sistema monetari. L'argent ha estat sempre comprat i venut per *marcs*, equivalent a un nombre determinat de *lliures*, *sous* i *diners*, l'equivalència dels quals ha anat augmentant a mesura que la moneda ha sofert depreciacions.

Per a formar-se una idea de la gran depreciació de la moneda

en el transcurs dels segles XIII al XVIII sols s'ha de consultar l'estadística que publiquem a continuació, que, encara que molt deficient, és prou per a posar en clar el que hem exposat anteriorment.

Nombre de lliures, sous i diners que s'han necessitat en les següents èpoques per a comprar un marc d'argent.

	Lliures	Sous	Diners
Fi del segle XIII.....	2	18	—
Fi del segle XIV.....	3	—	—
Fi del segle XV.....	II	—	—
Fi del segle XVI.....	2I	—	—
Fi del segle XVII.....	33	—	—
Fi del segle XVIII.....	54	10	—

L'any 1789 sols resta una lliura d'una valor molt petita. Per no poder fer una manifestació clara de les monedes que circulaven en els segles X, XI i XII, per manca de dades prou completes, sols ens limitarem a dir que amb anterioritat a aquests segles, o sia en el segle VIII, regnat de Carlemany, la moneda que circulava era la *lira carolíngia* de vint sous i tenia 13 i 1/3 d'argent fi.

Si volem saber quina valor mercantil representa una quantitat esmentada en lliures, sous i diners francesos, cercarem primer la seva equivalència en moneda actual, pes per pes i metall per metall, seguint el mateix procediment que amb les monedes gregues i romanes, i després la valor relativa dels metalls preciosos en aquella època i la present. Aquesta és la segona part del problema que hem de resoldre per a deixar ben puntualitzats els dos punts que convé tenir present en la valoració de quantitats antigues.

Quin procediment seguirem per a trobar la valor mercantil lo més aproximada possible?

Analitzarem primer els diversos procediments adoptats pels nostres predecessors.

Uns han pres com a base una mercaderia, la menys propensa a fortes variacions; altres, el sou mínim d'un jornalero, o sia la quantitat indispensable perquè l'home pugui atendre les seves

urgents necessitats; alguns altres, han pres com a norma la paga de soldat, i altres, finalment, la valor del gra.

Cap d'aquestes mesures no serveix per a la valoració relativa dels metalls preciosos en el mateix temps, per les raons, entre les moltes que podríem donar, que a continuació esmentem. Les mercaderies per si soles varien molt de preu, perquè el consum no sol ésser sempre el mateix i les necessitats varien en cada època. El salari d'un humil jornalero no està sempre en relació amb les necessitats de la vida. Demés, antigament els esclaus eren els obligats a treballar la terra, i tota remuneració era sols en concepte de gratificació. Tampoc la paga del soldat no respon a l'ideal d'aquest estudi, perquè per regla general aquell sols s'ocupa d'atendre una part de les seves necessitats, i en el gra els factors que més influeixen en les variacions del preu són: les dificultats del transport, l'abundància o escassetat i altres, si el país és productor o consumidor. Per regla general a cada mercat es cotitza a un preu talment diferent, i aquestes variacions de preu s'observen en diversos mercats d'una mateixa regió. Queda, doncs, ben demostrat que en tot càlcul que es faci, prenent com a mesura qualsevol d'aquestes bases, els resultats seran erronis. Fixem la nostra atenció sobre aquest fet que tot canvi es presenta als nostres ulls sota la forma d'una relació entre dos números, i arribarem a donar la solució.

Una quantitat determinada d'una mercaderia es canvia contra una quantitat definida d'una altra substància. Les coses canviades poden ésser extremadament diferents quant a naturalesa i mesurar-se de diferents maneres. Hom sap que, per exemple, es pot donar un cert pes d'argent contra una determinada llargada de tela, o un cert nombre de quilos de pa, o una força de tants cavalls. Que les quantitats a mesurar poden expressar-se en termes d'espai, de temps, de massa, de força, d'energia, de calor, o en unitats físiques. Ferò sempre cada canvi consistirà a donar tantes unitats d'una cosa per tantes unitats d'altra cosa, cada article essent mesurat de la manera que li sigui pròpia.

El mot *vàlua mercantil* l'hem de pendre ací d'una manera indirecta d'expressar una relació. Quan diem, per exemple, que l'or val més que l'argent, entenem per això que en les transaccions

ordinàries el pes de l'argent és superior al pes de l'or contra el qual es canvia.

Mai no es pot parlar de la vàlua d'una cosa com una qualitat intrínseca. La vàlua, així com la utilitat d'una cosa, és un accident extrínsec, una relació. Perquè no és possible parlar de la vàlua d'una cosa qualsevulla sense tenir almenys en la imaginació altra cosa amb la qual poder comparar.

Ara bé : una mateixa substància pot augmentar o disminuir de vàlua al mateix temps. Si, en canvi, d'un pes d'or determinat jo puc obtenir més argent i menys coure que d'ordinari, direm que la vàlua de l'or ha pujat amb relació a l'argent; però, al mateix temps, ha baixat de preu amb relació al coure. I és evident que la propietat intrínseca d'una cosa no pot augmentar i disminuir al mateix temps. La vàlua, doncs, no pot ésser més que una senzilla relació, una qualitat accidental d'una cosa relativament a les altres coses i a les altres persones que en tenen necessitat.

Si, doncs, considerem que el grau d'utilitat varia contínuament i que ella mateixa és variable per a cada una de les parts diferents d'una mateixa mercaderia, nosaltres creiem que la manera més encertada de trobar la vàlua mercantil més aproximada és escollir un nombre crescut de mercaderies, les més indispensables per al sosteniment de l'home i les menys propenses a fortes variacions, i amb aquestes dades calcular el promedi o bé l'index-number.

No ens fem, però, la il·lusió que els resultats obtinguts mitjançant aquesta comparació siguin matemàtics; car les dades estadístiques, per regla general, deixen molt de desitjar, però, almenys, seran sempre molt més aproximats que els anteriors resultats.

«LA FILOSOFIA DI GIOVANNI GENTILE»
PER EMILI CHIOCCHETTI

El llibre d'Emili Chiocchetti, *La Filosofia di Giovanni Gentile*, és una crítica i també, de pas, una exposició clara de l'obra de Gentile, cada dia més influent a Itàlia.

La filosofia de Gentile és ben coneguda i divulgada a Catalunya. Mes, per això, serà doblement beneficiós exposar-ne una crítica rigorosa.

* * *

Gentile sol dividir la història de la filosofia, o, millor encara, la filosofia, en dues grans tendències : la tendència platònica i la idealista. El principi cabdal de la primera és la distinció real entre el pensament i la cosa pensada; el principi cabdal de la segona és, al contrari, la identitat del pensament i la cosa pensada. És platònica, segons Gentile, la filosofia aristotèlica i, també l'escolàstica, que fóra, segons ell, «una deplorable desviació del cristianisme originari». «L'esperit cristià, diu, es fa rígid, amb els Pares i Doctors, dins les velles formes del pensament grec.»*

En front de la tendència platònica hi ha l'idealisme, que es mostra a través de tota la història de la filosofia, de més en més explícit, fins a Hegel i Gentile. Aquí hem de remarcar com Gentile, bona part de l'obra del qual és històrica i crítica, fa confluïr a la seva filosofia tot el pensament filosòfic humà. «Tots els sistemes del pensament, diu Chiocchetti, li són familiars; tots els problemes els individua orgànicament i dinàmicament,

* *La Filosofia di Giovanni Gentile*, pàg. 24.

és a dir en llur desplegament a través de les successives concepcions de la realitat, de manera que assistim a tota la formació d'aquells, és a dir, que els veiem, no en quadres fets i closos i netament distints els uns dels altres, com són presentats en moltes històries de la filosofia, sinó com a moments d'una correntia única, contínua, sense *hiatus*, de la història del pensament.»¹ Mes, així i tot, Gentile, en els sistemes filosòfics, troba, sense excepció, una profunda empremta platònica. «I això ve a dir, observa Chiocchetti, que el nostre pensament és radicalment platònic, fins el de Spinoza, fins el de Hegel, perquè tots sentim que la dialèctica de la ment humana és, per dir-ho com Plató, el do més enlairat dels déus i el ver foc de Prometeu, ben bé només perquè ens duu gradualment a la visió de l'eterna dialèctica de la realitat. No podem desarrelar de l'esperit dels homes la convicció que la forma més alta de la vida intel·lectual consisteix, no pas en el procés, sinó en la possessió, en l'adequació perfecta d'una ment infinita a una realitat infinita, que és intel·ligible i entesa per i en la dialèctica eterna d'un logos etern. Aquesta convicció fonamental en genera una altra, no menys universalment arrelada : que la valor de la vida del pensament humà consisteix en sa aproximació gradual vers aquella forma altíssima de possessió de la veritat, com adequació de la ment a l'ésser. El pensament ver és exemplat sobre una realitat intel·ligible que n'és l'objecte i que és l'última raó de tota veritat : el món intel·ligible d'Aristòtil i de Plató.»²

* * *

La posició idealista és senzilla en son començament; obscura i complicada en ses aplicacions i conseqüències. La posició platònica és més complicada de moment, però, clara i

1. *Op. cit.*, pàg. 137. «Nell'esame del concetto della natura attraverso tutte le filosofie, condensate nei principi fondamentali, da Socrate fino a Hegel, apparisce magnificamente uno dei caratteri, anzi il carattere della filosofia de Giovanni Gentile; la storicità nel senso di tendenza, di atteggiamento energico e coerente a dominare la realtà storica mediante un principio unico, che è, si capisce, quello dell'idealismo attuale.» Pàgs. 136-137.

2. *Op. cit.*, pàgs. 35 i 36.

entenedora, a manera que s'estén i aplica a totes les qüestions de la filosofia.

Gentile sol pendre com a punt de partida de les teories platòniques la definició de la veritat donada per l'Escola : *adaequatio rei et intel-lectus*.¹ La cosa i la intel·ligència són distintes, no es confonen, no són idèntiques com en l'idealisme. Però la definició no és tan senzilla com sembla, per bé que s'acorda ja de moment amb el sentit íntim de cada u i amb el bon sentit de tothom : d'una banda hi ha una intel·ligència que coneix, i d'altra banda, fora de la intel·ligència, hi ha una cosa coneguda; mes la definició admet de seguida explicacions més complexes a manera que se l'analitza : què significa l'intel·lecte? què significa la cosa?

A l'intel·lecte no pot entrar-hi cap cosa que ja no sigui en alguna manera espiritual. I en això ja hem d'acudir a la formació de les idees en la ment humana, provenint de les sensacions. Sense perdre contacte amb les sensacions, judiquem les coses que tenim sota els sentits o que tenim en la memòria, confrontant-les amb alguna idea o amb alguna definició. De l'adequació o la inadequació real entre la cosa ara percebuda, present, i una idea o una definició que ja teníem, deriva un judici afirmatiu o negatiu, i en el judici ha d'haver-hi veritat o falsedat.

Per això la veritat està més en la intel·ligència que no en la cosa. «Essent el vertader, diu sant Tomàs, el terme de l'intel·lecte, com el bo és el terme de l'apetit, tota veritat cal que sigui en l'intel·lecte principalment, i secundàriament en les coses, referides a l'intel·lecte (secundum ordinem ad intellectum), del qual depenen.»² Per exemple : si diem d'un líquid que és vertader vi, volem dir que és most de raïm després d'haver fermentat. Si la cosa — el líquid — és adequat a la definició — a l'intel·lecte — haurem dit veritat, i si no, haurem judicat erradament. En aquest exemple hi havia una definició; i una definició ja és un judici. Però, més primàriament, l'intel·lecte és les idees, i les idees i les coses s'adiuen, perquè totes les coses són fetes segons

1. «Veritas intel-lectus est adaequatio intel-lectus et rei, secundum quod intel-lectus dicit esse quod est, vel non esse quod non est.» *Sum. Contra Gentes*, I, 59.

2. *Sum. Theol.*, I, I.^a, q. XVI, art. I.

les idees : les coses artificials segons idees humanes, les coses naturals segons idees divines, reflectides després a la intel·ligència humana. «Cada cosa és dita absolutament vertadera, segons ordre amb la intel·ligència d'on depèn. Així les coses artificials són dites vertaderes per ordre a l'intel·lecte nostre. Diem, doncs, una casa vertadera aquella que ha assolit similitud amb la forma que era en la ment de l'artífex; i una proposició (oratio) és dita vertadera en quant és signe d'un acte vertader d'entendre. I d'igual manera les coses naturals diem que són vertaderes si assoleixen similitud amb les espècies que són en la ment divina. Així diem una vertadera pedra, quan ha assolida la pròpia natura de pedra, segons la preconcepció de l'intel·lecte diví.»¹

Per això l'esperit humà no és un espill impassible, que reproduceix la natura i els objectes amb imatges inelaborades; és una força. «L'esperit, diu Chiochetti, és una força creatriu, és un centre dinàmic que transforma les sensacions en intuïcions i aquestes en conceptes, que interpreta el món en una sèrie de retrats i no en fotografies.»² Sensacions, intuïcions, conceptes, que serien iguals en el fons humà, però que són diversos realment en cada home, per la mateixa limitació humana que dona a cada u la seva història, la seva cultura, la seva vida, ben pròpies i distintes. Tal és potser el concepte de veritat, segons la filosofia escolàstica.

La veritat, en canvi, segons Gentile, és el mateix acte de l'esperit qui pensa. L'esperit i la cosa són idèntics. Però, ni el pensar ni l'esperit són estàtics : són un esdevenir. En tanta manera, que ni podem dir que l'esperit *sigui*, perquè això ja seria aturar-se a una mena de concepte; l'esperit és un fluir continu, és un acte que a cada moment es renova, com les aigües d'un riu que, formant una sola correntia, a cada instant són noves. «L'esperit és l'experiència, no com a contingut, sinó com a acte, en el qual es troba tota la nostra vida espiritual. No som alguna cosa que ama, odia, entén, etc., sinó el pur amar, odiar, entendre, etc., fusionats en un acte únic que és síntesi a priori, creació.»³ I aquest acte, aquest moviment, és l'esperit, i les coses en ell no es reflecteixen

1. *Sum. Theol.*, I, 1.ª, q. xvi, art. 1.

2. *La Filosofia de Giovanni Gentile*, pàg. 11.

3. *Id.*, pàg. 117.

de fora a dins, sinó que ell n'és la deua creadora; i l'acte creador és la seva vida, el seu desplegament. «L'esperit no és, sinó que es desplega, s'actua.»¹ «L'esperit no té una natura determinada, no està sotmès a lleis preestablertes.»² La veritat és la consciència plena d'aquest desplegament espiritual, i com que tenir-ne consciència ja és un grau d'aquest desplegament, la veritat és el mateix esperit. I el subjecte, tot i concebent coses com fora d'ell, aquest «fora» roman dins de la seva consciència, i només existeix dins d'ell. Fora de l'esperit no hi ha res. «El món espiritual no existeix per nosaltres, sinó en quant esdevé nosaltres, l'esperit nostre, que després és tot u, en la seva rel, amb esperit que fem nostre.»³ L'individu ho és tot, en ell hi cap l'infinitud, és deïficat,⁴ és un infinit esdevenir sense límits, és el temps i l'espai:

L'ombra del temps que passa,
i la il·lusió del lluny i de l'aprop,
i el compte de lo molt, i el poc i el massa
enganyador, perquè ja tot ho és tot.

I d'aquest esdevenir continu podríem deduir la seva llibertat: perquè aquell esdevenir és indeterminació. L'esperit és llibertat perquè és absoluta indeterminació. «La llibertat és inconciliable amb qualsevol limitació.»⁵

I les coses determinades, les coses de la natura, doncs, què són? Així com l'esperit no era, sinó que només actuava, en canvi la natura és. «La pedra és, diu Gentile, perquè ja és tot allò que pot ésser: ha realitzat la seva essència. La planta és, l'animal és, en quant totes llurs determinacions són una conseqüència necessària i preordenada de llur natura, la qual és tot allò que podria ésser, i no podria lliurement determinar-se en noves manifestacions imprevisibles, o sia no derivant justament d'allò que ja és llur natura i, per això, implícitament existents.» I segueix dient: «En el món de la natura tot és per natura; en el món de l'espe-

1. *La Filosofia di Giovanni Gentile*, pàg. 128.
2. *Id.*, pàg. 128.
3. *Id.*, pàg. 102.
4. *Id.*, pàg. 149.
5. *Id.*, pàg. 113.

rit, ningú ni res és per natura; sinó que és tot allò que esdevé per obra pròpia : i res no és ja fet, i per això és, sinó que tot sempre és per fer. I tot allò que s'hagi entès, no és res en vist allò que es vol entendre i encara no s'ha entès; a la manera com tots els mèrits de les accions més belles ja acomplides, no minven gens la suma dels deures a acomplir, i en el compliment dels quals consistirà tota la valor de la nostra conducta per la qual continuarem valent com éssers espirituals.»¹

L'esperit és el pensar. «La natura és la cosa pensada.»² «El pensar és activitat, i el pensat és producte de l'activitat, és a dir, cosa; l'activitat com a tal és *causa sui*, i per això és llibertat; la cosa és simple efecte, que té fora d'ella el principi del propi ésser, i per això és mecanisme. L'activitat esdevé; la cosa *és*.»³ És aquella distinció que fa James entre el «jo» i el «mi».⁴ ¿On acaba la personalitat de cadascú? Tot un món social : amics, honor, família; tot un món d'aspiracions; les coses posseïdes, des de la terra o la casa fins als instruments de fer feina, i les nostres mateixes mans, i, per fi, les nostres potències, la memòria, el talent, els sentits, la salut, i la vida passada i esvaïda, tot integra una sola personalitat: la nostra. I quan alguna d'aquestes coses desapareix, és com si ens mutilessin, com si ens llevessin alguna cosa que era part nostra. Mes, per sota d'aquesta ampla diversitat de coses, n'hi ha alguna que les unifica i resta permanent : encara que tot allò es perdés, qui ho perdria? Jo. A tot allò James anomena el «mi». Eren coses de mi, meves; a allò permanent l'anomena el Jo. Aquest jo indeterminat, lliure, que roman en una sola correntia de consciència, en mig de les variacions de la personalitat, és l'acte, és *l'esperit*, i aquelles altres coses concretades, definides, exteriors, i en certa manera ben meves, són la *natura*.

El nostre pensament, a manera que va definint-se va vivint, i de seguida que és definit, mor. Aturar aquesta correntia del present, seria aturar la vida de l'esperit, tota la vida : el poeta exposava bé la qüestió:

1. *Teoria Generale dello Spirito*, pàg. 17.
2. Id., pàg. 219.
3. Id., pàg. 219.
4. *Resum de Psicologia*, cap. XII.

jo que voldria
aturar tants moments de cada dia,
per fè'ls eterns a dintre del meu cor.
O és que aquest «fer etern» és ja la mort?

Sí, aquest eternitzar ja seria la mort. L'eternitat de l'esperit està en el seu actuar inexhaurible, en el seu present movedís. «Allò que és mort, diu Gentile, és fora de l'esperit, que és la immortalitat mateixa. La *Divina Comèdia*, la lectura de la qual ens exalta, no és pas aquella que fou escrita fa set segles, sinó aquella que nosaltres escrivim llegint-la; i per això fou dit profundament que assaborir-la és senyal de grandesa.» «El passat que entra a la història és el passat que sobreviu en el present : és a dir, el present mateix.»¹

Renovació contínua : mort de l'esperit en les coses pensades; vida de l'esperit en les coses que pensa. «El desplegament espiritual, diu Gentile, en què consisteix l'experiència, és aquesta progressiva autodeterminació del jo en la qual cada moment és una afirmació en nova forma del jo mateix, i també una negació, una anul·lació real del jo en aquella forma en què estava determinat primer; és el passar, del no ésser a l'ésser, d'un jo determinat : i perquè un jo indeterminat no és res, podem dir que és un passar del no ésser a l'ésser del jo. La nostra vida és un morir continu del vell jo, un néixer continu del nou, en el qual el vell, per bé que renovat i transfigurat, perdura.»²

Així l'esperit sempre va definint i mai no és definit. L'esperit es comprèn a si mateix, té autoconsciència. Però no acaba mai de comprendre's, és una activitat contínua : en aquell moment que tot ell es definís com a cosa, ja no fóra activitat, ja moriria. Prenent paraules de Leibniz, «no és possible, diríem, que reflexionem sempre explícitament sobre tots els nostres pensaments; altrament l'esperit faria reflexió sobre cada reflexió fins a l'infinít sense poder passar mai a un altre pensament. Per exemple: apercebut-me d'algun sentiment present, ja llavors hauria de pensar que hi penso, i encara pensar que penso que hi penso, i

1. *L'esperienza pura e la realtà storica*, pàg. 29.

2. *Id.*, pàgs. 37 i 38.

així fins a l'infinit, Però cal que m'aturi de reflexionar sobre totes aquelles reflexions i que hi hagi, per fi, algun pensament que el deixi passar sense pensar-hi : altrament un hom no es mouria mai de la mateixa cosa».* Aquesta part de l'esperit fugitiva, escàpola a tota definició, més que no pas una part inconeguda, és l'esperit, l'acte continu, indeterminat, indefinible, lliure.

Tals són els fonaments de la ideologia de Gentile, tan contrària a la filosofia greco-escolàstica, la qual tendeix, no a considerar l'esperit humà com a infinit, sinó a definir-lo, i troba l'expansió més gran de la llibertat en la sumissió a la llei, mentre veu en aquell fons indeterminat de l'esperit humà el no-res de la criatura, i obliga l'ànima a fer-se enfora, envers la contemplació de les coses, ascendint dels sentits a la intel·ligència, i per la intel·ligència fins a Déu, on l'esperit posseeix a l'últim aquella infinitud que no era en ell i que anhelava enfora.

Ara, seguint capítol per capítol l'obra de Chiocchetti, hem de veure com els principis de l'idealisme s'estenen a les qüestions del mètode, de les valoracions, al problema religiós i a la pedagogia.

JOSEP M.ª CAPDEVILA

(No acaba.)

* LEIBNIZ, *Nouveaux essais sur l'entendement humain*, ll. II, cap. I.^r, § 19.

UN TRACTAT DE PEDAGOGIA MEDIEVAL

Interessats en tot allò que fora de casa és publicat sobre qüestions pedagògiques, hem llegit atentament el ponderat estudi que publica A. de Poorter a la *Revue Neo-Scholastique de Philosophie*, de Lovaina, a propòsit d'un tractat de pedagogia medieval desconegut entre nosaltres, que escrigué Guibert de Tournai a mitjans del segle XIII. Traspua tot ell una sana doctrina i una lucidesa extraordinàries en el seu temps, si hem de creure el desgavell pedagògic que proclamen els historiadors de la pedagogia, existent en els segles del X al XIV. Això ens ha mogut a fer-ne un extracte, per tal de posar-lo a l'abast dels nostres benèvolos llegidors.

El *De modo addiscendi*, que així es nomena el tractat al qual ens referim, forma part d'un rar manuscrit conservat a la Biblioteca Nacional de París, l'*Erudimentum doctrinae*, on l'anàlisi lògica, com a base sistemàtica de la seva exposició, ens revela en Guibert de Tournai, a desgrat d'un aparent desordre ideològic, un neixent adicte a l'escolasticisme que iniciava aleshores la seva gloriosa ruta: eren novament acceptades a París, després d'alguns temps de proscripció, les obres d'Aristòtil empolainades amb els comentaris de Boeci, i acabava de veure la llum la *Summa Theologica*.

En els dos primers llibres de l'*Erudimentum* s'escateixen, respectivament, la causa formal i la causa eficient de l'ensenyament. Ambdós presenten i sostenen una corrua de qüestions teològiques que pel seu tomb fan creure en una similitud de tendències als estudis de Vicens de Beauvais, el qual en aquell temps publicà el seu *Speculum doctrinae*. Però Guibert esdevé en elles meticulós i prolix, dividint i subdividint les diverses tesis que ens ofereixen el producte de les comparances i juxtaposicions

madurades pel seriós estudi de Guibert. El tercer llibre parla de la causa formal de l'ensenyament, i aquest és el *De modo addiscendi*, que major interès ens ofereix, i del qual anem a ocupar-nos tot seguit. El llibre quart tractava de la causa material i sembla que el manuscrit ha estat esgarriat. En el Registre de la Biblioteca Nacional hom pot veure que constava d'un pròleg i d'una narració tocant d'una manera general l'origen, la intenció, la definició i la divisió de la filosofia.

EL «DE MODO ADDISCENDI»

Com hem donat a entendre abans, aquesta part fou sens dubte escrita als volts de l'any 1260, Guibert la dedicà a Joan de Flandes, fill del comte Guí, el qual aleshores cursava a Lille els seus primers estudis.

Aquest tractat comprèn una part general, que serveix més que res d'introducció, i una part especial.

Part general

Es divideix en vuit capítols, els quals anem a resumir ràpidament.

1.^r «En el primer hom llegeix una lletra en la qual queda declarada la causa que mogué l'autor a escriure.»

Guibert s'adreça a mestre Miquel de Lille, preceptor de Joan de Flandes, a la intenció del qual Miquel havia demanat a Guibert alguns consells i direccions d'estudis. Cosa que decidí aquest a escriure sobre el *De modo addiscendi* alguns rudiments, com ell mateix els qualifica:

«... Vós, qui sou tan entès en lletres, per què demaneu l'ajut irrisori d'un home tan eixut i pobre? Tothom esclafiria la rialla en veure com l'ovella implora de la cabra una mica de llana... No res menys, a l'ús del vostre deixeble escriuré alguns rudiments, posant unes pobres herbes al costat de les vostres ufanoses prades... Teniu, però, a la mà, *De disciplina scholarium* de Boeci, *De Institutione Oratoria* de Quintilià, *De Instructione Trajani* de Plutarc, *Ad filium* de Ciceró...»

L'autor fineix aquest capítol fent observar que arribarà sens dubte a dir moltes coses que en aquest moment no interessaran directament el jove deixeble, per causa dels seus pocs anys; però bo i escrivint-los al seu intent, s'adreça de més a més a llegidors menys joves qui en podrien treure un profit immediat.

2.ª «En el segon convida a l'estudi aquell infant per al qual escriu.»

«... Cal, doncs, que tinguis desig d'aciençar-te en les lletres, per tal que el teu ànim posseeixi i aflami un voluntari daler d'apendre. No rebis tal menja amb enuig ni amb negligència. Ja diu el Savi : «La sabiduria he amada i percaçada des de la meva joventut, i demaní de poder-la pendre per muller : de la seva beutat visc ara enamorat...»

«... Sigues perseverant en el desig d'apendre... Considera els exemples dels antics : Soló, Carnéades, Temístocles, Plató, Sòcrates, Pitàgoras, Demòcrit, Xenòcrat, Zenó, Cleant, Homer, Hesíode, Simònides, Terpsícor, Sòfocles, Cató...»

«... Que en tu l'amor a l'estudi excedeixi l'ambició i l'afany de riqueses, o que si més no, els atemperis. «Millor és la sabiduria que les riqueses més preades, i no se'n pot fer comparança amb tota cosa que poguessis desitjar. Per la qual causa, havent deixat a Demòcrit el seu pare un munt de riqueses que el feien comparable en opulència a Xerxes, rei dels exèrcits, Demòcrit féu donació del seu patrimoni a la pàtria, i continuant els seus dies en l'estudi i en l'ensenyament a Atenes, portà a cap la milícia dels estudis en una àuria pobresa.» Posa també exemples de Crates, Anaxàgores, Sòcrates i Salomó.

3.^r «En el tercer demostra com aquest ha d'ésser l'exercici dels nobles.»

«... Digueren els savis que la filosofia no era altra cosa que l'abstinència i la victòria de les passions concupiscibles... Els fills dels nobles, que després caldrà elegir per a les majors dignitats, tenen d'aciençar-se ja d'infants amb la major diligència, per tal de dilucidar la malícia amb l'ajut de les lletres i d'habituar-se a les bones obres per a la lliçó i ensems per a la memòria exemplar dels homes dignes de lloança.»

4.^t «Condemna en els nobles el tracte dels ocells de presa.»

Aquest punt és desenrotllat d'una manera semblant en l'*Eruditio*.

5.e «*Proposa el fruit i el premi de l'estudi.*»

«... Veu's en aquí el fruit : el coneixement de la veritat, l'adquisició de la santedat, l'ostensió de l'honestedat, la possessió de la felicitat...»

6.e «*Demostra com la infantesa és l'edat d'aprendre.*»

Per a un major aprofitament dels estudis, dues coses es requereixen per part del cos i dues per part del temps.

Per part del cos : no precipitem una juvenesa excessiva, ni diferim fins a una excessiva vellesa.

Per part del temps : evitem el fred desmesurat de l'hivern i l'excessiva calor de l'estiu.

L'extrema juvenesa no entén, l'extrema senectud no reté; l'excessiu fred o la sobrada calor fa obtusos i ictèrics. D'aquí ve que Boeci, en *De disciplina scholarium*, diu que l'edat legítima i apta per a imbuir els infants dels primers coneixements és al volt dels set anys... Puix tan tendra i flexible és aquesta edat com la cera, i com la cera dúctil : les impressions en tal edat són de bon fer.

7.e «*Aconsella a l'estudiant bones companyies.*»

«Així, en l'edat deguda i en un temps propici l'infant que calgui instruir es triarà ell mateix un lloc apte per a l'estudi. Quant a la qüestió de si serà millor rebre lliçó a casa o a les escoles amb els altres nois, la deixarem per a Quintilià, qui l'escateix en el seu llibre *De Institutione oratoria*. Però tota vegada que els costums són adquirits per la convivència, jo crec que ja n'hi ha prou amb què només els fills d'alguns nobles s'eduquin a casa. Cal, però, vigilar-los les companyies.»

8.e «*Continua tractant de la qüestió sota un aspecte diferent.*»

Part especial

Després de la part general segueix la part especial, el veritable cos de l'obra, que tracta al començ del mestre, i després, del deixeble.

I. *El mestre*

Aquesta part conté quatre grans divisions.

A. — De l'elecció de mestre

Cal elegir un mestre amb autoritat : 1.^r, per una vida pura; 2.ⁿ, per la ciència; 3.^r, per l'eloqüència; 4.^t, per la pràctica d'ensenyar.

B. — De l'erudició del mestre

Aquest punt examina de quina manera el mestre comunicarà els seus coneixements. Comporta els desenrotllaments que segueixen:

1.^r *Que consideri en el deixeble el temps propi de l'erudició.* L'ensenyament ha de començar en els tendres anys.

El temps propici a l'erudició és la infantesa. La natura en dóna una primera prova. «Perquè les bèsties són més fàcilment domades en l'edat juvenil, i en la mateixa edat són domesticats els voladors. La cera flonja rep fàcilment les impressions. Una terra neta és de més bon llaurar que una terra pedregosa o plena d'esbarzers.»

Ho testimonia Aristòtil. Com també Plató : «La memòria de l'ancià és com la pedra que rep amb dificultat tota opressió; la memòria de l'infant és com l'aigua que rep fàcilment totes les impressions.»

Prova extreta de la innocència infantina : «Perquè l'edat de l'infant és més apta per a servir Déu, tal com als amos carnals sol ésser més plaent el servei dels joves que no pas el dels vells, tal vegada per la parenceria d'aquells. Per això hom llegeix que al seu amo agradà el servei de Josep, qui era bell de cara i venust d'aparença.

2.ⁿ *Que consideri el talent natural de cadascú.*

Cal posar primerament de banda aquells qui no posseeixen

cap talent o capacitat natural per a l'estudi. «Són més aptes per a les coses mecàniques que per a les coses filosòfiques. Els mediocres ho són més per a les coses polítiques o civils. Els d'esperit agut, per a la medicina i ciències naturals. Els d'esperit finísim, per a les coses metafísiques i universals. Així esdevé que hom té massa condicions per un estudi i massa poques per un altre; que per unes coses hom és subtil i per altres groller.»

La perfecció consisteix en el desenrotllament intel·ligent de les aptituds naturals:

«Puix quan millor i més fàcilment donen profit, és quan l'art i la natura convergeixen en un sol. Car cadascú té d'ingerir segons la pròpia virtut, talment com s'ingereixen els aliments segons la capacitat dels cossos.»

3.ª *Que consideri l'ordre en l'ensenyament.*

Aquí Guibert ens remet a Huc de Saint-Victor:

«En primer lloc, el mestre ha de considerar quines són les parts essencials de les arts; en segon, quins en són els apèndixs; en tercer, quines són les coses que s'hi adiuen; en quart, de quina manera cal discernir-les i donar-les al deixeble...»

»Parts essencials jo diria aquelles sense les quals no hi ha ciència, com són les parts de la filosofia i les diverses especialitats de la ciència. Jo en diria apèndix d'aquelles que es deriven de les arts. Puix certament l'home pot sense elles ésser perfecte en art. Coses són aquestes, entre les quals hi ha la mateixa diferència que entre la gramàtica i la poesia o les històries dels autors...

»Si us vaga de llegir els apèndixs : de quins gèneres són els cants dels poetes (tragèdies, comèdies, sàtires, epopeies, cants lírics, faules, històries, etc.), en bona hora els llegireu, car les coses amenes mescolades amb les serioses solen delectar admirablement l'esperit...»

C. — De la punició dels infants

La correcció és necessària : «Realment cal corregir els infants, per tal que es formin en ciència igualment que en virtut.»

1.ª *Ocasions de mancament.*

Diu sant Agustí: «Innocent és la imbecilitat dels membres infantins, però no l'ànim dels infants.»

2.ª *Freqüència, en l'infant, de transgressió dels preceptes.* — Aquí segueix una enumeració dels mancaments més corrents en l'infant:

«Amb freqüència pequen ells contra els preceptes dels pares i també contra els dels mestres. Corren als seus jocs, als espectacles varis, peixint-se els ulls de coses il·lícites. Escolten amb més plaer les històries que no aprenen les regles o escriuen al dictat. Pequen en el mode d'aprendre, per bé que deixen de banda les coses útils i arriben a avorrir les coses necessàries. Els delecta l'espectacle de les coses vanes, com el cavall de fusta ple de gent armada i l'incendi de Troia que descriu Virgili, per exemple...»

Esmenta els següents paràgrafs de sant Agustí:

«I no és pas que jo digui tal perquè de les coses vanes no se'n desprenguin moltes d'útils. Car les paraules dels poetes és bo de fer-les aprendre als infants, baldament en elles hi hagi l'error, tal com hi sol haver metzines en un beire aparentment ple de vi. No acuso aquelles paraules per bé que són a la faisó d'uns beires preferits i preciosos, sinó pèl vi d'error que per elles ens fou tramès.» Beires preferits i preciosos, puix d'ells neix l'oratória; d'ells, l'eloqüència tan necessària per a persuadir d'una cosa. Però ho he dit tan rotundament perquè més útil seria ensenyar-los exemples morals que ficcions poètiques, i així l'esperit i la llengua trobarien el suficient esplai. Car les ficcions poètiques són cobertores d'error.

«Pequen també els infants en tenir enveja dels companys que més facilitats tenen en aprendre. Pequen en l'apetit de lloança... Pequen per mentides, per males companyies, per motius que posen als altres, per mals jocs, per injúries, per baralles, per furts, per desobediències... Pequen també per vantar-se de coses que no han acomplides, per tal que no se'ls repute més vils que honests no foren... Diuen també moltes coses amb l'intent de fer riure, cosa que no farien ni dirien si estessin sols, puix els homes quan estan sols no riuen gaire... ¡Quantes coses sobre les tanques

que salten, sobre les fruites que furten i s'enduen, quan en ells no hi ha necessitat, sinó perversitat simplement! I no es troba la mà d'un pare o d'un mestre que els corregeix!»

3.^r *L'amonestació verbal.*

L'amonestació té de pendre lloc abans que la punició de fet: «Cosa ben certa, majorment en els infants ingenus i de costums generosos. Ja diu Sèneca, en *De clementia ad Neronem* : Un esperit generós fa de més bon menar que no pas arrossegar. Per naturalesa els infants són tímids, i és per això que de vegades per la sola amonestació se'ls pot corregir i allunyar de les llurs voluptats».

4.^t *Inflicció de càstigs corporals.*

Guibert determina la mena i la intenció dels càstigs corporals: «Cal també que paris ment a la inflicció de càstigs corporals, com són les vergues, palmets i altres, amb els quals s'aconsegueix vèncer en ells l'esperit d'ignorància. Als infants són els càstigs corporals aplicats per amor; aprofiten en l'extirpació dels vicis; il·luminen en coneixements i en erudició; conserven en innocència.»

D. — Moderació del qui puneix

Aquest punt no és lògicament distint del precedent : no fa altra cosa que completar-lo. La punició té de seguir les quatre regles següents que la moderen:

a) En el mestre és de requerir el degut afecte a l'infant, per tal que no corregeixi amb furor i amb ira, sinó més aviat amb amor i amb zel.

b) Cal també saber la manera de fer-ho. Testimonis, entre altres, de Quintilià en *De Oratoria Institutione*, ll. 2.na : «L'esperit de l'infant us falla si poseu excessiva severitat en el repte o en el càstig. Puix es desespera i es lamenta i més tard us odiarà, i ço que és pitjor, té por de tot.» A propòsit d'això, fóra també de bon esmentar aquell vers de la Sàtira XIV de Juvenal, que resumeix la tàctica pedagògica dels romans : «A l'infant és degut el major respecte.»

c) El temps.

La punició demorada esdevé sovint supèrflua. «Aquell qui no sap de perdonar no sap de punir... Podeu de vegades diferir la pena... Així fan els metges : quan no s'escauen els remeis habituals, usen dels contraris. Així, doncs, quan no procedeix la severitat, hom ha de valdre's de la clemència i de la suavitat.»

d) El lloc.

«Si el mancament és secret, la punició serà també secreta; pública, si el mancament fos públic.»

Aquí segueix una conclusió general on l'autor es revela ple de delicadesa i de seny pedagògic:

«Finalment, arribo a la conclusió aquesta : que la correcció s'ha d'aplicar de faisó moderada, per tal que deixi en l'infant un temor moderat. Per això diu Sèneca : El temor temperat cohibeix els ànims; el temor constant i viu empeny els tímids a l'audàcia i a jugar-se el tot pel tot. D'aquí ve que els pares i els mestres que saben on tenen la mà dreta renyen unes vegades els infants, altres vegades els amenacen; adés els amonesten suaument, ara els increpen, després els peguen. Car ningú que tingui un dit de seny es deixa anar a exigir suplicis, com qui pren un remei corrent... Malauradament, veieu pares dolents que per la més petita corregeixen els fills amb càstigs esborronadors. ¿Seria, per ventura, digne mestre aquell qui en els estudis elevats malmetés corporalment els seus deixebles perquè la memòria els falla, o perquè els ulls, en l'exercici de la lectura, no els són prou àgils?... Un mestre com cal esdevindria injust si apliquéss les correccions amb excessiva freqüència. L'infant esdevindrà extremament tímid i tossut si no el tractes amb un tacte delicat.»

II. *El deixeble*

En la part que acabem de resumir, Guibert ens ha donat els consells pedagògics que ell creu profitosos al mestre. La part següent, on examina la missió del deixeble, ens dóna ocasió d'estudiar el seu punt de vista en els principis psicològics del seu temps.

L'autor distingeix tres grans etapes en el camí de l'ensenyament: l'estat d'incoació, l'estat de progressió i l'estat de perfecció.

L'estat d'incoació és el que més ens interessa.

I. L'estat d'incoació

Cal de primer antuvi considerar els punts que segueixen:

A. — Els antecedents, que disposen l'ànim del deixeble a aprendre.

B. — Els concomitants, que perfeccionen el deixeble una vegada disposat.

C. — Els conseqüents, que el mostren ja perfecte.

D. — Els estranys, que l'impedeixen.

A) *Els antecedents*. — Les disposicions per endavant requerides per a l'estudi, de la part del deixeble, són les següents:

1.ª *L'esperit de sumissió*.

2.ª *L'atenció, principalment*. — Quatre coses concorren en ella, que són:

a. — L'ocupació «rei interioris».

b. — L'atenció de l'oïda, sentit exterior.

c. — La col·lació de la raó interior.

d. — La revelació de la virtut superior.

a) *De l'ocupació «rei interioris»*. — Aquell qui vulgui treure profit dels estudis s'ha de pendre un gran treball en isolar-se dels sentits propis, de l'habitud; i té de recollir l'ànima en el seu dins.

b) *De l'atenció de l'oïda...* per tal que escolti el mestre en silenci, sense cansament, sense vacil·lacions.

c) *De la col·lació de la raó interior*. — Cal dividir-la en quatre temps: quan l'ànima percep el sentit dels mots, quan es substreu als sentits corporals, quan discerneix entre les coses percebudes, quan comprèn purament.

«... En primer lloc són mostrats els signes de les lletres, i de les lletres hom arriba a les paraules, i mitjançant les paraules hom penetra en les ciències, i d'aquesta manera per l'ús i pel costum adquirim la primera noció; i de la mateixa manera que suc-

cessivament van augmentant els nostres cossos sense que nosaltres en tinguem esment, així creix en nosaltres, a l'ensem que nosaltres mateixos, la ciència, pel costum i pel treball dels mestres...»

Com podeu veure, l'autor segueix sant Agustí fil per randa, i n'esmenta el següent paràgraf *De Quantitate Animae*: «L'ànima humana es desprèn del cos tant com pot per la raó i per la ciència... I certament, la sabiduria rau en les altures, on no poden ascendir aquells qui romanen en la carn i en els sentits carnals, els quals són justament comparats a les bèsties per quant es limiten a la terra i als cossos... Abstret, doncs, de la carn i dels teus sentits, discerneix el sentit de les paraules. A l'orella vagi el so de la paraula, però vagi a la ment el sentit que interiorment hi batega...»

«I res pot l'ànima comprendre purament, si abans no es recull i es converteix en si mateixa.»

d) Aquí l'autor emet algunes consideracions sobre *la revelació de la virtut superior*, i resol: quatre són els estats de l'ànima, ço és l'estat d'ignorància, l'estat de dubte, l'estat de coneixement i l'estat de visió de la veritat revelada.

3.ª *La docilitat intel·lectual.*

«Hom diu d'un home que és dòcil, quan té acceptades en el seu sentit les formes... L'home és l'animal més dòcil i més apte a la disciplina... I és més dòcil que cap altre perquè té perfectes els sentits de disciplina, com són la vista i l'oïda... Lo millor en l'home és l'oïda, per ço que fa en aptitud a la disciplina, perquè mentre oïx la veu, en comprèn la intenció i percep l'afecte del qui enraona. I és per això que el discurs és l'instrument mitjançant el qual la ciència s'introdueix en l'ànima del deixeble. Per això la viva veu és de més eficàcia en l'ensenyament que no pas l'escriptura de llibres, la qual mostra les lletres, però no expressa la forma de les coses, ni el gest, ni la intenció, ni l'afecte. Totes aquestes són, en canvi, expressades pel discurs.»

(Guibert parla, naturalment, del seu temps. No podia pas sospitar la invenció de la impremta ni els considerables avenços tipogràfics que permeten recalcar en el llibre amb signes convencionals, si no l'afecte del qui enraona — cosa així i tot discutible —, la manera de les coses, almenys, i el gest i la intenció. El

manuscrit quedava, evidentment, una cosa encarquerada i morta.)

4.ª *La benvolença.*

B) *Els concomitants.* — Quatre són els que acompanyen la disciplina: el *Sentit*, la *Memòria*, el *Talent*, i la *Raó*, sense els quals no hi ha erudició. D'aquests quatre parlarem breument.

El Sentit. — Aquí Guibert es complau, amb aquella meticulositat tan seva, a dividir i subdividir les següents tesis:

La doctrina

pren fonament per l'aprehensió dels sentits;
pren increment per la progressió dels sentits.

La disciplina

rep complement per la defecació dels sentits;
troba impediment per la infecció dels sentits.

El Talent. — L'autor il·lustra profusament, amb la mateixa prouja analítica, les tesis que segueixen:

El talent parteix de la naturalesa.

S'amillora amb l'ús.

S'aguditza amb un temperat exercici.

S'esmossa per un treball immoderat.

La Memòria. — L'autor s'estén llargament sobre la facultat de la memòria amb Ciceró, Aristòtil, Avicenna i altres. La divideix en sensible i intel·ligible.

Subdivideix la sensible en natural i artificial, i la intel·ligible també en dues parts: aquella que en nosaltres no és una part de Déu, i aquella que ho és.

La Raó. — La raó opera en connexió amb la facultat de la memòria. Té el seu origen en la *Raó eternal*, la qual aclareix les intel·ligències jussanes. Segueix una munió de consideracions d'aquest caient.

C) *Els conseqüents.* — «Quatre són els que mostren el deixeble perfecte: la humilitat en l'intel·lecte, l'estudiositat en l'afecte, la tranquil·litat en l'efecte, la pobresa en el sentit.»

D) *Els estranys.* — «Quatre són els que impedeixen la prouja pueril de vantar-se, la inconstància juvenil, la malfiança afemellada i la impudència senil.»

2. L'estat de progressió.

«Ara parlarem d'aquelles coses que s'adiuen amb la marxa de l'estudi. Quatre coses són requerides : 1.ª, rebutjar els vicis; 2.ª, abandonar les puerilitats; 3.ª, exercitar-se en la ciència activa; 4.ª, exercitar-se en la intelligència espiritual.»

3. L'estat de perfecció.

«De la doctrina se'n deriva l'estat de perfecció, i aquest es forma de lectura, meditació, oració i contemplació.»

* * *

Veu's aquí, breument resumit, el tractat *De modo addiscendi*, de Guibert de Tournai. Sana doctrina, al capdavant, per als nostres pedagogs, baldament sigui plena de tesis filosòfiques i teològiques que es deriven dels principis que Guibert sosté. Cal pensar, si per cas trobem en algun punt un poc primitiva i bàrbara la doctrina de Guibert, que és als homes com ell que devem l'actual esplet pedagògic.

JOAN MÍNGUEZ

L'ANTIGA ESCOLA POÈTICA DE BARCELONA

(Continuació)

III

Creació del Consistori de Barcelona. — Els llibres del Gai Saber i l'Ordre de la Cerimònia. — El favor reial i la poesia cortesana.

Com hem vist, no sols els nostres poetes concorrien als consistoris de Tolosa, sinó que eren afectats a escriure llargs tractats de Gaia Sciència. Ja vàrem dir quelcom dels tractats que precediren a les *Leys d'Amors* d'En Guillem Molonier: però els que en deriven disten d'ésser-ne imitacions i, tant en la composició com en la redacció, contenen prou notes personals.

Si el rei Joan I, en instaurar el Consistori de Barcelona en 20 de febrer de 1393, va nomenar al cavaller Jaume March i al ciutadà Lluís d'Averçó mantenidors, era perquè des de feia més de vint anys, en 1371 i a instàncies del rei Pere III de les Cerimònies, En March havia compost el seu *Libre de concordances apel·lat Diccionari*, i l'Averçó, per unes dates semblants, havia compilat el seu voluminós *Torcimany*. Per això els deia «perits en la sciència Gaia»; i, si bé no se sap res de les obres mètriques d'En Lluís, coneixem diverses poesies, totes prou característiques, del seu company mantenidor Jaume March.

En els documents reials creant o tractant de celebració de les festes de la Gaia Sciència, així com en els tractats, es lloen els efectes i les virtuts que davallen de la coneixença de l'esmentada ciència; generalment tots els elogis s'assemblen, repetint-los força més tard l'Enric de Villena gairebé en els mateixos termes. En Lluís d'Averçó en resumeix així les excellències de l'art de

Trobar : «la qual sciencia be apresada sapiau que fa l'om qui be la sap .iii. coses principals : la *primera* cosa és que aprima l'enteniment, e la *segona* que adoba la subtileza, la *terça* cosa és que entrinqua l'enginy; en tant que, per aquesta sciència sabuda, pot l'om dictar abtament en sentència plana en scriptura e fina en art, per les quals cosas se segueix verdadera intelligencia dels dictats, axí en scriptura com en art». La claredat, però, no és segurament el distintiu de l'Averçó.

Abans de dedicar alguns mots a l'Ordre de la Cerimònia, recordarem sumàriament les dates concernents a la celebració de les festes.

1393. A 20 de febrer el rei Joan I signa un document important creant el Consistori de Barcelona, seguint l'estil de les festes que s'acostumaven celebrar anyalment a Tolosa, a París i a altres ciutats. Se seguien naturalment les de Tolosa (a les altres ciutats poc o res se'n sap ara) per més que el nombre de mantenidors era sempre inferior al de set, constant a Tolosa. Es reglamenten les dues festes anyals, la data de la celebració, l'elecció de nous càrrecs, la distribució de les joies als poetes i especificació del segell del Consistori.

Si el rei es resol a tal fundació, és que ja existia un estat d'esperit entre els poetes a la poesia acadèmica, i àdhuc potser s'haurien celebrat a Barcelona i a València alguns concursos públics o privats. Però qui dictaminava era la sobregaia companyia de Tolosa i els tractats.

1395. Pel febrer degué celebrar-se la primera festa, pagant-ne la ciutat les despeses i les joies.

1396. En 19 de febrer el rei escriu als consellers preguntant-los que paguin les joies com en l'any precedent. Amb aquest motiu En Joan I recorda l'èxit d'aquelles festes.

El 15 de març, els consellers responen al rei que «per los grans e insoportables càrrechs que la ciutat ha, e per lo poch millorament que aconseguix de la dita Gaya Sciència, les dites joyes no sien posades per la ciutat, mas qui posar-n'hi volrà que n'i pos». Això és el que va fer-se anys a venir.

El 19 de maig següent la mort sobtada del rei Joan als boscos de Foixà, degué deturar la celebració de la festa, i àdhuc el

pagament de les joies i les reunions dels Consistoris, a les quals es referia en dirigir-se als consellers.

1398. El rei Martí, en 1.ª de maig, això és, després de celebrades les festes (que solien tenir lloc per la Mare de Déu de març i el diumenge següent), concedeix 40 florins d'or d'Aragó per les despeses de les joies i de les festes. És, pròpiament, la primera vegada que el rei pren les despeses al seu càrrec, i les fonamenta amb tota la ciència coneguda: medicina, astrologia, jurisprudència, etc.; la coneixença de la Gaya Ciència convé a vells i joves i a tots els estaments.

1399. Des de Saragossa, a 12 d'agost, el mateix rei Martí encarrega als mantenidors de la Gaia Ciència Jaume March i Lluís d'Averçó (que havien d'ésser força vells) que cuidin de l'ordre de la festa i de l'elecció dels nomenaments successius, dictaminant-ne la distribució.

1404. No tenim cap més notícia documental de la celebració de Consistoris durant el temps del rei Martí. Es veu que el comte Jaume d'Urgell era afectat a la poesia, no tan solament pel cançoner que li havia pertanyut, sinó també perquè escrivia un tractat. El rei Martí, en 29 d'octubre, li diu: «com vos temps ha hajats començat un libre de sciencia gaya lo qual havets dreçat a nos», tot oferint-li altres llibres.

1410. La mort del rei Martí, en 29 d'octubre, i les conseqüències de la seva successió, deturaren les reunions dels Consistoris, segons declaració d'Enric de Villena.

1413. En temps de Ferran d'Antequera, es reprengueren les festes poètiques, intervenint-hi el propi Enric de Villena. Pel febrer ja s'havien celebrat, fent la proposició el conegut predicador i autor mestre Felip de Malla, essent mantenidor l'Enric de Villena i ornant-la el rei amb la seva presència.

1413. Des de Barcelona mateix, en data de 17 de març, Ferran ofereix pagar anyalment 40 florins, en document copiant els conceptes i fonamentant els motius de l'obligació reial de l'esmentat del rei Martí de 1398.

1414. Pel febrer varen tenir lloc a Saragossa les festes de la coronació del rei Ferran d'Antequera, essent-hi presents l'Enric de Villena (que havia traduït al català els treballs d'Hèr-

cul) i l'insigne Inyigo López, marquès de Santillana (que coneixia els poetes catalans suficientment).

Les fonts documentals datades, que interessin els Consistoris de Barcelona, van fins aquí i prou. Però en coneixem el funcionament per una obra fragmentària de l'Enric de Villena, titulada *l'Art de Trobar*. Demés, tenim prou dades i dates dels Consistoris tinguts posteriorment dintre el segle xve, pels epígrafs de premis obtinguts en diverses obres poètiques inserides en alguns cançoners. Però no tenim dels Consistoris de Barcelona cap altra descripció terminant com aquesta de l'Enric de Villena.

Parla d'una manera molt generalitzada de la bonesa de *l'Art de Trobar*: «Tanto es el provecho que viene desta doctrina a la vida civil, quitando ocio, e ocupando los generosos ingenios en tan honesta investigación, que las otras naciones desearon e procuraron haver entre sí escuela desta doctrina, e por esso fue ampliada por el mundo en diversos partes». I en havent descrit les festes i la forma del seguici, exclama: «E mostravase aquel avenge que Dios e Natura ficieron entre los claros ingenios e los oscuros.» Recordin-se un xic les lloances a la Gaia Sciència contingudes en els decrets reials de fundació i de subvenció i les que hem esmentat no fa gaire de l'Averçó.

Traduirem del tractat de l'Enric de Villena els paràgrafs que facin més pel nostre objecte. Retreu un fet, respecte actes que procediren a la creació del Consistori de Barcelona, que no es retroben en lloc més: «A aquesta fi el rei en Joan d'Aragó, primer d'aquest nom, féu solemnia ambaixada al rei de França, demanant-li que manés al Col·legi dels Trobadors que vingueren a plantar al seu regne l'estudi de la Gaia Sciència; l'obtingueren i en fundaren l'estudi en la ciutat de Barcelona, dos mantenidors que vingueren de Tolosa per això; ordenant-lo d'aquesta manera: que hi hagués en l'Estudi de la ciutat de Barcelona quatre mantenidors, l'un cavaller, l'altre mestre en Teologia, l'altre en Lleis, i l'altre ciutadà honrat; i quant algun d'aquests morís, en fos elegit un altre de la mateixa condició del finat pel Col·legi dels Trobadors i confirmat pel rei.» Es veu que la forma d'elecció és la mateixa que es desprèn dels documents de Joan, de Martí i de Ferran. La novetat resideix en el fet de l'ambaixada al rei de

França i dels dos membres del Consistori de Tolosa que vingueren a Barcelona. Segueix historiant les vicissituds del Consistori fins aconseguir la seva època. «En temps del rei En Martí, son germà, foren més privilegiats, i augmentades les rendes del Consistori per les despeses faedores així en la reparació dels Llibres de l'Art, vergues de plata dels verguers que van davant dels mantenidors i segells del Consistori, com en les joies que posen cada vegada i per celebrar les festes generals. I en aquest temps es feren molt senyalades obres, que foren dignes de corona.» — «Després de mort el rei Martí, pels debats que es tingueren al regne d'Aragó sobre la successió, hagueren de fugir alguns dels mantenidors i els principals del Consistori cap a Tortosa; i cessà el Col·legi de Barcelona.» — «Després fou el·legit el rei D. Ferran, en servei del qual va passar l'Enric de Villena. Aquest va procurar la reforma del Consistori, i el senyalaren com el principal d'entre ells.»

Mentre l'Enric de Villena va ésser present a Barcelona, «les matèries que es proposaven eren de vergades llaors de Sancta Maria, altres d'armes, altres d'Amor i de bones costums».

Convé retreure tota l'ordre de la poètica festa tal com un testimoni ocular de tal relleu l'explica.

«Arribat el dia fixat d'abans, es congregaven els Trobadors en el palau on jo m'estava; i des d'allí sortien ordenadament, els verguers davant, i els Llibres de l'Art que portaven, i el Registre davant dels mantenidors. I congregats al dit Capítol (dels Predicadors), que ja estava aparallat i emparamentat de panys de paret tot l'entorn, e fet un seient enfront amb grades, on estava D. Enric al mig i els mantenidors a cada banda, i als nostres peus els Escrivans del Consistori i els verguers mes avall. A terra era cobert de tapiceria i, fets dos cícrcols de seients on estaven els Trobadors. Al bell mig hi havia un bastiment quadrat tan alt, com un altar, cobert de panys d'or, i demunt posats els Llibres de l'Art i la Joia. A mà dreta hi havia la cadira alta pel rei, que solia ésser-hi present (com en 1413); i molta altra gent que compareixia.» — «Fet silenci, s'aixecava el mestre en teologia, que era un dels mantenidors (com en Felip de Malla en 1413) i feia una presuposició amb el seu tema i les corresponents allegacions,

en llavors de la Gaia Ciència i d'aquella matèria que s'havia de tractar en aquell Consistori i es tornava a seure's. Tot seguit un dels verguers deia que els Trobadors allí presents expandessin i publicuessin les obres que portaven fetes de la matèria que a cadascú d'ells els era senyalada. En acabat, s'aixecava cadascú i llegia en clara veu la seva; portaven-les escrites en papers damasquins de diverses colors amb caplletres d'or, de plata, i formoses miniatures, el millor que cadascú podia. I tan bon punt que totes eren publicades, les presentaven a l'escrivà del Consistori.» — «Després es tenien dos Consistoris : un de secret i un de públic. En el secret feien tots jurament de judicar dretament, sens cap parcialitat, segons les regles de l'Art quina era la millor de les obres allí examinades i llegides puntualment per l'Escrivà, cadascú dels mantenidors apuntava els vicis en ella continguts i les assenyava en els marges exteriors. Així totes requerides, a la que era trobada sense vicis o la que'n tenia menys era judicada la Joia pels vots del Consistori.» — «En el públic es congregaven els Mantenidors i Trobadors en el Palau, i D. Enrique partia en mig d'ells, com està dit, drets al capítol dels frares Predicadors; ja col·locats i fet silenci, jo els feia una presuposició lloant les obres que havien fet i declarant en especial quina mereixia la Joia i aquesta ja la duia l'escrivà del Consistori en pergamí ben il·luminada i damunt posada la corona d'or. D. Enrique la firmava al peu i després els mantenidors, la segellava l'escrivà amb el segell penjant del Consistori i portava la Joia enfront de D. Enrique. Cridat el que féu aquella obra, li entregava la Joia i la obra esmentada, la qual era copiada en el Registre del Consistori, donant autoritat i llicència per que es pogués cantar i dir en públic.» — «Això acabat, ens ne tornàvem d'allí al palau ordenadament, anant entre dos Mantenidors el que havia guanyat la Joia, la qual un macip portava davant amb ministrels i trompetes. Arribats al palau, els feia donar confits i vi : i en acabat marxaven els Mantenidors i Trobadors amb els ministrels i Joia acompanyaven al que la havia guanyada fins a la seva casa.»

Com es veu, ens presenta en Villena l'explicació detallada dels tres Consistoris, o millor, les tres reunions del Consistori, això és : la pública de l'expandiment de les poesies, la secreta

destinada al judici i la pública de recompenses. Per les dues festes públiques, veritables festes, ens detalla l'autor l'ordonament del seguici.

Tenim, encara, un document de la més gran importància, publicat molt recentment, que ens proporciona un aspecte, fins ara insospitat, dels Consistoris de Barcelona, al mateix temps que dóna força a les descripcions de l'Enric de Villena. Es tracta de la publicació de dos discursos (presuposicion) predicats en 1413, «In presentia domini Ferdinandi Regis Aragonum, in sui aula Palatii die ... februaryi 1413», per en Felip de Malla. L'estat d'esbós que el ms. ens ha tramès aquests notables discursos, o millor sermons, ens fa pensar que potser el mestre en teologia féu un assaig dels seus discursos jocfloralescos i els pronunciés davant del rei el mes de febrer per la seva aprovació o correcció. Dels documents de constitució i atorgament de subvencions, es desprèn que les dues festes públiques (la de l'expandiment de les obres i la de remesa de les joies) es celebraven no en febrer, sinó per la Mare de Déu de Març (Anunciació, dia 25) i el diumenge següent. S'hauria anticipat la data, en reprendre's els Consistoris en temps de Ferran, portant-la al febrer? És possible, però no probable.

Quan Joan I escriu als consellers en 19 de febrer 1396, demanant-los subvenció per les joies de Gaia Ciència, els recorda «la molt bella festa» de l'any precedent; els consellers, encara que tard, i negativament, procuren respondre al llur rei a 15 març, això és, abans de la diada usual.

Resulta dels dos discursos de Felip de Malla un gran ensenyament. En el borrador (tots els sermons que es conserven dels més grans oradors sagrats ho semblen) estan plens d'apuntaments d'allegacions de l'Esriptura, dels sants Pares i d'obres de poetes clàssics, principalment llatins, que tant podien haver influït en l'estil del de Malla. A part d'aquestes darreres citacions, que són notables elements per l'estudi del classicisme en la nostra terra, en fa algunes de desconcertants, com la de creure català l'Arnau Daniel (vivit inter nos Arnaldus Danielis). El primer sermó se suposa haver-se dit en l'acte de l'expandiment de les obres pels poetes, i ens fa saber que la joia oferta

era un brusc espinós, per l'aspredat dels temps de guerra (precisament la que es tenia en Ferran i Jaume d'Urgell, de trista recordació); en Felip de Malla fa una crida als poetes i els proporciona temes diversos, però indica que el que tiri a la joia ha de tractar, aquesta vegada, de fets d'armes. El segon sermó intenta ésser dit el dia de dictar la sentència. «Los trobadors d'aquesta ciutat ... han fets e presentats molt gays dictats, cas-cun digne de major joya que no és la que vuy se presenta, mas, per tal com no la poden tots haver no pot ésser dada sino a hun, han triada los jutges...» Acaba en l'aire el nom del poeta coronat.

Diverses coses resten inacabades en aquests borradors prou interessants, en dues festes públiques en les quals en Felip de Malla portava en noms dels seus «maestres e companyons jutges de la gaya sciencia».

L'Enric de Villena també ens parla dels llibres de l'*Art de Trobar*, col·locats en una mena d'altar, del segell del Consistori i del Registre de les poesies premiades, on hauran anat a raure? Però, seguint un altre paràgraf, veurem la idea que té dels llibres del Art o els tractats, la història i coneixença dels quals les podia haver tretes de relacions directes de poetes de Barcelona o de l'examen personal d'un llibre contenint un conjunt de tractats que traduïm amb les mateixes confusions que presenta.

«El consistori de la Gaya Sciència es formà a França, en la ciutat de Tolosa per Ramon Vidal de Besalú.» — «Aquest Ramon, per ésser començador, no parlà prou completament. El succeí Jofre de Foixà, monge negre, i estengué la matèria anomenant la seva obra *Continuación del Trobar*.» — «Vingué després de Mallorca, Berenguer de Noya, i féu un llibre de *Figuras e Colores Rhetoricos*.» — «Després escrigué Guillem Vedel de Mallorca la *Suma Vitulina* amb aquest tractat. Perquè durés la Gaya Sciència es fundà el Col·legi de Tolosa de Trobadors amb autoritat i permís del rei de França, en el qual territori és, i els donà llibertats i privilegis i els assignà certes rendes per les despeses del Consistori de la Gaya Sciència. Ordonà que hi haguessin

set mantenidors que fessin lleis.» — «Feren el tractat *Leyes de Amor*, on es compliren tots els defectes dels tractats passats.» — «Aquest era llarg, per això en Guillem Molonier l'abreujà, i féu el *Tratado de las Flores* prenent allò més substancial del llibre *Las Leyes de Amor*.» — «Després vingué fra Ramon de Cornet i féu un tractat d'aquesta ciència, que s'anomena *Doctrinal*. Aquesta no es tingué per obra tan bona per ésser de persona no gaire entesa, li va reprendre en Joan de Castellnou.» Hem corregit els noms propis, però hem deixat els títols dels tractats tal com els porta l'Enric de Villena.

La relació dels tractats que s'acaba de copiar fa pensar que un dels Llibres de l'Art que servava el Consistori de Barcelona de tan digna manera, era el conjunt format poc després d'haver estat creada la institució, que es troba ara a la Biblioteca de Catalunya, ms. 239, del qual s'havia perdut el rastre des que en Villanueva l'havia descrit. Amb l'excepció de la *Suma Vitulina*, tots els altres hi són en aquest ordre: 1, Mirall de trobar del mallorquí Berenguer de Noya; 2, Regles d'en Jofre de Foixà; 3, Regles d'en Ramon Vidal; 4, La doctrina potser del mateix Ramon; 5, Compendi d'en Joan de Castellnou; 6, Doctrina d'en Cort de Terramagni, de Pisa; 7, Correcció i glossa de l'obra d'En Ramon Cornet per Joan de Castellnou; 8, Les flors del Gay Saber d'en G. Molinier i 9, el Diccionari d'en Jaume March.

Un altre llibre de l'Art podria ésser de segur el ms. 13 de Sant Cugat, que es troba a l'Arxiu de la Corona d'Aragó, que conté *Las leys d'Amor*, d'en G. Molinier, de Tolosa. Aquest devia encarregar-se a Tolosa tot seguit de coneguda la grossa compilació.

La formació i adquisició d'ambdós mss. degué precedir la constitució del Consistori a Barcelona, i potser que no hi era estranger el propi Jaume March, per haver inclòs a la fi el seu *Diccionari*.

Però podria retrobar-se en part el Registre de les poesies coronades que duia l'escrivà del Consistori de Barcelona? Pot ser era un estat fragmentari de la coneguda antologia dita *Cançonner d'amor*, o d'obres enamorades, de la Biblioteca Nacional de París (J). Consta de models de poetes i en la segona part d'una

sèrie de poesies premiades. És clar que té per força l'aspecte dels altres cançons catalans, però un senzill Registre no calia que tingués gaires caligrafies; així i tot és sens dubte un xic més decorat que els altres, i hi ha també el precedent d'ésser l'únic cançoner del qual se'n conserva còpia antiga (*H*, Biblioteca de Catalunya, ms. 10).

Hem vist ara que el favor reial no s'ha separat un sol moment de protegir els Consistoris que li deuen la vida, des de la naixença dels nostres Jocs Florals (recompensa per Joies que imitaven flors). Si les despeses de la primera festa varen ésser sufragades per la ciutat, aviat hagueren caigut si no hagués vingut la casa reial d'Aragó prenent totes les despeses al seu càrrec. Els nostres reis eren afectats a tota manifestació de cultura, però el conreu de la poesia els venia de lluny, i són cinc els que són coneguts com autors d'obres poètiques.

Era natural conseqüència que la nostra poesia fos en gran part cortesana; i l'estudi rabent de l'escola poètica de Barcelona ens farà veure l'admiració constant dels reis, àdhuc en èpoques dissortades per la pàtria. Enyoren la prolongada absència d'Alfons; segueixen els esdeveniments polítics, es fan contraris els que eren amics, seguint els uns a Joan II, apassionant-se els altres pel príncep de Viana.

Quan ve la decadència, àdhuc en els moments més tràgics, s'entretenen els poetes en qüestions amoroses alambicades i artificioses, i els potentats de la riquesa, no els reis, són els que ofereixen joies.

Convé dir ben de pressa, que d'artificiosa i acadèmica ho era la poesia de tot arreu, de tots el països.

J. MASSÓ TORRENTS

(Seguirà.)

UN SERMÓ CATALÀ DE SANT VICENS FERRER

Ja és sabut que, a part de poques peces catalanes isolades que es coneixen ací i a allà (Arxiu Arxiprestal de Morella, Arxiu Municipal de Vic, etc.), la totalitat dels sermons en català de sant Vicens Ferrer es troben recollits en cinc volums manuscrits, de les primeries del xv.^a segle, en la Biblioteca Metropolitana de València. Tots cinc han estat descrits per En Massó Torrents,¹ la qual cosa ens estalvia de fer-ho ací. Però creiem d'interès de fer constar que el volum solt de la mateixa Biblioteca,² és a dir el que no forma part de la grossa collecció de set toms, quatre en català i tres en llatí, és escrit de la mateixa mà de fra Vicent. Tenim raons per afirmar-ho, per bé que deixem per a un altra ocasió d'oferir les nostres proves. Aleshores es veurà quina relació té aquest autògraf amb alguns altres manuscrits en llatí que passen o se suposen també autògrafs del sant, sobretot el del Convent de Predicadors a Perugia i el de la Col·lecció del Patriarca a València.³

Res no hem de dir de la valor que tenen tots els sermons de sant Vicens com a textos de la nostra llengua en els quals traspua el parlar popular de la València del seu temps, demés d'ésser documents curiosíssims per a la història dels costums, del folklore de la seva època. Aquests i altres aspectes apareixen ben palesos en el bell estudi que en féu el canonge Chabàs,⁴ servint-se únicament dels quatre toms de la collecció esmentada escrits de mà de companys, deixebles o oients del sant. Caldrà, doncs, així, començar per l'estudi del manuscrit autògraf, bo i re-

1. *Manuscrits catalans de Valencia*, en *Revista de Bibliografia Catalana*, III (1903), 45 i ss.

2. És el n.º XI d'En Massó.

3. FAGES, *Oeuvres de Saint Vincent Ferrer*, I (Paris, 1909) : *Sermons*, pàgines 22 i ss.

4. *Estudio sobre los sermones valencianos de S. Vicente Ferrer...* en *Revista de Archivos Bibliotecas y Museos*. Madrid, VI (1902) i ss.

coneixent que els altres són certament reflexe fidel de les paraules del famós predicador.

Ja fóra hora que tot aquest tresor de la nostra llengua fos publicat. Nosaltres oferim avui de grat a QUADERNS D'ESTUDI una mostra dels sermons continguts en el volum autògraf. És el que fou predicat a la Seu de València, el dimarts, 7 de març, festa de sant Tomàs d'Aquí, l'any 1413. S'ha de tenir en compte que en tot any el sant tenia la Quaresma a la Seu.

L'hem transcrit amb fidelitat. Sols ens hem permès de puntuar i de fer aquelles lleugeres modificacions que, no afectant per res el llenguatge ni l'ortografia, coadjuven a fer més assequible als poc iniciats la lectura dels textos vells.

JOSEP SANCHIS I SIVERA

Die martis.

Antecedebat me ista sapientia (Verbun istud habetur originaliter in libro Sapientia, c^oviij^o, et recitatur in Epistola presentis solemnitatis).

Ja sabets com huy se fa festa del gloriós confessor de Jesuchrist sent Thomas de Aquí, e axí serà d'ell la preycació.

Primo : Ave Maria.

Aquesta paraula proposada en persona de sant Thomas Dequí, vol dir : Anava primer davant mi esta saviesa que nostre senyor Deu me doná. Ha mester declaració. En esta predicació prenych yo huna regla general de taulegia que's serva en la governació del mon, e es aquesta : que tots temps, quant nostre senyor Deu tramet algun sant a illuminació del mon, que'l fa denunciar o per paraule proffetical o revelació divinal. E aço vos puch declarar : *primo*, per ley de natura; e apres de scriptura; e per la ley que ara tenim, ley de gracia.

En ley de natura : quant les persones d'est mon no havien leys scrites, mas governaven-se segons l'enteniment natural, e durá mes de .m. anys, de Adam fins a Noé; en aquest temps de Noé, tant abundaven los peccats en est mon, que nostre senyor Deu volch trametre hun home a illuminació de les gents, que per cent anys aná preycant per lo mon que volguessen fer penitencia, per tal que nostre senyor Deu revocas la sua sentencia. En tots lo cent anys no'l cregueren sino sa muller e fills e ses nores, que foren .vii. e ell lo

.viii.º, e tot lo mon fonch reformat per la casa de Noé. E per dar hauctoritat que fos cregut (*Genesis*, cº vº), com Noé fonch nat, dix lo pare : « — *Iste consolabitur nos ab operibus*, etc. Est infant nos consolará de les obres e treballs de nostres mans en la terra, la qual Deu ha malahit. » Dien los juheus que ans que naysques Noé, cascú vivia de sos treballs conreant la terra, e encara no sabien laurar, car Noé fonch lo primer que trobá llaurar, e per ço dien que de alló se entenie la proffecia. Car no saben entendre los juheus res, sino a la terra, mas pus alta intelligencia hi ha, ço es, que dels treballs de peccats qui eren en lo mon, que ell los devie preycar puniá, e que haurien venia e perdó, e que de la sua casa serie reformat tot lo mon. *Ergo primo*, fonch denunciati per paraula proffetical.

Item, en ley de scriptura de Moyses doná nostre senyor Deu, en cinch libres, la ley, e nostre senyor Deu ordená que Moyses fos illuminador en lo mon, no per paraula proffethical, mas per senyal divinal. *In libro 2.º Exodi*, cº 2º diu que era Moyses molt gracios e bell, e la filla del rey Farahó lo adoptá en fill, e mostrava'l a son pare rey de Egipte, e lo rey tenia la corona al cap, e lo infant li levá la corona, e gitá-la en terra e trencá-la. E digueren alguns : « — Senyor, misteri es, matau-lo. » Altres dien : « — No, no senyor, no sap que's fa; emperó, senyor, voleu provar la ignocencia, feu portar huna brasa de foch, e veureu que farà. » E lo infant acostá's la brasa a la bocha e cremá's hun poch (*Exodi*, 4º cº); per alló se diu que era hun poch tartamut. E axí digueren no sabie que's feya. Escapá axí, mas fonch senyal divinal, que devia esser destructor de Farahó e reformador del mon, e que lo foch e lum al mon devia preparar per sa boqua.

Item, en la ley de gracia, nostre senyor Deu ordená que sent Johan vingues *ut omnes crederent per illum*. Volch *primo* que fos nunciati no solament per proffecia e per senyal (*Luce*, cº jº), quant Zacharies dix : *Erit magnus coram Domino* (*Luce*, cº, jº). Diu será gran hom davant Deu, e será santificat en lo ventre de sa mare. Senyal divinal quant la Verge Maria vench e saludá a santa Elisabet, en lo ventre de sa mare sent Johan se agenollá e feu reverencia a Jesuchrist, que era en lo ventre de la Verge Maria.

Esta regla ha servat nostre senyor Deu en sent Thomas d'Aquí: ell era stat ordenat per Deu a general reformatió de est mon. E si dius : e noy havia ja altres doctos? No'y eren estats los Apostols, e Atanasi, Remigi, Agosti, Ambros? Per que dieu, donchs, que era donat a reformatió general del mon? Veus com. En dos maneres nostre senyor Deu ha dat reformados en lo mon : huns que per la

divinal saviesa havien gracia e ferma auctoritat, mas no claritat; altres claritat, altres auctoritat. Los sants Apostols e sants doctors havien sancta vida e havien gran auctoritat, e son canonizats per la Esglesia : axí no devem denegas que no haguessen gran auctoritat; mas no claritat, que los dits dels passats doctors havien mester claritat per declarar les coses que havien dites escures. E quantes erros ne prenien molts dels dits de sent Agostí!, e axí no havien claritat, mas auctoritat.

Altres son estats que han haguda gran claritat que ho han posat e scrit molt clar, mas deffal-los auctoritat. Quants son stats que havien gran claritat e no han auctoritat de bona vida! Item, ham hautes que son stats de bona vida, mas no han confirmació o canonizació de santa mare Esglesia. Solament es hu, sent Thomas d'Aquí, que ha auctoritat de la sua bona e aprovada vida per miracles. Item, la auctoritat per santa mare Esglesia, car fou canonizatz : papa Johan XXIII lo canonizá. E ha hagut gran claritat que no ha mester exposició ni declaració de altres doctors. Item mes, que sent Agostí en coses hi havia que no y gosave tocar ni sent Jheronim, ni altres. E lo beneyt sent Thomas de fet declarava per gracia del Sant Spirit, en tant que no es questió que tot no sia declarat per sent Thomas, en tan que podem dir d'ell (*Ecclesiastici*, XXXXIII° c^o) : *Non est inventus similis illi qui conservaret legem Altissimi* per auctoritat ferma e doctrina clara. Si hun religios es bon thomatista, a tot será bastant a satisfacer. Per ço, nostre senyor Deu, ans que vingues esta sabiesa en sent Thomas, ja hanava davant per proffecia e senyal. La mare, estan en un castell, vench un hermitá a ella, e com entrá en lo castell lo sant home hermitá, li feu gran reverencia a ella, e dabans ella no podia obtenir que lo dit sant hermitá parlas ab ella, dient-li : « — *Gaude, domina Trodoha, quia filius paries, et vocabitur Thomas, et erit firmus predicator.* » Ella no sabia que fos prenyada, e aquell sant hom lo y dix, lo qual ho sabia per revelació de Deu, e ella estech axí com la Verge Maria, e dix : « — *Ecce ancilla Domini* », e dix : « — *Faciat de me Dominus quod sibi placuerit.* » Vet aci per proffecia.

Mes encara, per senyal divinal. Quant fon nat sent Thomas, la dida que'l criave, hun dia volch-lo lavar ab aygua tebea e trobá que tenia huna carteta en la ma; e la dida, pensan que era del senyor, volch-la y toltre, e lo fadrinet tenia-la fort e plorava que no la y llevas, e la mare sabia legir, e per be que ploras, ella la y levá, e aldre no y havia scrit sino *Ave Maria, gracia plena*, tota la Ave Maria. James no fonch sabut qui la y havia mes en la ma, e fon senyal que devia

haver gran devoció en la Verge Maria. E axí, nostre senyor Deu lo volch ordenar a general illuminació e reformació del mon, e per ço diu *antecedebat me ista sapientia per verbum profeticum et signum*. E açó es la declaració e intelligencia del tema.

De sent Thomas Dequí vos vull dar quatre senyals : *primo*, ordenar degudament; *secundo*, squivar offendiment; *tercio*, ensenyar perfetament; *quarto*, e acabar complidament.

De *primo*, de ordenar degudament. Quant l'ome pensa per que'ns ha fet Deu, e a quina fi, e a quina rahó, per ço que yo'l conegua (*2º et 4º, distincione prima*, lo mestre de les Sentencies). En axí que conexent Deu, lo ame, e que's membre d'ell e lo serveysque, e que a la fi vingua a la gloria de Paradis.

No es la fi del hom per haver plaers en est mon, mas per haver gloria, e axí, per com m'a, nostre senyor Deu creat, e per ço vull ordenar totes les mies paraules e obres. Axí com hun patró de nau, quant deu partir del port dirá hon havem d'anar, ordena lo camí de la nau o ab fortuna o com se vol per anar allá hon ha de fer lo viatge, axí en est mon o ab fortunes o vents en popa, ordenem d'anar allá a la gloria de Paradis. *Sapientis est ordinare*; aquest aytal es hom sabi.

Sent Thomas quant hac cinch anys, lo pare e mare lo meteren en estudi, e dins huyt anys profitá tant, que apres de legir e scriure, e gramathicha e logicha e filosofia, e a .xii. anys fon dels grans filosos que's trovassen, a quina fi entra hom en estudi per haver sciencia. Axí ordenas per aquella fi per haver sciencia, e los altres per a jugar etc. Ell se apartava ab lo libre, e guardava de dir paraules vanes, e dejunava, e scoltava molt saviament, e no li calia repetir que de fet ho entenía, entant, que diu la storia, que com lo veyen disputar, encantats e marvellats n'estaven, e hun hom religios veu raig de lum que exien de la cara de sent Thomas. E com fonch abte filosof, volch-se dar a tauologia en lo estudi de preycados, e havia desig que fos frare preycador, e vench-se'n al prior en lo monestir de Napsols, e com lo veu venir lo prior coneguél que era fill de comte. E dix al prior que puy que nostre senyor Deu li havia donat sciencia, que volia servir Deu, e que se era aldat de la religió de preycados, e com huns ordens fossen donats en vida activa e altres en contemplativa, e en esta religió es de abduy, axí ell havia devoció en lo dit orde, e pregá lo prior que li donas lo habit. E dix lo prior que si plahia a son pare e a sa mare e a sos frares que eren nobles caballers. E ell li diu que apres ho sabrien, que avans devia esser fet que dit, e axí que no'ls ne diria res. Fonc rebut en l'orde, e los seus libres per tot

lo mon han demostrat senyal de gran saviesa. E per ço canta huy la Esglesia : *Venit in me spiritus sapientie* (*Sapientie*, vi° c°), en mi, diu, es vengut sperit de saviesa : no'u atribueix a si, mas al Sperit Sant, car mes havia haut la sua sciencia per lo Sant Sperit que per studi.

A la segona part, que es squivar offendiment. Vols conexas si la persona es sabia? pren-te sguart si fuig a peccat : en altra manera no será savi. Sciencia e peccat be se acompanyen a vegades, mas no saviesa e peccat, donchs quant algú hau gran sciencia e squiva peccat, aquest aytal ha sciencia e saviesa.

Axí com ho hac sent Thomas tots temps vetlant en squivar peccats, e totes les altres coses de que's podia seguir peccat, squivava. Tota la ciutat de Napols era maravellada com se fon mes en l'orde sent Thomas, e portaren les noves a la mare e als germans. E la mare recordá's d'açó que li havia dit lo sant hom, mas los germans ho prengueren a tanta ira que ells lo volien anar a despullar, e deyen que era confusió de tot lo linatge, e vengueren al monestir, e contra voluntat del fadrí e dels frares, squinçaren-li tot lo habit, e meteren-lo en una torre pres, en edat que era de .xiii. anys, e forçaren-lo de jaquir l'abit. E ell, lo beneyt, deya : « — Ab aquest abit vull viure e morir. » Dos anys estech en aquella torre, e no estave ocios, axí com si fos en estudi profitava en sciencia, e havia per mestre lo Sant Esperit e angels del cel que venien a parlar ab ell, e stant allí en la torre tenia la Regla, e dejunava. E venien los germans e deyen-li : « — Despulla-vos lo abit. » E ell deya : « — Matar-me poreu, mas no'm despullaria. »

Los germans pensaren que per cert no era pus savi que altre, ne pus fort que Samsó, que tots los passats havien peccat per dones, pensaren que li fessen venir huna donzella, e de fet la donzella ho pren a son carrech, e hun dia, en hivern, ell havia .xiiii. anys, havien-li ences foch en la torre, e la donzella entrá simplament e acosta's a ell, e comença'l a toquar, e li dix que li metres la ma en les mamelles, e ella lo volgué besar. E ell diu : « — Hun foch ne gitará altre. » Pres un tió de foch e gitá-la de la cambra; e en la torre no havia oratori, feu huna creu ab lo tió en la paret, e feu oració a Deu que li fes gracia que fos conservada la sua virginitat. Sobtosament vengueren dos angels, e estregueren lo fort, e dix : « — Ay Jesus. » E los angels digueren-li : « — De part de Deu te cenyim de virginitat e castedat, que jamay no será trencat. » E axí jamay no hac nengun moviment carnal.

I ab tot açó se guardava que james no volia parlar ab dones. O las! e quin exemple dona a nosaltres, que no havem promissió certa axí com ell! E quant ne deuriem esser temerosos, e axí squi-

var offendiment es senyal de saviesa! E, finalment, fonch reduhit al orde, puys hagué estat dos anys en aquella carcre. ¡Pensau los frares si'n hagueren goig! *Cor sapiens et intelligibile abstinebit se a peccatis et in operibus justicie operabit (Ecclesiastici, 3° c°)*.

Lo tercer senyall de vera saviesa es ensenyar perfetament. Com ensenyar per vida spitual e per doctrina celestial, *vir sapiens plebem suam erudiet et fructus sensus ostendet (Ecclesiastici, XXXVII° c°)*, los fruits diu que son concernens ab la doctrina. Axí sent Thomas james de sant no's troba que axí fos spitual la sua vida que tanta santedat havia, que contemplant axí, estava arrapat que no sentia res corporalment. Una vegada li feu una malaltia en la cama, e enfistolá's la cama : ell guaria altres, e ell no's volch guarir. Axí com sent Pau que guaria altres e ell havia burc al costat, axí sent Thomas, de qui volgueren-li dar foch en la cama, e digueren-li la hora que s'havia a fer, e venguts los cirurgjans, ell se gitá, e contemplant en Deu, los metges lo cremaven, e non sentia res axí com ere arrapat.

Hun dia met-se a legir de la santa Trinitat, e ell fon arrapat que una candela que tenia en la ma li cremaba ja la ma, que no sentia res.

Hun dia la germana li feya apparellar de dinar, e entrá la germana e veu que axí estava tot arrapat en contemplació quasi mort, pres-se a cridar crehent que fort mort, e lo companyó li dix : « — No crideu que arrapat es, e en la taula de Jesuchrist menja ell ara, e sovent li esdevé, que está en lo cel ab los angels.» E axí estech tres dies, e lo companyó prenia'l del bras, e deya : « — Mestre, mestre.» E subito la ánima torná al cors, e dix-li Deu : « — Vos ho perdó, e quant plaer m'aveu tolt que veyá aquells secrets celestials.» De sent Pau se lig que tres jorns estech arrapat, mas no's diu que fos arrapat, sino aquella vegada, e aquest moltes vegades. *Corpus quod corrumpitur agravat animam (Sapientie, VIII° c°)*, e açó es en nosaltres, mas en sent Tomas lo cors se levá moltes vegades en alt, seguía la ánima arrapada.

Item, nostre senyor Deu li trametia del cel ànimes de persones, que havia conegudes, a parlar ab ell. Hun dia ell havia jaquit en París un frare, e sent Thomas era en Naps, e fonch mort lo frare aquella hora e de fet li apparech.

De doctrina celestial, com ell dictava e stava duptant en alguna difficultat, veus que los angels del cel avallaven e declaraven-lo-y, e ell scrivia, e hun dia sent Pere e sent Pau devallaren del cel, e visiblement los veu satisfets-li a duptes. E altre dia la Verge Maria ab son fillet al braç li apparech e declararen-li la Scriptura sancta.

Item, hun dia stant davant lo Crucifici, dix lo Crucifici : « — Be has scrit de mi Thomas : ¿quin loguer vols? » E ell dix : « — No vull als, Senyor, si no vos mateix en gloria. » Altre dia hac scrit del Sagrament del altar, e dix : « — Placia us, Senyor, que si está be ordenat que'n sapia, e publicar-s'a. » E veu sobre lo libre Jesuchrist, e le dix : « — Publicau, que ve stá. ¿Veus quins mestres tenia sent Thomas? » *Ipse tamquam pluvia* (*Ecclesiastici*, XXXIX° c^o) : sent Thomas ha trames la sua doctrina axí com a pluja, e de aquell parla lo Ecclesiastich.

Lo quart senyal es acabar complidament. Tenits per savi hun hom que fos anat a Roma ab grans treballs per guanyar los perdons, e com fon a la porta de Roma, torna-sse'n, e no ha res guanyat de ço porque havia trevallat. Axí es dels que comencen a fer penitencia. Axí guardats ans que siats a la porta, ço es, a la mort : no dexeu la penitencia que havets presa, car no serie saviesa. *Sapientiam non vincit malitia* (*Sapientie*, VII°, c^o), no es vensuda per malicia saviesa, per que, diu, *attingit a fine usque ad finem* : secret li ha. Com dos fins son, la una es intencional, l'altra es temporal : intencional es com se posa tantost la intenció de fer bonea per honor de Deu; temporal es la mort, e per ço diu *a fine usque ad finem*, e aço es senyal de saviesa.

Esta saviesa hac sent Thomas, e quant hac perseverat axí sent Thomas, nostre senyor Deu li revelá la sua fi, car axí com li comença la malaltia de que morí, dix lo psalm : *Memento mei usque et in seculum seculi*. Axí com la malaltia lo agraviava, tres dies abans de la fi, devellá una stela del cel e posá's sobre la cambra de sent Thomas, e quant sent Thomas dech finir, rebuts los sants sagraments, e exida la ánima del cors de sent Thomas, veus que visiblement veren la stela que se'n pujá alt al cel, e era senyal que li fon trames guaiador pujan-se'n ab la ánima de sent Thomas.

E lo sots prior era orb, e menaren-lo al cors de sent Thomas, e de fet cobrá la vista. Item, huna mula que'y havia, hon havia calcat sent Tomas com anava a preycar, trenchá lo dogal e vench vers lo loch on era lo cors, e veu lo cors e esclatá, que no'y cavalcas altri. Item, hun dia hun frare appellat mestre Albert, desijant saber de sent Thomas que era d'ell, aparegueren-li dos, lo hun ab mitra e altre preycador, e tenia tota la capa plena de pedres precioses luents, e dix lo hu que era sent Agustí e l'altre era sent Thomas. E dix sent Agustí a frare Albert com eren abduys eguals en gloria, exceptat que sent Thomas havia aureola de verginytat que no havia sent Agustí, car no fonch verge sent Agustí. O quants miracles vos ne poria dir e recomptar!

L'ART EDUCADOR

La idea de l'art veritablement educador ha d'ésser controlada a la llum de les dues tesis clàssiques : La d'estetes intransigents, els de *l'art per l'art*, qui de la seva desviació cap al pla educatiu en creuen una desnaturalització, per quant no s'hi cerqués la pura impressió bella; tot altre fi li seria torçut i estrany per més que se li encomanés una missió de renovació i moralització. El curar d'altra cosa que no el faci fi d'ell mateix — segons ells — és portar-lo a inevitable ruïna. De l'altra banda, els moralistes de rígides intoleràncies, neguen a l'art tota funció educadora, mirant-lo amb la desconfiança d'un pler sensible i a voltes sensual, amb el temor d'una frivolitat que degenera en malsanes corrupteles. Aquesta fou la tesi de molts teòlegs catòlics i protestants, i així es manifesta Rousseau en la *Lettre sur les spectacles*, execrant el germen corruptor amb què l'obra dramàtica amenaçava els costums incontaminats de la seva ciutat. No es pot pensar amb l'esclavització de l'art — en el seu vol deslliurat —, per fer-ne un instrument limitat i servil d'una cultura moral; d'estetes, de qui anteriorment hem parlat, farien molt justament llur protesta, car l'art abdicaria la seva més íntima condició. Tots avorrim l'enfadosa vulgaritat d'aquestes *obres edificants*, on a tothora es vol *fer moral*, en què l'autor és encadenat a la insinceritat i l'obra és òrfena de tota valor artística. L'art serà educador quan aquesta funció li sia espontània i no sia subordinació a finalitats cixorques i manlevades. Estudiem si l'art desenrotllant-se en el veritable ambient de la seva llibertat pot tenir funció educadora, quan no vinguin a tòrcer la clara ruta del seu destí la manca de preparació dels espectadors o del mateix artista. I més encara; si malgrat els resultats accidentals i malgrat tot, rau de l'art una virtut ben factora, si no hi ha una ànima de concordant har-

mònic que vivifica les manifestacions de la humana activitat, sobretot la bellesa i el bé, i si en la recerca de la bellesa en la seva forma més enlairada, l'artista acompleix una obra d'engrandiment, denoblesa i de dignificació. En aquest pla havem d'estudiar la qüestió.

* * *

En considerar l'art en els seus destins i en les primitives manifestacions, una tesi amb caires de veritat i justesa col·loca l'art junt al joc. És de certesa indubtable que el joc esdevé una necessitat per a l'home i tots els altres vivents, que en certs moments per sobre l'activitat utilitària, de les concretes finalitats quotidianes que demanen pel seu acompliment de l'esforç i del treball, hi ha una altra activitat que és fi d'ella mateixa, que obra per obrar; el joc, tot altrament oposat al repòs. L'ésser vivent, exhaurit per la fatiga, demana el repòs, el somni o un entorpirment somnolent. Una sola alternativa — de l'activitat útil i el repòs — bastarà a l'ésser simple; però en els éssers vivents ja complexes amb la simultaneïtat i l'alternància de funcions multiplicades, on la divisió del treball feta llei fisiològica abans que llei psicològica ve a condicionar l'evolució progressiva dels organismes, succeirà que en els diversos òrguens seran també diverses les necessitats, i malgrat que el repòs inervi una part de l'organisme retut i fatigat, no per això vindrà obligada la resta de l'ésser a una necessària inactivitat i les forces que en estat de reserva no aconsegueixin el total desplegament de les seves energies trobaran en el descans — no en el somni — l'ocasió d'una propícia exercitació, en tant que altres facultats lasses pel cansament i l'activitat fruïran del pler del repòs. L'home llavors juga. I pel mateix que en la infància la cura dels pares dispensa al nen de tota activitat utilitària per l'assegurança de la vida, el joc s'imposa com una imperiosa necessitat. El joc — l'exercici per l'exercici — que és per al nen principalíssima condició, és per l'adulte un pler de descans confortable. Aquest exercici deslliçat de tot fi extern i tota utilitat, esdevé de màxima importància i d'obligada activitat per aquelles facultats inactives en la

vida seriosa i quotidiana del treball i de l'esforç. Així, els inconvenients de la divisió del treball — tant psicòleg com fisiòleg — vénen a una justa i equilibrada compensació. L'exclusivitat o preponderància d'una facultat activa en perjudici de les altres, portaria l'atròfia a les mateixes si l'instint de una necessitat d'exercici no deixés restablert un equilibri funcional i amb ell el tipus normal de l'ésser humà.

Molt aviat aquest joc — esdevingut una necessitat pel seu exercitament i la seva satisfacció — triomfarà sobre tota la naturalesa humana, i — per una curiosa paradoxa, — esdevindrà el fi d'una activitat seriosa. Juguem per jugar, per descansar; després treballem per conquistar-nos el plers del joc i del descans. Com a resultat d'una sèrie d'esforços metòdics per conquerir la destresa o virtuositat del joc fàcil i plaent, hem obert una forma d'activitat en la vida seriosa. El joc, per tant, és condició de normalització i equilibri en l'ésser vivent. Vegem ara el que distingeix l'home entre els vivents i l'aspecte particular dels seus jocs.

Quan les facultats fisiològica i corporal són en funcionament, el joc esdevé una necessitat d'exercici muscular i físic; és el joc pròpiament tal, les curses, la lluita, etc., en el nen, i l'esport en l'adulte; tot això és força normal. Però de vegades l'activitat del joc pot aplicar-se a exercitar aquelles funcions que responen a l'imperi de fortes necessitats, precisa, llavors, forjar-les artificiosament, i es pot jugar a beure, a menjar, i així en les altres facultats de la vida orgànica. I seria temptació malsana despertar per excitacions artificials les nostres facultats fisiològiques — mercès a les sobres d'activitat acumulada — en les estones de descans. Així neixen els vicis : el fastidi i l'ociositat juntament a la necessitat del joc. El joc seria de funesta transcendència sense una orientació dintre la vida pollen de les facultats inexhauribles o de les que puguen ésser un perill en l'equilibri físic o psicològic, de la moralitat o de la sanitat. En l'home, ultra les activitats físiques, hi trobem les psicològiques i mentals. Ja en els primers temps de la vida és prou clara la tendència a posar en joc la pensa i la imaginació! Qui no ha sentit la delectança de combinar i illuminar les idees i les imatges! Molt prest, tam-

bé, les nostres imaginacions i sentiments les envoltem d'un món de temors i esperances idènticament a la nostra vida ordinària. I aquest joc — d'on pendrà les seves arrels l'art, — s'entrelliga amb el joc muscular. Els moviments dels infants, al principi, són estranys a tota direcció intel·lectual i imaginativa, però molt aviat ribetejaren el joc de riques imaginacions i complicacions. Per això molts jocs podien sintetitzar-se en una lluita amb les peripècies, alternatives i emanacions del perill i del desenllaç, pariones del drama i la novella. Un mateix i paral·lel és el desenrotllament del sentiment, i la imaginació i l'activitat muscular, com també l'exercici de les facultats representatives, sentimentals i les facultats musculars. Un estat més progressiu, individual i social, sorgirà espontàniament el jugar de les facultats per elles mateixes. A la seva primera forma l'anomenàrem deliri o quimera, on la llibertat, el caprici, la independència de tota realitat i utilitat amb la imaginació i el sentiment deslliurats a boges fantasies, són notes distintives.

L'art, per tant, treu les arrels dels fets generals de la vida humana; del joc com a descans i del joc de les facultats, no sols musculars, sinó també representatives i sentimentals.

Aquest joc en forma de descans superior té una alta valor en quant fa repugnants les materials i grosseres delectances. Quan per un enlairament espiritual es cerca el pler en l'exercici de les facultats corporals es contribueix també al desenrotllament de les intel·lectives i sentimentals en ço que elles es lliguen a la part física. El cercar la complaença d'imatges i fantasies que acrisolin els jocs físics, serà ja senyal d'una alta superació espiritual, lluny de la grosseria de les soles funcions corporals. Vindrà després la combinació d'imatges. La quimera seria quelcom de perillós i contagiós si restés inactiva, fins l'home sent el daler de traduir a fora tota llur creació intel·lectual — d'on la imatge és sols una ombra esfumada —, per fruir el seu somni afalagador i constatar la seva força creadora. El pler del joc imaginatiu es multiplica quan es veu plasmat en vivents realitats i sentim la delectació d'imitar les nostres observacions; la imitació per la imitació, la imitació pel fruïment de crear i d'obrar. Les pintures rudimentàries de l'home primitiu de les cavernes proven la delec-

tació de fixar llurs somnis i renovar la contemplació i complicació d'aquell art naixent i simple.

D'aquí una estreta correspondència entre els dos aspectes del pler estètic, íntimament agermanats : la creació i la contemplació; l'artista i l'espectador; el dilectant o l'amateur. Contemplar una obra d'art, és refer-la en la pensa amb l'esforç i el treball de plasmació de l'artista, viure-la en els fets i els personatges, com la vivia l'artista en el moment suprem de la seva concepció. Així és un joc d'idèntica naturalesa el treball de l'artista i el de l'espectador, i cal cercar la diferència de grau — no de naturalesa — entre el pler de la producció i el pler de l'espectacle. En el fons convergeixen en llur més íntima essència : fer jugar les facultats inexhauribles en el gastament de la vida seriosa.

* * *

Aquí s'avança una temible objecció. L'art — segons dèiem — posant amb acció les facultats espirituals, i creant una forma superior de descans, esdevé una funció educativa. Però els aventatges d'aquest superior desenrotllament — demanen els moralistes i insisteix Rousseau — seran superades pels inconvenients gravíssims de despertar tendències perilloses? ¿L'art, en pintar la vida, no bastirà un món fictici de desitjos i complacències, d'aspiracions i somnis de benestars inconeputs, fent més greu el perill moral? Poc importarien els nobles enlairaments si amaguen un ferment de desmoralització. Rousseau escrivia : Guardeu-vos d'iniciar en l'art al poble sobri i incontaminat, car hi engendrarà la malsana corrupció que ell porta en germen; per un poble corromput podrà ser menys perillós. Si fos veritat aquesta afirmació, seria inadmissible un art educador.

Advertim que poden fer-se realitat els perills que Rousseau indica, però vegem si ells seran accidentals i causats per la incomprensió de l'obra d'art. Obres d'alta valor educadora esdevindran accidentalment corruptores per esperits massa joves o d'una desvetllada precocitat. Aquest poble innocent que Rousseau suposa, és una ficció imaginària creure'l sostret a tota evolu-

ció; i quan aquesta vingui a acomplir-se — com és de llei — llavors els jocs de l'art deixaran ja d'ésser perillosos. I si el mateix podríem dir de les ciències on es podria donar l'ús criminal d'una fórmula química, per exemple, deuriem pel mateix anatematitzar les ciències?

Demanam-nos si l'art és germen de corrupció o factor educador i cultural. La famosa tesi de la *purgació de les passions* per la personalització de les mateixes en el teatre, és una doctrina de valor positiu? Sembla insuficient la primera aclaració de què l'art satisfà dins un món ideal el que tindria que satisfer la vida en la realitat i que les activitats, emocions i sensacions que desperta l'espectacle ens eviten de sentir-les en la vida ordinària.

Encara que aquesta tesi conté quelcom de veritat, deixa equívoca la seva teoria. Sabem que les facultats per l'exercici es desenrotllen i fortaleixen i que per les fruïcions que l'art els ofereixi vénen a una màxima intensificació. Construir dintre de l'esperit dues vides i activitats diferents — la seriosa i la del descans — és una pueril il·lusió —; en la vida quotidiana l'esperit executa les passions i les idees que més l'han captivat. Res més fàcil que fer història de la transcendència a la vida dels sentiments que l'art va suggerir. *Madame Bovary* demostra com el romanticisme es tradueix en norma de conducta i de vida.

Res més inexacte, doncs, que la tesi esmentada. Cal demostrar, doncs, que l'art purifica els sentiments que desperta. El sentiment artístic esdevé purificat, per bé com es presenta deslliurat de tot personalisme, interès i sensibilitat individuals de l'autor o de l'espectador i així deu ésser un fet, d'absoluta generalitat, per a interessar i ésser comprès per tots els homes. I la diferència que separa l'art de la quimera serà la individualitat inactiva i incoherent de la primera, una certa generalitat i un mínim de força activa en allò que per fer vibrar una família d'ànimes ha de presentar-lo comú, lo durable, lo intel·ligible i lo estrictament humà, lluny de la sensibilitat i les modalitats individuals de l'artista. La manifestació artística, doncs, té quelcom d'humà més que d'accidental i individual, puix que en les tals manifestacions per baix de l'escorxa de fugitives particularitats i personals visions, perdura ferm i consistent el *tipus avalorador* amb les caracterís-

tiques d'existència estable i perennal. Seguint el pensament platònic, diríem que en la manifestació típica de l'objecte o del sentiment hi trobem *la idea, l'ideal*. Concebre la idea d'una cosa és sentir-hi ja quelcom d'ideal, fora tota particularitat, en allò que el tipus de l'objecte és normal, constant, perdurable i que com a tal el defineix per més que vingui a cercar la vida en els colors i sentors individuals i concrets. En el fruit desinteressat d'una obra d'art, és on per sobre el treball de l'artista vestit dels colors de sensibilitats particulars, hi ha quelcom de purificat qui parla a la nostra més alta sensibilitat humana. La crosta sensible viu informada pel tipus definit i permanent.

L'obra d'art deslliurada dels egoïsmes i individualitats del nostre viure, ens inspira admiració i contemplació desinteressades, per bé com no és un crit als sentits, sinó quelcom que atrau l'esperit per la pura contemplació de la forma bella. La bellesa — segons alta expressió de Kant — agrada, no per la matèria, sinó per la forma. El metall o l'argila de què és feta una estàtua, no pot interessar-nos des del punt de l'art veritable, sols l'endevinar l'harmonia dintre de la forma pot revelar-nos la força íntima de l'obra.

Quan una producció artística ens commou tot altrament que una altra qualsevulla, no per sa materialitat i episòdiques manifestacions, sinó per l'ideal que encarna, llavors en capim la seva idea pura. És una desnaturalització de l'art obligar-lo a baixar del seu soli fins al nivell de vulgars passions, per més que sien les més nobles de la vida seriosa, però li robem el desinterès de la pura contemplació estètica. En les obres de circumstàncies, malgrat llur millor intent, l'art amb les ales copes té de terrejar a ran d'una vida mediocre sense poder enlairar-se a les clares regions de suprema bellesa.

Plató senyala a l'art un esglauó en l'enlairament dels sentiments humans vers la seva dignificació. I puix que l'home rebutjaria l'enlluernament de les idees pures que il·luminessin aquesta ruta, precisa la sensibilització; i l'alè de palpitant realitat que l'art li pot donar; que l'esperit s'aixequi de la contemplació, la meditació i l'admiració fins a la reflexió filosòfica. L'art, per tant, engendrat pel joc, aconseguirà la meta suprema i tota la valor se-

riosa del pensar metafísic i quasi religiós. D'unes imatges de major amplitud sorgiran els problemes d'eternitat amb relleu preocupant, i dintre de la vida triomfarà el sentiment de les inevitables qüestions. Els temes més sublims de l'art són pensaments filosòfics i sentiments religiosos. *Edipo-Rei* és la lluita de la humana llibertat i fatalitat; *Macbeth* és l'esgarrifosa tragèdia passional humida de sang roent; Beethoven i Miguel Àngel dins els més profunds sentiments desvetllaran les greus preocupacions sobre la significança i el valor de la vida per l'eternitat.

La doctrina de la *purgació de les passions* és d'una valor veritable. L'art les purifica, per tant, que ens mostra dintre la seva essència els temes que esperonen el meditar inquietant sobre els humans destins.

No totes les formes d'art, però, tindran el màxim valor de les concepcions de Sòfocles, de Shakespeare o de Beethoven. En l'art, com en el sentiment humà, hi ha una escalonada gerarquia. Les manifestacions més modestes i humils no evocaran, certament, altes filosofies, però en elles, més que una imitació servil, s'hi veu l'esforç per destacar-ne lo interessant i perdurable dels objectes. Recordem l'execució d'una obra familiar i fins i tot vulgar; dintre la impressió general sentirem l'alçada humana i vital que vivifica els objectes, joia i ornament del seu viure, i tindrem de concedir-li cert valor positiu d'educació. ¿I si hom us dona una representació de la natura, no hi sentiu l'harmonia de les seves lleis i l'encant de la seva vida meravellosa?

* * *

Una idea solament, per acabar. Tenim encara de concedir a l'art una funció educadora indiscutible. L'art és una prolongació i elevació de la nostra vida psicològica i moral, car els nostres horitzons s'eixamplen a mesura que són capaços de la impressió i fruïment de les obres dels artistes cabdals. ¡O la vida raquítica dels homes d'horitzons ofegats! ¿Què més que l'art podrà esqueixar les fosques d'aquests horitzons i obrir lluminoses claredats dins la vida de monotonies i rutinarismes irredimibles?

L'art esdevé sovint el principi moral i llibertador de l'home. Per la imaginació ens enlairem per sobre la realitat engrunadora, vers els esdevenidors i els possibles esperançadors. Una forta quimera personal, de baixa vulgaritat, feta de l'experiència individual i real encadenaria els possibles i els esdevenidors a una palesa mediocritat. L'art ens revela i ens fa participants del gran somni de tota la humanitat.

Els grans genis de la humanitat ens condueixen en aquest camí de meravelles, on reviu el passat de la humanitat amb ses ànsies, amors i esperances; la més íntima comunió ens uneix a ses aspiracions i ses inquietuds. En les obres d'art reviu les civilitzacions. Els marbres de Nôtre-Dame són fulls de la història d'un món tot diferent del nostre; els nostres ulls endevinen els horitzons del passat i desperten la simpatia de l'actual i de l'esdevenidor. L'art ens fa viure la vida mateixa de la humanitat. Malgrat els diferents esglaons i els particulars egoïsmes, pel que deia Víctor Hugo : «Chacun admire dans son horizon», en la forma més enlairada l'art ens fa tastar la universal simpatia de les humanes predileccions, i en ço que seria freda i eixuta concepció de la intel·ligència, l'art ho vivifica amb la vital alenada del sentiment. Quan no hi ha emoció no pot haver-hi veritable percepció artística. El pensament i la humana sensibilitat — l'ànima tota — vibra en l'emoció artística.

Sense disculpar accidentals inconveniències, podem afirmar que l'art és educador. Mercès als grans artistes i poetes ens enlairem des del descans parió del joc fins als grans amors de la natura i de la vida. Precisa honorar com els antics — restablint el ver sentit de la paraula — els *vates*, els vidents i els magos que fan esclatar en cada esperit la immensa harmonia del cor humà. Plenes de veritat són les sublimes estrofes de V. Hugo en *Feuilles d'Automne*.

BARTOMEU OLIVER

(De «L'Art Éducateur». D. Parodi, *Revue Pédagogique*.)

LES IDEES PEDAGÒGIQUES A TRAVÉS LES REVISTES

EL COMPLEMENT DE L'ESCOLA PRIMÀRIA. — El *Boletín de la Institución Libre de Enseñanza* transcriu un fragment del llibre de Christiaens *Les écoles de quart grau a Bèlgica*, en el qual l'autor analitza el tipus d'aquesta anomenada escola de quart grau que ha de constituir el complement de l'Escola primària. Moltes consideracions poden fer-se sobre aquest problema. Una d'elles és de transcendència extraordinària. Nosaltres en diríem *l'errada de les democràcies modernes en considerar que amb l'establiment universal de l'escola estrictament primària es satisferà el dret de tothom a ésser educat*. Aquesta errada consisteix en oblidar que l'educació pròpiament dita; que els moments decisius de l'educació, aquells que amb seny natural i sense pedagogia cultivaven els segles antics, no són precisament els del bressol ni els de la puerícia per importància que tinguin. Hi ha en la vida de l'home la formidable etapa de la incorporació a l'ésser social, a l'ésser total (o Plató, massa oblidat!), a tenir en compte! Així, per poc que regirem la història de l'educació (no pas la de la pedagogia), veurem que, en realitat, el que es considera que és un tipus d'ensenyament que escau més al que se'n diu avui secundari, no és pas el que la pedagogia moderna estudia amb preferència. És cosa sabuda que la introducció sistemàtica de l'ensenyament per a infants ha vingut accentuant-se en els darrers segles.

De fet, l'escola primària, girem-la com vulguem, no representa el moment de l'ensenyament, ni tampoc de l'educació en el sentit més ample d'aquest mot. L'escola primària es troba en una etapa en què l'infant té el deure de créixer, d'incorporar elements al seu organisme, funció essencialment individual i lliure. Així l'escola primària — voldríem que el mot fos entès en el veritable sentit — té una missió d'*élevage*.

L'educació, en el sentit complet, només té lloc quan l'infant està en saó d'incorporar-se al joc, diem-ne social, dels homes (o educació grega, massa oblidada!), puix en última instància no podem creure que l'educació sigui res més que aquest entrenament per a la vida humana en tota la seva integritat.

Tornant, però, a la crítica que fa M. Christiaens de les escoles de quart grau, hi trobem una observació que, vista a través de les anteriors consideracions, és molt allisonadora.

Entre els diferents tipus d'escola de quart grau, estudia M. Christiaens la que en diríem de caràcter pràctic, que es proposa preparar concretament els deixebles per a oficis determinats. Aquesta escola, segons ell, no és encertada, puix avui les formes del treball han canviat i els oficis específics perden de dia en dia davant la invasió del maquinisme i de la gran indústria. El que cal, doncs, es donar als obrers aquelles aptituds bàsiques aplicables en general a les diverses activitats que la indústria reclama. Així l'escola de quart grau no pot ésser especialitzadora. Més aviat cal que sigui una escola d'educació general, comprenent, és clar, en aquesta educació la base de l'aptitud manual.

Com veiem, doncs, fins entrant per la portella de les necessitats pràctiques del treball, l'escola que ha de complementar l'ensenyament primari no pot ésser concebuda utilitàriament, sinó en sentit educatiu. Per poc que enfondíssim en aquest punt, trobaríem la necessitat d'una educació de les aptituds més generals pel veritable exercici de la funció humana, i fins en un ensenyament popular aquestes aptituds més generals, resultarien ésser les humanístiques : potser *aquella* educació física, i *aquella* música i *aquell* cultiu de la virtut!

L'ENSENYAMENT SECUNDARI A FRANÇA. — Les revistes franceses han publicat no fa gaire la lletra de M. Léon Berard als Presidents de les Comissions d'Ensenyament d'ambdues Cambres sobre els seus projectes de reforma de l'Ensenyament secundari. És sabuda la posició de M. Berard, resoltament favorable al batxillerat humanista en contra del tipus tècnic, especialitzat, que es seguirà actualment a França. Es vol re-

pendre, més ben dit, refermar la tradició clàssica francesa en contra del sentit educatiu importat d'altres països, i es vol incorporar la joventut a una ciutadania espiritual que contingui el germen veritable de tots els valors. Res millor, segons M. Berard, que la formació humanística.

Nosaltres no discutiríem aquest problema com es discuteix a França, on el pro i el contra duu un seguici de circumstàncies desconegudes pels que viuen fora de la qüestió, i difícils d'apreciar com no sigui en el lloc mateix on es manifesten. Fidels només al nostre criteri — i així empalmarem aquesta nota amb la que precedeix — no podem menys de declarar-nos inicialment favorables a tot ensenyament secundari que tendeixi a la que n'hem acabat de dir *educació de les aptituds més generals pel veritable exercici de la funció humana*, i això, tant per la formació dels obrers, a què es refereix la nota precedent, com la de les classes poderoses, a les quals fins ara ve dedicat l'ensenyament secundari.

Nosaltres, però, sospitem que els dos camps contraris a França poden acostar-se molt. El mot humanisme resta únicament com a senyal d'un límit extrem, o com a punt ideal del nord a seguir, però M. Berard no pot rebutjar i no rebutja l'ensenyament científic. Del que es tracta, en realitat, és de donar una formació, segons els mots de M. Berard, *sense cap preocupació immediatament utilitària*. Girant la qüestió d'aquesta manera, canvien potser totes les posicions. Cap pedagog, dels que mirarien amb rezel una formació purament classicista, deixa de sentir aquest tipus d'educació com el gran ideal. Tota l'allau de pedagocs de Plató ençà que podria mirar de través un ensenyament que parlés únicament de llengües mortes, es posa al costat d'aquest ideal suprem i deixa sols als utilitaristes irreductibles.

El punt de discussió queda, doncs, limitat a una qüestió de programa. ¿Són les lletres, són les ciències, les que poden donar aquesta educació, *sense cap preocupació immediatament utilitària*? Potser ni les lletres ni les ciències si no tenen l'esperit, i totes dues i la mateixa tècnica professional i qualsevol cosa si l'esperit que aixeca homes dels ossos morts alena.

LA PSICOLOGIA DE L'ADOLESCÈNCIA A ALEMANYA. — En un article (número de gener 1923) de la revista *L'Education*, dedicat a les obres de joventut a Alemanya, el Dr. Erich Stern, privat-docent de la Universitat de Giessen, retreu un problema tan important com el de la psicologia de l'adolescència, el qual ve a relacionar-se incidentalment amb el que venim comentant en les notes precedents.

Cert, la psicologia de l'adolescència ha estat oblidada. El Dr. Stern, en el seu article, que va acompanyat de sengles notes bibliogràfiques ben interessants — el llegidor curiós les trobarà consultant l'esmentada revista — gairebé no fa més que saludar l'alba d'aquests estudis.

No tot es pot fer al plegat al món. Es veu que ni la natura ni l'home no poden fer salts. En nàixer la pedagogia, l'atenció dels pedagocs fou — i és encara — per l'infant, i l'escola, l'escola que ha preocupat als homes i als Estats com a escola universal, ha estat també la dels infants. No podia succeir d'altra manera; però avui potser caldria veure definitivament que la girada educativa més forta no es pren ni en la puerícia que Froebel estudiava, ni en la infantesa que feia les delícies de Pestalozzi, sinó en l'adolescència, on els problemes adquireixen tota llur gravetat.

I, efectivament. El Dr. Stern ens recorda sobre l'adolescent, el que s'ha dit de l'infant, ço és, que l'adolescent, com l'infant, no és un home en petit, sinó un ésser diferent de l'home amb una psicologia específica que cal conèixer si es vol ben encarilar l'obra educativa en edats tan difícils. A nosaltres ens repugna inicialment aquest tipus de psicologia, diem-ne natural, que engloba els fenòmens psicològics d'una manera tan excessivament externa que esdevé material, i es resol tota ella amb unes classificacions que escauen més bé al regne dels animals que al dels homes amb ànima pensant. Així, quan hom troba l'espècie dels *esquizofrènics*, posem per cas, té el pressentiment que per aquest camí ningú es pot alliberar d'ésser classificat i etiquetat com una au de museu a conseqüència d'una d'aquestes averiguacions indiscretas i pintoresques de les quals tants casos i fracassos ofereixen les ciències antropològiques.

¿No parla el mateix Dr. Stern en el seu article referint-se a la vida psicològica de l'adolescent, de l'edat econòmica, l'edat metafísica o de la reflexió teòrica, l'edat poètica? Que està bé! Quina sagacitat! Però, malaventurats si prenem com a guia aquestes concepcions entretingudes. Els fets, la realitat les esmicolen i l'esperit brota lliure o més ignorat que mai.

En canvi, el que la psicologia tradicional sigui reduïda a l'ordre etern, i dins d'aquesta gran matriu, en l'ordre pràctic, cada cosa sigui estudiada com és, ens sembla no sols encertat sinó absolutament indispensable.

Així una intensificació de la psicologia de l'adolescència entesa en aquest sentit seria, dins el nostre criteri pedagògic, la cosa millor que podria esdevenir.

ELS BOY-SCOUTS. — En una sèrie de notes sobre els problemes de l'adolescència no sabríem passar sense fer esment d'aquesta gran obra de joventut de la qual si es pot dir que tothom n'ha sentit a parlar no gosàriem afirmar que fos coneguda com cal per tots els que l'haurien de conèixer. Demés, ofereix la circumstància d'ésser una obra viva que exerceix una influència real en l'educació, del jovent sobretot en els països on no ha estat presa com una formació militar o patrioter. Aquest caràcter en l'obra veritable dels boys-scouts no és res més que una apariència, una ironia tota anglesa. És el desfogament de la resta atàvica d'esperit militar. En ve a ésser una fina caricatura per a dissoldre'l. Mentrestant, a base d'aquest simulacre, tota una acció educativa ben profunda es realitza.

FLIGHT

DOCUMENTS

PROGRAMA DELS CURSOS DE L'INSTITUT SUPERIOR DE FILOSOFIA A LA UNIVERSITAT DE LOVAINA

(Any acadèmic 1922-1923)

Primer any : Batxillerat

D. NYS, *La Química i la Introducció a la Cosmologia* (Suplent: F. RENOIRTE). — *La Cosmologia*. — A. THIÉRY, *La Física*. — *La Psicologia fisiològica*. — *Pràctiques de Física*. — M. DEFOURNY, *L'Economia política*. — L. NOËL, *La Introducció a la Filosofia*. (*Enciclopèdia de la Filosofia*). — *Elements de Lògica*. — *Elements de Psicologia racional i Introducció a la teoria del coneixement*. — A. MICHOTTE, *Elements de Psicologia experimental*. — *Complements de Psicologia experimental (amb demostracions)*. — N. BALTHASAR, *Elements de Metafísica general*. — A. NOYONS, *L'Anatomia i la Fisiologia*. — P. DEBAISIEUX, *La Biologia general*.

Segon any : Llicenciatura

Cursos generals :

A. THIÉRY, *La Psicologia : Explicació de textos de sant Tomàs* (curs de dos anys) : *Summa Theol.*, i.^a p., quaest. 75-90. — M. DE WULF, *La Història de la Filosofia* (curs de dos anys). — L. NOËL, *Qüestions especials de Psicologia i de Lògica* (curs de dos anys) : *La Intel·ligència i la Raó*. — *Els orígens del problema del coneixement : De Descartes a Kant*. — A. MICHOTTE, *Psicologia*. — *Els mètodes de la Psicologia científica*. — N. BALTHASAR, *Complements de Metafísica general*. — *Explicació d'autors* (curs en dos anys) : *Quest. disputatae : De Potentia, De Spir. creat.* — A. MANSION, *Explicació dels tractats d'Aristòtil : La Física*. — P. HARMIGNIE, *La Filosofia moral*. — *Qüestions especials de Filosofia moral : La llei i l'obligació*. — *Dret internacional cristià : El Papat en dret internacional* (a començar el 12 de setembre). — D. NYS, *Qüestions especials de Cosmologia : El Temps i l'Espai*.

Cursos especials:

A. DE MEYER, *La Crítica històrica*. — A. THIÉRI, *Trigonometria, Geometria analítica i Càlcul diferencial*. — F. KAISIN, *Nocions de mineralogia i de cristal·lografia*. — M. DEFOURNY, *La Història de les teories socials: Els sistemes socialistes al segle XIX*. — A. NOYONS, *L'Anatomia i la Fisiologia generals*.

Tercer any: Doctorat

Cursos generals:

S. DEPLOIGE (Suplent: P. HARMIGNIE), *El Dret natural*. — *La Filosofia social*. — A. THIÉRY, *La Psicologia: Explicacions de textos de sant Tomàs* (2.ª curs). — M. DE WULF, *La Història de la Filosofia* (2.ª curs). — L. BECKER, *La Teodicea*. — L. NOËL, *Qüestions especials de Psicologia i de Lògica* (2.ª curs). — D. NYS, *Qüestions especials de Cosmologia* (curs ja indicat). — A. MICHOTTE, *Psicologia* (curs ja indicat). — N. BALTHASAR, *Complements de Metafísica general: Explicació d'autors* (2.ª curs). — *La Teodicea* (primera part): *Existència de Déu*. — P. HARMIGNIE, *Qüestions especials de Filosofia moral* (2.ª curs).

Cursos especials:

E. L. J. PASQUIER (Suplent: CH. DE LA VALLÉE POUSSIN), *La Mecànica analítica*. — J. C. DE LA VALLÉE POUSSIN, *La Metodologia matemàtica*. — A. THIÉRY, *El Càlcul integral*. — M. DEFOURNY, *La Història de les teories socials* (curs ja indicat). — P. DEBAISIEUX, *Embriologia, Histologia i Fisiologia del sistema nerviós*.

Curs extraordinari:

J. MARITAIN, Prof. de la Universitat de París, *Problemes contemporanis i solucions tomistes* (a començar el 14 novembre).

Conferències

EMILE BAUMANN, *Àngela de Foligno*. — NICHOLAS MURRAY BUTLER, rector de la Columbia University a Nova York, *La missió de la Universitat moderna*. — A. DIÈS, Prof. a la Universitat d'An-

gers, *Plató i l'Eleatisme*. — FRANCIS IVON ECCLES, Prof. a la Universitat de Londres, *Alguns poetes anglesos d'ahir i d'avui*. — R. P. PAUL GÉNY, Prof. de Filosofia a la Universitat Gregoriana de Roma, *Del progrés en Metafísica*. — HENRI GHEON, *L'art i la fe*. — GEORGES GOYAU, de l'Acadèmia francesa, *Una pàgina de la història de les missions catòliques*. — PIERRE IMBART DE LA TOUR, de l'Institut de França, *Fouquet de Coulanges*. — RVM. MONS. JULIEN, bisbe d'Arras, *L'Evangeli i la Civilització*. — LOUIS LE FOUR, Prof. a la Facultat de Dret de la Universitat de Rennes, *L'objecte i el fonament del dret*. — MONS. CASIMIR LUTOSLAWSKY, diputat a la Dieta polonesa, *El problema de les minories a Polònia*. — JOAN MALUQUER I VILADOT, degà del Col·legi d'Advocats a Barcelona, *Fisionomia del Dret català: la seva valor social*. — LOUIS MASSIGNON, Prof. suplent al Col·legi de França, *Al Halladi, màrtir místic de l'Islam*. — HENRI MASSIS, redactor en cap de la «Revue Universelle», *Renan i el mal de la història*. — PAUL NÈVE, Prof. a la Universitat de Liège, *L'anti-intel·lectualisme de Pascal*. — HENRI SEEHOLZER, advocat a Zurich, *Etienne Lamy*. — HENRI VELGE, *El desenvolupament del dret en l'administració*. — E. CLOSSON, *El ritme i la melodia*. — HERVÉ DE GRÜBEN, *John Ruskin*. — R. MAERE, *L'art cristiana primitiva*. — J. VAN DEN HEUVEL, *Rembrandt*. — HENRI VELGE, *Els artistes flamencs a Itàlia*.

Cursos pràctics

A. THIÉRY i A. MICHOTTE, *Laboratori de psicologia experimental*. — D. NYS, *Laboratori de Química*. — S. DEPLOIGE i M. DEFOURNY, *Conferència de filosofia social*. — M. DE WULF, *Seminari d'història de la filosofia*. — L. NOËL, *Estudis sobre les filosofies modernes i contemporànies*. — A. MICHOTTE, *Seminari de psicologia experimental*. — N. BALTHASAR, *Estudis sobre les filosofies de l'Edat mitjana*. — A. MANSION, *Estudis sobre els filòsofs grecs*.

Cercles d'Estudis

A. THIÉRY, *Societat filosòfica*. — M. DEFOURNY, *Cercle d'estudis socials*. — P. HARMIGNIE, *Cercle d'acció social*.

(De la *Revue Neo-Scholastique de Philosophie*.)

BIBLIOGRAFIA

Analecta Montserratensia. Volum IV. Anys 1920-1921. Abadia de Montserrat, MCMXXII.

Aquest volum, arribat a les nostres mans com un bell present de Nadal, té igual interès que els anteriors d'aquesta sèrie dels *Analecta Montserratensia* on es recullen —responent al títol de *fragments montserratins*— tota mena de materials per refer la història del Monestir. Si hi ha casa benedictina que a l'hora de comptar amb una bibliografia verament enorme tingui la història més per fer, és precisament Montserrat. Sobretot per ço que es refereix a la major part de l'Edat mitjana, durant la qual, certament, no assolí l'esplendor del Montserrat del període vallisoletà, el més brillant, però el menys català. Perquè com remarca en les planes del present volum el P. Arxiver, «una mena de fatalitat plana per damunt d'aquests quatre segles — 1100-1493 — en la història de Montserrat; es diria que tots els historiadors s'han convingut en no parlar-ne, en no contar-ne res». Tot ço que contribueix a esclarir aquesta llacuna d'una manera especial, com tot ço que es refereix en general a la història del Montserrat — capítol de la ignota història eclesiàstica de la nostra terra — ha d'ésser acollit amb la més gran simpatia. I tingui's en compte que Montserrat, com totes les institucions del país, segueix des d'un punt de vista patriòtic, nacionalista, la mateixa trajectòria de tota la terra. Decau el seu esperit catalanesc en el temps de decadència i renaix ara seguint el moviment dels moments actuals. La florida dels estudis històrics dia per dia es fa més esperonosa a mesura que Catalunya recobra el seu esperit nacional. Tot ens fa esperar que Montserrat doni a la Pàtria una veritable escola de PP. Maurins catalans.

Encapçala el volum una fervorosa biografia del P. Abat Josep Deas, mort l'any 1921, després d'un llarg abaciat pròdig en activitats i fecund en iniciatives dirigides al bé espiritual i material del Monestir.

El P. Anselm M.ª Albareda publica a continuació *Una història inèdita de Montserrat*, tret del ms. esp. 321 de la Biblioteca Nacional de París, que és un arrellec de memòries històriques i de docu-

ments de monestirs de la Península, tramesos a principis del segle XVIII per servir als *Annales* de l'Ordre benedictina començats per Mabilas. El P. Albareda en copia tot ço que es refereix a la vida monàstica catalana, ço és : una *Història de Santa Marta de Montserrat*, interessant entre altres coses per la descripció que hi ha de l'església «vella», amb còpia d'inscripcions, etc., i la de la «nova», és a dir, l'anterior a l'actual, així com per les dades abundoses i sovint del tot noves, biogràfico-bibliogràfiques de monjos; *Fragments històrics de Montserrat*, addició a la anterior; *Relación histórica de Nuestra Señora de Monserrate de Madrid*, primera memòria històrica que es publica sobre el Montserrat de Madrid; *Adición a la historia ... de S. Benito de Baxes*, i *Història del Monestir de Sant Feliu de Guíxols*.

Del P. Arxiver del Monestir, que és el mateix P. Albareda, ve tot seguit una *Cronologia dels darrers priors de Montserrat, 1284-1409*. És feta a base de documents trobats en els arxius del Vaticà, i permet refer el catàleg dels prelatats montserratins en aquell període fosc. No cal ponderar-ne la importància i la novetat.

El Sr. Jordi Rubió, en *Butlles incunables de Montserrat*, dona a conèixer sis exemplars diferents de butlles montserratines existents a la Biblioteca de Catalunya, no descrites fins el dia d'avui. El seu estudi sobre aquestes butlles i les altres dues que ja eren conegudes, és una aportació notable a la història de la impremta primitiva a Catalunya. Les sis butlles de la Biblioteca de Catalunya són obra de l'estampador Joan Luschner.

Comentaris al viatge a Montserrat de Geroni de Münzer, per Dom A. M.^a A[lbareda]. En aquests QUADERNS D'ESTUDI* traduirem alguns passatges interessants i pintorescos del pas del viatger nurembergès per Catalunya. El P. Albareda torna a publicar el capítol referent a Montserrat, i a continuació posa de relleu la seva importància sospesant les novetats que aporta a la història del monestir. Cal esmentar l'observació que fa el P. Albareda de com el relat de l'autor és el ressò del que pensaven els primers monjos vallisoletans que acabaven d'arribar al nostre monestir, respecte el canvi i l'expulsió dels monjos catalans, bandejats certament, més que per res, per raó política.

A la Secció de «Miscel·lània històrica» es recullen una pila de notes i documents recollits pels Srs. Josep M.ª Roca, Gabriel Castellà Raich i J. Bas i Jordi.

Clou el volum la *Crònica del Santuari, 1920-21*, per la part piadosa

* Vol. XIII (1921), n.º 48, pp. 260-270.

la cultural. Sots aquest segon aspecte fa goig de llegir la creixença ràpida de la Biblioteca, les adquisicions de l'arxiu, treballs de la impremta, engrandiment i nova instal·lació del museu bíblic, etc.

A aquesta ressenya lleugeríssima que acabem de fer, cal afegir que el volum imprès allà dalt al monestir, és presentat amb esplendidesa, ben estampat i amb nombroses il·lustracions. — R. D'A.

FERRAN DE SAGARRA, *Sigil·lografia catalana. Inventari, descripció i estudi dels segells de Catalunya*. Barcelona, Henrich i C.^a. Vol. II. Text pp. xxv + 439; Làmines.

No és menester presentar als lectors de QUADERNS D'ESTUDI l'obra merament monumental del Sr. Sagarra, per tal com n'és prou conegut el primer volum que va aparèixer ara fa sis anys. Hem de dir, però, que el segon, tot i essent continuació d'aquell, ofereix nou interès.

Fins ara coneixíem dels segells laics — la primera de les dues seccions en què l'autor classifica tots els segells catalans — els de la sèrie més vistosa i si es vol més artística, ço és, els segells del llinatge comtal de Barcelona (comtes, comtes-reis, comtesses — reines, infants) en nombre de 250 exemplars. També, en el primer volum, ultra l'historial de la sigil·lografia catalana, En Sagarra ens donava un estudi complet de tot allò que ha pogut trobar de referent a segells existents o perduts, i àdhuc es fixava en els precedents del segell considerat coma signe de validesa dels documents, de tal manera que s'hi veuen reunides una sèrie de dades i observacions justíssimes, fetes amb un sentit crític remarcable, per a la història de la diplomàtica a Catalunya. Ara, en el segon volum, de molta més extensió, tenim el complement dels segells laics, en quinze sèries, que corresponen als següents títols: Comtats d'Empúries, Pallars, Rosselló i Cerdanya, i Urgell. — Procuració reial i Govern general de Catalunya. Procuracions feudals. — Lloctinents i capitans generals. — Mestre racional i escrivans de ració. — Batllia general. — Batllies reials. — Batllies feudals. — Consell reial. Cúries, Cancelleria i Reial Audiència de Catalunya. — Vegueries, Corregiments i Prefectures. — Corts, Parlaments i Generalitat. Diputacions locals i taules del dret del General. — Ciutats, viles i llocs. — Estudis generals, Universitats, Acadèmies i escoles. — Gremis, Consolat de mar, consolats de catalans, etc. — Jueus i aljames de moros. — I finalment, la dels particulars (cavallers, jurisperits, notaris, artesans, etc.).

És així que tenim davant els ulls, reproduïts fidelment i de la

mateixa manera descrits i estudiats, la bella xifra de 2,716 exemplars, reproduïts en 141 làmines. La valor d'un recull tan considerable apareix tot d'una. A part de sèries tan interessants com la dels diversos comtats catalans (cal esmentar que la dels comtes del Rosselló no és altra que la dels reis de Mallorca), o nombroses com, entre altres, la de la Generalitat de Catalunya (un centenar de segells), són d'una novetat especial la de les ciutats, viles i llocs, rica en 861 exemplars, gairebé tots anteriors al segle XIX (no hi compten, naturalment, els tîmbres moderns), la dels consolats de catalans (a Alger, Bruges, Càller, Catània, Constantinoble, Damàs, Gènova, Girgentí, Messina, Nàpols, Palerm, Siracussa i Tràpèna), la dels particulars, en nombre de 1,150 segells, més de la meitat dels quals corresponents als segles XIII, XIV i XV, etc. Una col·lecció tan nombrosa amb la seva rica varietat de llegendes, símbols i senyals és natural que constitueixi una aportació esplèndida a la història artística de Catalunya, i en un cas especial a la de l'heràldica. Tenim, en efecte, per un cantó, els segells dels particulars, sigui en la sèrie dels pròpiament tals, sigui en els continguts en sèries com la dels lloctinents i capitans generals, en les quals és molt freqüent de trobar els senyals heràldics de l'individu. Moltes vegades, és clar, l'investigador heràldista, lliure de vanitats de família, contrari a les fantasies de certs *reis d'armes*, s'adonarà dels escuts parlants (sobretot abunden en segells de poblacions, també molts en segells de particulars) o podrà descobrir errades i combinacions desconcertadores, filles molt sovint de veleïtats antigues, però cal admetre que els anys que s'hi han escolat donen valor històric al tal document. Un armorial, doncs, ha de tenir com una de les seves bases principals els segells antics. I tingui's en compte que en l'obra d'En Sagarra són abundosos els segells del XIII.^a segle, que ja ostenten divises heràldiques. No res menys l'heràldica cal estudiar-la, no solament en segells dels sengles individus, sinó, també, en els de batllies feudals, poblacions, etcètera, que sovint duen el senyal del llinatge que hi exercia jurisdicció o del qual depenien.

Ens hem fixat sols en un de tants caires interessants d'aquest corpus de sigil·lografia. Però hem d'afegir que aquest segon volum és un recull enorme de notes per a la història de Catalunya en general, per ço com les escriptures d'on pengen o a on són adherits els segells i el contingut de les quals es registra en el llibre, són, dintre d'una gran varietat d'assumptes i d'èpoques, de localitats i persones, altres tants documents d'història catalana. Cal només donar una ullada a la taula alfabètica de noms, que clou aquest in-foli, llarguíssima i variada.

Unes notes preliminars encapçalen aquest segon volum. Complement del pròleg i de la introducció del primer són com una guia indispensable al seu maneig i un resum utilíssim per a tot aquell que en poques planes vulgui haver idea del procés històric dels segells laics, exclosos els de la sèrie comtal de Barcelona, estudiada anteriorment.

L'estampació, deguda a la casa Henrich i C.^{es}, fa honor a la nostra tipografia. Les làmines en fototípia, de la casa Missé germans, són igualment esplèndides.

Augurem a l'autor que pugui estampar aviat el tercer volum el qual serà dedicat a la secció de segells eclesiàstics. A ell i a l'Ajuntament de Barcelona, a despeses del qual es publica l'obra, la nostra felicitació i la nostra gratitud. — R. D'A.

ENRICH SIENKIEWICZ : *Bartek el vencedor i altres contes*, traducció de Carles Riba. Editorial Catalana. Barcelona, 1922.

Generalitzant, diríem que els nòrdics i el sentimentalisme, en la pura accepció de predomini del cor sobre el cervell, no lliguen gaire. Sienkiewicz és una de les poques excepcions. En els seus personatges, el sentit del deure sol fondre's de faisó completa amb la passió. D'aquí ve que la seva obra, d'una unitat exemplar (diguem-ho ara que ve a tomb), presenta sempre els mateixos caràcters, si prescindim del paisatge i despullem els tipus de les distintives nacionals amb les quals hagin estat habillats.

Gent tota d'una peça, sense massa complicacions psicològiques; gent que podríem definir fàcilment. Preneu les seves amoroses, per exemple — Lígia encarnant l'heroïsme de l'amor cristià; la comtessa Maria, arborada d'un amor aristocràtic per bé que sincer; Pamúsia i Agnès, personificant, respectivament, l'amor de la dona ingènua i l'amor de la dona forta en la concepció bíblica; Marisia i Magda amb tota la simplicitat i sumissió als prejudicis admesos — i trobareu sempre la dona embellida amb la virtut i la bonesa cristianes.

Equanimitat excessiva, obsessió del deure, virulència patriòtica, moralitat exemplar : aquests són els distintius del gran escriptor polonès. A l'entorn d'aquests principis, rígids i fermes com les seves condicions narratives, el novel·lista evoluciona sempre en sentit ascendent. Altraient, en l'estudi psicològic es serveix sempre de l'anàlisi objectiu, i això li permet amanir les seves narracions amb una engruna de realisme francès fi de segle.

Endebades, una de les seves primeres obres, donava una sensa-

ció de normalitat a ultrança i de sentimentalisme agut. La seva trilogia heroica (*A ferro i a foc*, *El diluvi* i *El senyor Wolodijovski*) sobta per la fermesa i minuciositat històrica, qualitats que retrobem en *Els cavallers teutònics*, d'una construcció admirable, i en *Quo vadis*, la més cèlebre, enc que no la millor al nostre juí, de les seves novel·les històriques. *Seguim-lo* és un bell quadret d'època.

Sienkiewicz és un narrador primitiu, amb tot l'aplom i tota l'audàcia de consuetud. En *Bartek el vencedor* l'autor presenta de bell nou el bon pagès polonès, heroi per inconsciència i per exasperació, la droperia del qual mai sabrà lluitar amb la fellonia germànica. Novel·la tal vegada estrident i pamfletària, si l'odi als teutònics no fos ja inherent a l'escriptor, com a bon polonès; i escrita de cara al poble, de gran efecte pel contrast i per l'ironia fàcil. Fa pensar a *L'eterna víctima*, del mateix autor.

L'àngel i *L'organista de Poniklo* són dos quadrets de l'estepa una mica fluixos i puerils. Ço que és insospitat en Sienkiewicz, i a Carles Riba devem la gentilesa d'haver-ho donat a conèixer, és *Una comèdia de les equivocacions* i *El juí de Júpiter*, on l'*humour* benestant troba una expressió subtil i justa, mesa en relleu per la traça d'un traductor ben escaient. Contes de constitució tan robusta com la de les seves millors novel·les. Una mica més d'acidesa en el comentari, i Bernard Shaw ens els hauria fet acceptar com a seus.

La traducció d'en Riba us sobta de bellugadissa i viva que és. Prosa de bon abast, on el mot pintoresc precisa i accentua sempre que és de llei. Si algun retret meresqué a Riba la versió complicada i esquerra de Poe, l'obra d'avui l'en podria redimir. Malauradament, la seva tasca requeria una darrera revisió. Una simple correcció de proves no li deixaria dir mots tan tèrbols com «arremetre», «demés», «asta», «socorsos», ni «colèric». Com tampoc expressions com «jaciments de petroli» en lloc de «deus de petroli», ni «ella l'havia agafat del cor» en lloc de «ella li tenia el cor robat», tan fresca i tan nostra.

FRANCESC P. BRIZ, *La panolla*. — Editorial Catalana; Barcelona, 1922.

Agafeu les *Llegendes catalanes* de Maria de Bell-lloch i *El ron-dallaire* de Maspons i Labrós, i no sabeu què més admirar: si la gentilesa d'una terra que tan belles contalles té, o la traça d'uns escriptors que, en donar-les a l'estampa, les vertien amb la mateixa imatgeria i plenitud de lèxic amb què tradicionalment han estat referides.

Però en *La panolla* i *La roja* (refoses ara amb el títol de la pri-

mera) aquella gràcia i aquella gentilesa que esmentàrem han estat altament excel·lides. Fins i tot, potser gosaríem dir que *La panolla* ha estat la base de tots els altres reculls. Aquí mateix teniu «El falçó d'or», rondalla ja de si molt bella, i magistralment escrita: aquella cançó que se us fica cor endins; aquella cruentor al·lucinant de les setze donzelles, penjades nues a tot vent; i aquella sensació final de deslliurança — on no hi queda un cap sense lligar — us esbalaeixen i us trasbalsen... I ve un moment que ja no sabríeu triar entre la graciosa tronyeria de «La perera de Misèria» i l'enjo-gassada fantasia, saltironadora i àgil, de «La verge dels cabells d'or»; i us doneu tot a la delícia d'aquelles altres rondalles *La filosa*, bellament sentimental, i *El conte de la col*, endiastrada i catalaníssima, i d'altres, i d'altres...

Qui farà de crític davant d'aquest bell tresor folklòric? Ja humilment confessa en Briz que alguna d'elles ha estat lleument embellida amb elements estranys. De què, doncs, podríem fer-li retret a aquell home de tan múltiples activitats, que adés us publica un recull de cançons catalanes, ara un llibre de versos i després un assaig dramàtic?

Creiem sincerament que caldria estimar, més del que estimem, la tasca d'en Briz, pacient i catalaníssima, diversa i assenyada. I furgar entre les seves obres aquell bé de Déu de paraula viva, fresca i terrenal que hi espurneja a cada pas. Esperit de recerca, sobri i sapient, i ànima de batalla la seva. Impossibile parlar d'ell sense que us pugui l'anècdota a flor de llavi. En aquells temps d'incomprensió, on estimables poetes catalans escrivien uns sàfics a l'entorn d'una pretesa Federació de províncies espanyoles; i un Jurat dels Jocs Florals de Barcelona, en premiar uns versos separatistes d'en Briz, n'elogiava la forma i en deplorava la passió inspiradora, no trobant-la noble...; aquest home formidable viatja, s'adelerava, recerca i canta amb una fe mai per res defallent. I en els seus llibres hi trobareu sempre la divisa: Pàtria.

Altrament, tornant a *La panolla*, fora de mal exigir una escrupulosa selecció terrenal. Tots sabeu, per exemple, que nostres i ben nostres són *Joan de l'Os* i *El Castell d'Iràs-i-no-tornaràs*, i per contra, trobem la primera en *Els sis companys que van pel món*, dels germans Grimm, i l'argument de la segona en la cançó eslovaca *El soldat*. Coses són aquestes que per res han d'aturmentar-nos. Més que els arguments, de paternitat dubitable, ens interessa aquell tomb catalanesc, de regust folklòric, que en Briz emprà als nostres avis en referir aquelles rondalles, recontades ja entre el garbuix de les

tasques camperoles, vora la llar en les nits ventisses i paoroses d'hivern, mentre la neu colga la terra, i ahuca un ca en la llunyania, i per la xemeneia ve un soroll estrany, talment el vol de les bruixes de la rondalla. — J. M.

VALERI SERRA I BOLDÚ : *Aplec de Rondalles*. — Editorial Catalana, 1922.

Alegrem-nos, un llibre de rondalles ens ha pervingut! Com qui diu : Hem trobat un tresor que ve a augmentar el ja abundós del nostre folklore. És raó d'estar-ne contents, puix que aquest tema de les rondalles no hauria de romandre mai en repòs, perquè és i serà sempre el primer element narratiu que escolta, comprèn i estima la mainada, i per això tindrà en tot temps efectiva actualitat.

Un *Aplec de Rondalles* ens ofereix l'infatigable folklorista En Valeri Serra i Boldú, presentant-se amb ell dins un nou aspecte de la seva activitat en el conreu del saber popular de Catalunya. Mitjançant la fructuosa actuació de l'Editorial Catalana, posseïm un nou llibre que conté dues dotzenes de rondalles populars.

Bé que moltes ja ens sien conegudes per raó de trobar-ne semblances entre les publicades, però... tan se val, què hi fa! Tant de bo fossin a milenars els rondellaris publicats amb llurs múltiples i variats documents sempre interessants. Malgrat sia així, no hem fet sinó escantonar la immensa rondallística, que se'm figura un pa fenomenal, com el de les ànimes que en altre temps es rifava en qualque vilatge de Catalunya, gros com roda de molí, del que sols n'hem gustat un tast d'engrunes, fent-nos glatir per a abastar-ne una bona llescada.

El recull que suara entreté la nostra atenció ofereix un conjunt ben variat, de tot hi ha : gegants, bruixes, sants, bèsties que parlen, fets humorístics, endevinetes, motius de poble, etc., fins presenta el cas de transformació d'una cançó que s'és convertida en rondalla, cas que ja havia observat, mestre Marian Aguiló. Per exemple, s'esdevé que un ballet cantat perd el costum de ballar-se, resta convertit en cançó, i després, si per cas el poble oblida la tonada, la lletra que l'acompanya es descompon i es torna narració o rondalla. Així ha succeït amb l'anomenada *El Comte d'Oliver*, que no és altra que la narració de la bella cançó cavalleresca «Donzella que va a la guerra», seguint fil per randa tot son argument.

Cercar en absolut, ço inèdit del document popular és endebades; el fet d'ésser patrimoni de tothom fa que cadascú, en explicar-lo, el modifiqui o alteri, i que episodis d'un es trobin en altre. En *La criada*

Malbusques, el final és semblant al d'altres rondalles, i es comprèn, puix és ell el fet que dona l'exemplaritat que es proposa fer ressaltar una mala acció i es dol d'haver-la comesa.

El jove que va perdre la memòria presenta certa complicació, en la qual s'hi troben fusionats diversos incidents que apareixen reproduïts en altres rondalles. Exemples per l'istil mostren com viatgen, es barregen mercès a llur transmissió continuada, perdent o aplegant episodis que la memòria dels narradors oblida o conserva.

La Llegenda de Santa Virgínia, certament, més que rondalla és narració d'una llegenda piadosa tal com l'anomena el col·lector. Una de les moltes que en l'Estat mitjanac ircularen pel món cristià, mereixent algunes d'elles ésser estampades en llibres o fulletons i que el poble se n'apoderà a l'intent de presentar-les com a models d'exemplaritat.

Entre les humorístiques s'hi troba *L'etcètera*, de la qual no en manquen variants que a vegades ultrapassen l'humorisme, arribant a frec del desvergonyiment; *En Maimís*, del qual també hi ha semblances. *La majordona de Miralcamp* igualment es troba escampada en diversos indrets de Catalunya. *El Frare*, on el poble hi juga l'equívoc amb el diferent significat que segons els llocs s'aplica als objectes *Les someres del mas d'en Trilla*, ben escaient i del tot inèdita. *Les perdus del rector de Vallfogona*, exemple de popularitat que arreu de nostra terra assolí el referit rector, car en cançons i rondalletes s'hi troben amuntegats fets i acudits a semblança de la present. *El lletsó del campanar d'Andratx i un plet contra el sol...* són dos acudits que sovint el poble inventa per ridiculitzar els habitants de poblacions properes, podent aplicar-se els casos presents a aquella gent que se la bateja amb el nom d'escanyarrucs, pledejants o pica-plets. *El secret de l'Ameller*, un dels temes més popularitzats, havent estat reproduït en cançons, que anys enrera es cantaven pels carrers de Barcelona i venudes a manera dels romansos de cec, però nomenat *El secret de l'Amelló*.

La rondalla d'*El Ferreret de Vallvert* és variant d'altra ben coneguda, sols el final difereix de les versions més popularitzades, i per cert que el canvi resulta ben crudel per al protagonista. No és tampoc absolutament inèdita la dada tòpica *El pou del Calceter*, però és interessant en el concepte de presentar caràcter local, apareixent com originària de Balaguer per raó de suposar trobar-se el pou referit no gaire lluny.

D'*El Conillet*, què en diré? Que és una bonica variant de les múltiples rondalletes apel·lades mnemotècniques que tan agradoses i útils són a la mainada per a exercitar-los la memòria. I *La Venta-*

foes?, me'n cal dir que ha fet santament En Serra en publicar-la, puix coneixem una altra versió d'aquesta rondalla que és i ha estat de tots els temps i tots els pobles, fins En Milà i Fontanals hi havia parat atenció, dient d'ella : *s'equivocarà el qui suposi que és derivada de la lectura dels contes de Perrault.*

En *Els quatre germans que es surten de tot* i *Els set germans abandonats* no costaria gaire de trobar semblances, si bé cal dir que la primera es desplega tot ella amb molt bon de gust i força originalitat en els detalls. L'exemplaritat d'*Els Pescadors ambiciosos* ve a ésser l'ampliació explicativa del significat de la sentència popular : «Qui tot ho vol, tot ho perd».

La Madrastra vanitosa en recorda altra que amb el nom de *Sang i neu* ha estat reproduïda en cinta cinematogràfica, i per fi *El Tresor de la muntanya blava*, malgrat recordar-ne d'altres, hi apareixen detalls força originals, com també en *El camí de la fortuna*, *En Peret i el rei golarfre* i *El brotlet de picardia*.

Resumint : de l'estudi d'aquest nou recull de rondalles se'n despren ésser molt interessant per raó de què llevat de pocs documents, tot ell és recollit en terra urgellesa; el seu caràcter comarcal indubtablement constitueix un de sos millors mèrits. Altra de les seves valors és el llenguatge en què està escrit, elegant sense deixar d'ésser popular i no caient en vulgaritats, perquè és gros inconvenient trobar en aquesta mena de narracions el text massa turmentat a l'intent de fer-lo erudit, resultant que el llegidor o l'oient sovint no capeix el significat i en lloc de deleitar el cansa, per això convé mantenir-se dins el seu ambient propi, com justament observa mestre Milà : *les minúcies en els detalls i les repeticions que en totes elles es troben, és el tot que tan bon efecte produeix a la narració oral.*

Atinadament observa En Serra, en el Pròleg, que algú dirà : «Jo la sabia així o aixà.» Talment hem comprovat que era cert, però això no és defecte ni inconvenient, al contrari; de les rondalles ço que és substancials són els episodis, i tant com més aquests són abundants i variats més brillants resulten, més interès prenen, malgrat l'argument sigui conegut. Com la rondalla més que llegida ha d'ésser explicada per produir l'efecte adequat i propi, tenim que, a major abundància de variants, més assortiment pels contistes o narradors, i d'aquí que, com diem en començar, hem d'alegrar-nos de posseir aquest nou aplec que tan bones qualitats posseeix i que ajuda a omplir el gran dipòsit de la rondallística popular catalana. — A. C.